

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

**Τομέας Εγκληματολογίας
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Εγκληματολογίας
«Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπιση της»**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Επιβλέπων Καθηγητής: Γ. Νικολόπουλος**

Θέμα:

**Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΩΝ
ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ**

**Μίλλερ Ζηνοβία
Α.Μ 3206Μ010**

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	4
Εισαγωγή: Το κοινωνικό φαινόμενο των πληθυσμιακών μετακινήσεων ως κοινωνικό πρόβλημα στις σύγχρονες πολιτικές της Ε.Ε.....	6

Α' ΜΕΡΟΣ

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΩΝ

A1. Εισαγωγή: Πολιτικές Ελεύθερης Κυκλοφορίας των προσώπων στην Ε.Ε.....	8
A1.1. «Χώρος Σένγκεν».....	8
A1.1.1. Ευρωπαίοι Πολίτες.....	10
A1.1.2. Πολίτες Τρίτων Χωρών.....	11
A1.1.2.α. Μακρόχρονη Διαμονή.....	11
A1.1.2.β. Φοιτητές, μαθητές, εκπαίδευση χωρίς ανταμοιβή και εθελοντική εργασία.....	12
A1.1.2.γ. Οικογενειακή Επανένωση.....	12
A2. Η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων και η σχέση της με την μετατόπιση των συνόρων και του κοινωνικού ελέγχου.....	15
A2.1. Έννοια εγκληματοποίησης.....	15
A2.2. Η μετατόπιση του κοινωνικού ελέγχου ως αποτέλεσμα της μετατόπισης των συνόρων και η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων.....	16
A3. Οι μετακινήσεις ως κίνδυνος για την «εσωτερική ασφάλεια». Φορείς και μέσα εδραίωσης της σχέσης ανάμεσα στις πληθυσμιακές μετακινήσεις και της εγκληματικότητας.	
A3.1. Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις ως η «νέα» απειλή για την «εσωτερική ασφάλεια».....	19
A3.2. Οι φορείς του κοινωνικού ελέγχου.....	20
A3.3. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων.....	21

Β' ΜΕΡΟΣ

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

B1. Εισαγωγή: Ευρωπαϊκές Συνθήκες και Προγράμματα της Ε.Ε μετά από την άρση των εσωτερικών συνόρων και την ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων.....	25
B1.1. Η «Συνθήκη του Σένγκεν».....	26
B1.2. Η «Συνθήκη του Μάαστριχτ».....	26
B1.3. Η «Συνθήκη του Άμστερνταμ».....	27
B1.4. Το Πρόγραμμα του Τάμπερε.....	27
B1.5. Το Πρόγραμμα της Χάγης.....	28
B1.6. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης.....	29
B2. Από τη δημιουργία ενός «χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» στη δημιουργία ενός «χώρου Ασφάλειας».....	33
B2.1. «Ελευθερία».....	33
B2.2. «Δικαιοσύνη».....	35
B2.3. Ο «χώρος Ασφάλειας» και η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων.....	35
B3. Στρατηγικές αποκλεισμού και εγκληματοποίησης των πληθυσμιακών μετακινήσεων, το σύστημα «εισόδου-εξόδου», συνοριακοί ελέγχοι, μέτρα αστυνόμευσης και νέοι χώροι εγκλεισμού.	
B3.1. Ελεύθερη μετακίνηση και η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων μέσα από το σύστημα «εισόδου-εξόδου», «ένταξης-αποκλεισμού». Ποιοί πληθυσμοί ελέγχονται τελικά στα σύνορα;.....	38
B3.1.1. Ιθαγένεια: σημαίνει και ίση μεταχείριση ανάμεσα σ' αυτούς που την κατέχουν;.....	38
B3.1.2. Πολίτες Τρίτων Χωρών: αντιμετωπίζονται όλοι το ίδιο;.....	40
B3.2. Συνοριακοί Ελέγχοι και η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων.	
B3.2.1. «FRONTEX».....	43
B3.2.2. Ανταλλαγή πληροφοριών από τους μεταφορείς αεροπορικών εταιριών.....	44
B3.2.3. Θεωρήσεις (VISA) – Ανταλλαγή πληροφοριών – Βάσεις Δεδομένων (VIS, SIS, SISII, EURODAC).....	45
B3.3. Οι αστυνομικές συνεργασίες, η «άμυνα» στα σύνορα, και οι νέοι χώροι εγκλεισμού.....	50
B3.3.1. Αστυνομικές συνεργασίες.....	50
B3.3.2. Η «άμυνα» στα σύνορα.....	52
B3.3.3. Νέοι τόποι εγκλεισμού.....	53

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Γ1.1. Η έννοια και η σημασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	58
Γ1.2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).....	59
Γ1.3. Η προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε σχέση με την προστασία της «ασφάλειας».....	60
Γ2. Η προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά την εγκαθίδρυση του «χώρου Σένγκεν» και της ελεύθερης μετακίνησης κυκλοφορίας των προσώπων.....	62
Γ2.1. «Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια».....	62
Γ2.2. Συνοριακοί ελέγχοι και βάσεις δεδομένων (SIS, SISII, VIS).....	63
Γ2.3. Νέοι τόποι εγκλεισμού.....	64

Δ' ΜΕΡΟΣ

Συμπεράσματα.....	69
Βιβλιογραφία.....	75

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο μελέτης την εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αποτελείται από τρία βασικά μέρη, που το καθένα διαιρείται σε υποενότητες και ολοκληρώνεται με το γενικό συμπέρασμα που αποτελεί το τέταρτο μέρος της.

Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην εγκληματοποίηση των μετακινήσεων. Γίνεται αρχικά, μία σύντομη αναφορά στο «χώρο Σένγκεν» και στην έννοια της ένταξης και του αποκλεισμού και της μετατόπισης του κοινωνικού ελέγχου, ως παράγοντες που συντελούν στην εγκληματοποίηση των μετακινήσεων. Στη συνέχεια αναλύεται με ποιό τρόπο «νομιμοποιείται» μέσα από τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται για την εδραίωση της σχέσης ανάμεσα στις μετακινήσεις και την «απειλή» σχετικά με την «εσωτερική ασφάλεια».

Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στις πολιτικές εγκληματοποίησης των πληθυσμιακών μετακινήσεων μέσα από την έννοια της «ασφάλειας» όπως αναπτύσσεται στις πολιτικές της Ε.Ε, τους συνοριακούς ελέγχους και τρόπους αστυνόμευσης στα σύνορα, καθώς επίσης και στους νέους τρόπους εγκλεισμού αυτών των πληθυσμών. Για να κατανοήσουμε τη διαδικασία εγκληματοποίησης των μετακινήσεων, δηλαδή των πολιτών τρίτων χωρών, στην Ε.Ε προηγείται καταρχήν μια εισαγωγή σχετικά με τις Συνθήκες και τα Προγράμματα της Ε.Ε που ακολούθησαν μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Σένγκεν και πώς μέσα από αυτά τα Προγράμματα δημιουργήθηκε η ανάγκη για κατασκευή ενός «ευρωπαϊκού χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης». Στη συνέχεια αναλύεται ο τρόπος που εγκληματοποιούνται οι μετακινήσεις μέσα από την εδραίωση ενός «χώρου Ασφάλειας». Ακολουθεί η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων μέσα από την ανάλυση των συνοριακών ελέγχων και νέων τεχνολογιών σχετικά με την παρακολούθηση των μετακινήσεων, των δραστηριοτήτων της αστυνομίας και τέλος των νέων τρόπων κράτησης που κατασκευάζονται ειδικά γι' αυτούς τους πληθυσμούς.

Το τρίτο μέρος αναφέρεται στα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Ε.Ε. Αναλύεται αρχικά η έννοια και η σημασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, γίνεται αναφορά στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και στη συνέχεια στη σχέση που υπάρχει μεταξύ της προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της προστασίας της «ασφάλειας». Ακολουθεί ανάλυση των τρόπων που καταπατούνται τα δικαιώματα των πληθυσμών τρίτων χωρών μέσα από το σύστημα ένταξης – αποκλεισμού στα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης.

Λέξεις κλειδιά: εγκληματοποίηση, «εσωτερική ασφάλεια», συνοριακοί έλεγχοι, αποκλεισμός

Εισαγωγή: Το κοινωνικό φαινόμενο των πληθυσμιακών μετακινήσεων ως κοινωνικό πρόβλημα στις σύγχρονες πολιτικές της Ε.Ε

Το κοινωνικό φαινόμενο των πληθυσμιακών μετακινήσεων δεν αποτελεί νέο φαινόμενο αλλά εξελίσσεται μέχρι και σήμερα, με διαφορετικές μορφές, κίνητρα, πολιτική και κοινωνική αντιμετώπιση.

Η διαδικασία οικοδόμησης και επέκτασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η δημιουργία του χώρου Σένγκεν, μαζί με το τέλος του ψυχρού πολέμου και της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης αποτελούν κάποιες από τις αιτίες που «επιτάχυναν τον κοινωνικό αποκλεισμό ορισμένων κοινωνικών στρωμάτων (και) συνέβαλαν καθοριστικά στην εμφάνιση πολλών παράλογων αγωνιών και φόβων εντός των ευρωπαϊκών πληθυσμών».¹

Η άρση των συνόρων στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής επικράτειας και το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης των προσώπων δημιούργησε φόβους και ανησυχίες με αποτέλεσμα να αναπτυχθούν περιορισμοί σχετικά με την ελεύθερη μετακίνηση των ατόμων, ενώ παραμένουν ανοιχτά για τα κεφάλαια και τα αγαθά.

Η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων στις ευρωπαϊκές πολιτικές, που είναι το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, είναι στενά συνδεδεμένη με τη δημιουργία ενός κοινού εξωτερικού συνόρου μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε. Εφόσον δεν υπάρχουν πλέον σύνορα στο εσωτερικό, τα σύνορα αποκτούν άλλη σημασία, «η σημασία των σύγχρονων συνόρων,..., σχετίζονται περισσότερο με την ικανότητα να κρατήσουν σε απόσταση κάποιες κατηγορίες ατόμων: τα άτομα των οποίων η παρουσία τους θέτει σε κίνδυνο την νομιμότητα της νεοφιλελεύθερης τάξης»².

Αν και η ελευθερία της κυκλοφορίας των ατόμων ήταν επιθυμητή αρχικά, στη συνέχεια θεωρήθηκε ως εν δυνάμει φορέας πολλών και διαφόρων κινδύνων για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια των κρατών μελών με αποτέλεσμα την ανάπτυξη αυστηρότερων μεταναστευτικών πολιτικών. Η δημιουργία του «χώρου Σένγκεν»

¹ Α. Τσουκαλά, «Μετανάστευση και Εγκληματικότητα στην Ευρώπη», Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ 11.

² Α. De Giorgi, "Re-thinking the Political Economy of Punishment, Perspectives on post-Fordism and Penal Politics", Ashgate, Aldershot, 2006, σελ 113.

αποτελεί τη σημαντικότερη έκφραση της κατασταλτικής λογικής που δημιουργήθηκε γύρω από την ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων.

Μετά από τις τρομοκρατικές επιθέσεις τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στους δίδυμους πύργους στη Νέα Υόρκη, οι φόβοι σχετικά με τις πληθυσμιακές μετακινήσεις αυξήθηκαν και η «εσωτερική ασφάλεια» θεωρήθηκε ότι απειλείται απ' αυτούς τους πληθυσμούς. Ο ορισμός του μετανάστη ταυτίστηκε σημαντικά με τον «ύποπτο» και «πιθανότατα εχθρικός αλλοδαπός».³

Η ανάγκη για περισσότερη «εσωτερική ασφάλεια» οδήγησε στη σκλήρυνση των μέτρων ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα και θέσπισης νέων κατασταλτικών μέτρων όσον αφορά στην είσοδο στην Ευρωπαϊκή επικράτεια από πληθυσμούς τρίτων χωρών. Η εξέλιξη των νέων αυστηρών μέτρων βασίστηκε στην υπόθεση ότι οι πληθυσμοί αυτοί αποτελούν απειλή και κίνδυνο για την «εσωτερική ασφάλεια».

Το κοινωνικό φαινόμενο των πληθυσμιακών μετακινήσεων ανάγεται σε κοινωνικό πρόβλημα το οποίο πρέπει να αντιμετωπιστεί πριν προλάβει να περάσει στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής επικράτειας. Η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων σχετίζεται στενά με την έννοια της «ασφάλειας» και των πολιτικών που λαμβάνονται από την Ε.Ε για την καλύτερη φύλαξη των εξωτερικών συνόρων από τον «εχθρό».

Στην παρούσα εργασία αναλύεται η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων και πώς συσχετίζεται η εγκληματοποίηση, ειδικά με τα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης και των μέτρων ελέγχου που αναπτύσσονται για τη διαφύλαξη της «εσωτερικής ασφάλειας».

³ D. Bigo, "From Foreigners to 'abnormal aliens', How the faces of the Enemy have changed following September the 11th" στο E. Guild, Joanne van Selm, "International Migration and Security Opportunities and challenges", Routledge, London-New York, 2005, σελ. 66.

Α' ΜΕΡΟΣ

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΩΝ.

A1. Εισαγωγή: Πολιτικές Ελεύθερης Κυκλοφορίας των Προσώπων στην Ε.Ε

Ξεκινώντας την εργασία μας θεωρούμε απαραίτητο, αρχικά, να αναφερθούμε πολύ συνοπτικά στην ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων στην Ε.Ε. η οποία καθιερώθηκε με την Συμφωνία του Σένγκεν το 1985. Θα αναφέρουμε εν συντομία, σύμφωνα με ποιούς όρους μπορεί κάποιος να κυκλοφορήσει ελεύθερα εντός των συνόρων της Ευρώπης και να δούμε πώς τελικά ο «χώρος Σένγκεν» και η λειτουργία της ελεύθερης μετακίνησης διέπεται από τη διπλή λογική «ένταξη – αποκλεισμός».

A1.1 «Χώρος Σένγκεν»

Η Συμφωνία του Σένγκεν το 1985 ήταν αυτή που καθιέρωσε την αρχή της ελεύθερης μετακίνησης των προσώπων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Στις 14.6.1985, στην πόλη Σένγκεν του Λουξεμβούργου, υπογράφεται μια «Συμφωνία για τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα» στο πλαίσιο της «διακυβερνητικής συνεργασίας» από κάποια κράτη-μέλη (Γερμανία, Γαλλία και οι χώρες Μπενελούξ). Στις 19.6.1990 υπογράφεται μια δεύτερη συμφωνία, η «Σύμβαση εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν της 14^{ης} Ιουνίου 1985» από τα ίδια κράτη-μέλη και σταδιακά προσχώρησαν και τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε. (εκτός από τη Μ. Βρετανία και την Ιρλανδία). Η ΣυνθΣ άρχισε να εφαρμόζεται πλήρως στις 26.3.1995 απ' όλα τα κράτη-μέλη. Στην Ελλάδα η ΣυνθΣ επικυρώθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 6.6.1997.

Οι κύριοι στόχοι της συμφωνίας Σένγκεν⁴ ήταν:

- Η δημιουργία μίας κοινής ευρωπαϊκής επικράτειας χωρίς την ύπαρξη των παραδοσιακών εσωτερικών συνόρων αλλά με κοινά εξωτερικά σύνορα.
- Η είσοδος στο «χώρο Σένγκεν» περνώντας από ένα κοινό εξωτερικό σύνορο σημαίνει την είσοδο σε ολόκληρη την περιοχή και
- Όταν ένα άτομο προσέλθει στον κοινό ευρωπαϊκό χώρο, αυτός/ή θα μπορεί να μετακινείται ελεύθερα μέσα στο «χώρο Σένγκεν» για τρεις μήνες, μετά από κάθε έξι μήνες εάν έχει προσέλθει ξανά, χωρίς κανένα περαιτέρω έλεγχο στα εσωτερικά σύνορα των συμβαλλόμενων μελών.

Οι τρεις αυτές αρχές εφαρμόζονται εκτός και αν υπάρξουν ανησυχίες ειδικής ασφάλειας, όπως για παράδειγμα ζητήματα δημόσιας πολιτικής, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Επίσης, δεν θα πρέπει να παρέχεται άδεια πρόσβασης στο «χώρο Σένγκεν» σε κανέναν πολίτη τρίτης χώρας ανεξάρτητα από το εάν του έχει παραχωρηθεί άδεια βραχυχρόνιας διαμονής, όταν αυτός/ή θεωρείται ότι αποτελεί απειλή για την ασφάλεια σύμφωνα με το άρ. 96 της Σύμβασης εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν⁵.

Η ιθαγένεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά την ελεύθερη μετακίνηση στον ευρωπαϊκό χώρο. Με την θέσπιση των κοινών «εξωτερικών» συνόρων της Ε.Ε. θεσπίζεται και ένας καινούργιος τρόπος διάκρισης ανάμεσα στον εθνικό υπήκοο και ξένο. Οι διακρίσεις και οι περιορισμοί υπάρχουν όμως και ανάμεσα στους ευρωπαίους πολίτες, μεταξύ των «παλαιών» και «νέων» κρατών μελών.

Θα αναφέρουμε λοιπόν πολύ σύντομα υπό ποιους όρους μπορεί κάποιος ευρωπαίος πολίτης αλλά και μη ευρωπαίος να περάσει τα εξωτερικά σύνορα και να εισέλθει στο «χώρο Σένγκεν».

⁴ T. Balzacq, S. Carrera, “Migration, Borders and Asylum – Trends and Vulnerabilities in EU Policy”, CEPS, Brussels, 2005, σελ. 33.

⁵ Το άρ. 96 Σύμβασης δηλώνει ότι «Αυτή η περίπτωση συγκεκριμένα μπορεί να προκύψει στις περιπτώσεις όπου: (α) ένας αλλοδαπός ο οποίος έχει καταδικαστεί για κάποια παράβαση σε ποινή κατά της ελευθερίας για τουλάχιστον ένα χρόνο (β) ένας αλλοδαπός για τον οποίο υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για την πεποίθηση ότι έχει διαπράξει σοβαρές εγκληματικές πράξεις, συμπεριλαμβανομένου και αυτών που αναφέρονται στο άρ. 71, ή για τον οποίο υπάρχουν ξεκάθαρες ενδείξεις ότι υπάρχει πρόθεση να διαπράξει τέτοιες ενέργειες εντός της Ευρωπαϊκής επικράτειας. Αποφάσεις μπορούν επίσης να βασιστούν στο γεγονός ότι ο αλλοδαπός έχει υποβληθεί σε μέτρα που σχετίζονται με την απέλαση, άρνηση εισόδου ή μετακίνησης και δεν έχει αποπεμφθεί ακόμη, συμπεριλαμβάνοντας και την απαγόρευση εισόδου ή, όπου μπορεί να εφαρμοστεί, την απαγόρευση κατοικίας, βασισμένο στην αποτυχία να συμμορφωθεί με τους εθνικούς κανονισμούς όσον αφορά την είσοδο ή κατοικίας των αλλοδαπών.», στο T. Balzacq, S. Carrera, “Migration, Borders and Asylum...” όπ.π, υποσημείωση υπ’ αρ.108, σελ 33.

A.1.1.1 Ευρωπαίοι Πολίτες

Η οδηγία σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να μετακινούνται και να διαμένουν ελεύθερα μέσα στην περιοχή των κρατών μελών (2004/38/EK), εγκαθιδρύει τα κριτήρια και τους κανόνες για την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης μετακίνησης και διαμονής (μέχρι ή και περισσότερο από τρεις μήνες) στην επικράτεια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας από πολίτες της Ένωσης και των οικογενειών τους ασχέτως εθνικότητας, συμπεριλαμβάνοντας και πολίτες τρίτων χωρών.

Η επέκταση της Ένωσης που έγινε την 1.5.2004 είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχει μία διαφορά όσον αφορά την ελεύθερη μετακίνηση ευρωπαίων πολιτών. Ενώ οι πολίτες της Κύπρου και της Μάλτας είχαν το δικαίωμα να εισέρχονται και να μετακινούνται ελεύθερα εντός των συνόρων των «παλαιών μελών κρατών» (Ε.Ε.-15) από την πρώτη στιγμή που έγιναν κράτη-μέλη, οι πολίτες των άλλων οχτώ κρατών-μελών δεν είχαν αυτό το δικαίωμα. Πολίτες από την κεντρική και ανατολική Ευρώπη (Τσεχία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβενία και Σλοβακία) μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα στην Ε.Ε. όχι όμως και να εργαστούν ελεύθερα στα υπόλοιπα κράτη-μέλη.

Οι εθνικές νομοθεσίες των κρατών-μελών που αναφέρονται στην μετανάστευση θα συνεχίσουν να εφαρμόζονται στους εργαζομένους αυτών των χωρών, οι οποίοι θα αντιμετωπίζονται ως «μετανάστες» και όχι ως Ευρωπαίοι πολίτες. Πιθανολογείται ότι αυτό θα ισχύει μέχρι και το 2011.⁶

A.1.1.2 Πολίτες Τρίτων Χωρών

Όπως αναφέραμε παραπάνω οι ευρωπαίοι πολίτες έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης εντός της ευρωπαϊκής κοινότητας. Όσοι προέρχονται από τρίτες χώρες

⁶ T. Balzacq, S. Carrera, “Migration, Borders and Asylum...” όπ.π, σελ 13.

περιορίζονται λόγω της έλλειψης της ευρωπαϊκής ιθαγένειας όμως σε κάποιες περιπτώσεις τους επιτρέπεται η είσοδος και η κυκλοφορία στην ευρωπαϊκή επικράτεια.

Η μακρόχρονη διαμονή, η οικογενειακή επανένωση, η έρευνα, η εθελοντική εργασία και οι σπουδές αποτελούν εκείνες τις περιπτώσεις όπου επιτρέπεται σε πολίτες τρίτων χωρών η ελεύθερη κυκλοφορία στην Ε.Ε.

A1.1.2.α. Μακρόχρονη διαμονή

Η οδηγία 2003/109/EK σχετικά με την κατάσταση των πολιτών τρίτων χωρών οι οποίοι είναι μακροχρόνια διαμένοντες προτάθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αρχικά το Μάρτιο του 2001 και τελικά υιοθετήθηκε το Νοέμβριο του 2003. Η οδηγία έχει ως στόχο να απονέμει ελεύθερη διακίνηση και διαμονή σε μετανάστες (οι οποίοι είναι νόμιμοι ή τακτικοί μακροχρόνια διαμένοντες) εντός της Ε.Ε. παρεμφερή, όχι όμως ίση, με αυτή των Ευρωπαίων πολιτών. Ο σκοπός του μέτρου είναι να δοθεί στους μετανάστες οι οποίοι διαμένουν νόμιμα για δέκα χρόνια μέσα στην περιοχή ενός κράτους μέλους η κατάσταση των μακροχρόνια διαμένοντων.

Σύμφωνα με το αρ. 4, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παραχωρήσουν αυτό το δικαίωμα στους μετανάστες που διαμένουν νόμιμα για δέκα χρόνια, εφόσον υποβληθεί σχετική αίτηση. Οι μετανάστες οι οποίοι πληρούν όλα τα κριτήρια της οδηγίας θα έχουν το δικαίωμα να κυκλοφορούν και να διαμένουν, υπό κάποιους όρους, στην περιοχή των κρατών-μελών ανεξάρτητα από το ποιο κράτος παραχώρησε αρχικά το δικαίωμα αυτό. Επίσης θα απολαμβάνουν παρόμοια μεταχείριση, σε κάποιους τομείς, με τους πολίτες του ευρωπαϊκού κράτους που βρίσκονται οι οποίοι εξηγούνται από το αρ. 11, όπως πρόσβαση στην εργασία, εκπαίδευση, επαγγελματική εκπαίδευση, κοινωνική ασφάλιση και προστασία.

A1.1.2.β. Φοιτητές, μαθητές, εκπαίδευση χωρίς ανταμοιβή και εθελοντική εργασία

Το 2004, η Ε.Ε. υιοθέτησε μια οδηγία για τις συνθήκες εισόδου μη ευρωπαίων για σκοπούς σπουδών, ανταλλαγή μαθητών, εκπαίδευση χωρίς ανταμοιβή και εθελοντική

εργασία. Υπάρχουν τρία θεμελιώδη στοιχεία που προηγούνται αυτής της οδηγίας: ο σκοπός, τα κριτήρια εισόδου και το δικαίωμα που παραχωρείται.

Σύμφωνα με τους όρους του αρ. 3, η οδηγία εφαρμόζεται σε πολίτες τρίτων χωρών οι οποίοι αναζητούν είσοδο στην περιοχή ενός κράτους μέλους για τους σκοπούς που αναφέρονται παραπάνω. Για να γίνει η αίτηση, ο πολίτης τρίτης χώρας θα πρέπει να πληροί γενικά κριτήρια όπως για παράδειγμα έγκυρα ταξιδιωτικά χαρτιά και ασφάλεια υγείας. Για τους φοιτητές υπάρχουν πιο συγκεκριμένα κριτήρια όπως η αποδοχή από κάποιο ανώτατο ινστιτούτο εκπαίδευσης για σκοπούς παρακολούθησης κάποιων μαθημάτων και η παραχώρηση απόδειξης επαρκών πηγών συντήρησης για όλη τη διάρκεια των σπουδών. Εκτός από αυτές τις απαιτήσεις, τα κράτη μέλη μπορούν να ζητήσουν επίσης από τους πολίτες τρίτων χωρών να πληρούν επιπρόσθετα κριτήρια όπως να γνωρίζουν τη γλώσσα εκπαίδευσης και την πληρωμή των διδάκτρων πριν εκδοθεί η άδεια παραμονής του φοιτητή. Όταν αυτά έχουν ολοκληρωθεί, ο φοιτητής μπορεί να μετακινηθεί σε κάποιο άλλο κράτος μέλος ούτως ώστε να συμπληρώσει ή να ακολουθήσει το τμήμα σπουδών που ξεκίνησε στο αρχικό κράτος μέλος. Επι πλέον, επιτρέπεται συνήθως στους φοιτητές να δουλεύουν στο κράτος μέλος που τους φιλοξενεί. Υπάρχουν κάποιες σημαντικές αποκλείσεις τις οποίες επιτρέπει η Ε.Ε. στα κράτη μέλη. Πρώτον, η είσοδος στην αγορά εργασίας μπορεί να μην επιτραπεί για φοιτητές τρίτων χωρών για τον πρώτο χρόνο σπουδών τους. Δεύτερον, οι ώρες εργασίας φοιτητών τρίτων χωρών θα εξαρτηθούν από τα κράτη μέλη.

A.1.1.2.γ. Οικογενειακή Επανένωση

Η οδηγία 2003/86/EK προσφέρει την πιθανότητα για μη ευρωπαίους πολίτες να διαμένουν νόμιμα εντός της περιοχής των κρατών μελών και να ενώνονται ξανά με τα μέλη της οικογένειάς τους οι οποίοι δεν είναι κάτοχοι ιθαγένειας κάποιου κράτους μέλους. Η οδηγία, βασισμένη στο αρ. 63.2.α της Επιτροπής του ΕΚ, στοχεύει στη δημιουργία συνθηκών για ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών, και στην προώθηση κοινωνικής και οικονομικής συνοχής μέσα στα κράτη μέλη.

Το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης εξαρτάται από ένα προαπαιτούμενο: ο χορηγός θα πρέπει να έχει άδεια παραμονής που να έχει εκδοθεί από κάποιο κράτος-μέλος που ισχύει για τουλάχιστο ένα χρόνο ή να έχει μία ‘λογική’ προοπτική να την

αποκτήσει. Αποκλείει πολίτες τρίτων χωρών οι οποίοι κάνουν αίτηση για την αναγνώριση τους ως πρόσφυγες, που ψάχνουν ή είναι κάτοχοι κάποιας προσωρινής κατάστασης, ή αυτοί οι οποίοι επωφελούνται από κάποια μορφή ενισχυμένης προστασίας. Η οδηγία εφαρμόζεται σε παντρεμένα ζευγάρια και ανήλικα παιδιά του χορηγού και του παντρεμένου συντρόφου. Άλλες κατηγορίες των μελών των οικογενειών δεν εξηγούνται αφού η είσοδος τους παραμένει προνόμιο των κρατών-μελών. Η οδηγία αφήνει την ευθύνη της απόφασης για το εάν θα εισαχθούν συγγενείς πρώτου βαθμού που εξαρτώνται από το χορηγό ή τον/την σύζυγο στα κράτη-μέλη.

Υπάρχουν όμως και τρεις πρόνοιες της οδηγίας σχετικά με την οικογενειακή επανένωση:

- α) Τα κράτη-μέλη έχουν δικαίωμα σύμφωνα με την οδηγία να αποκλείσουν παιδιά που έχουν ξεπεράσει το 12^ο έτος της ζωής τους εάν δεν συμμορφώνονται με την απαίτηση για ένταξη.
- β) Παιδιά που ξεπερνούν το 15^ο έτος μπορούν να αποκλειστούν εντελώς από την οικογενειακή επανένωση.
- γ) Τα κράτη-μέλη μπορούν να απαγορεύσουν ή να αποκλείσουν την οικογενειακή επανένωση στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο χορηγός ζει λιγότερο από δύο χρόνια στην χώρα τους.

Το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να περιορισθεί:

- Γενικά, για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας όπως προβλέπεται από τις διατάξεις των αρ. 39§3, 46§1 ΣΕΚ σύμφωνα με την διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, η οποία όμως οριοθετείται σημαντικά από τις συγκεκριμένες κατευθύνσεις που περιέχουν οι οδηγίες.
- Ειδικά, για τους υπήκοους των νέων κρατών μελών (εκτός της Κύπρου και της Μάλτας) που προσχώρησαν στην Ε.Ε. μετά τη διεύρυνση της 1^{ης}-5-2004 υπάρχουν περιορισμοί και έλεγχοι όσον αφορά την μετακίνησή τους στην ευρωπαϊκή επικράτεια όπως έχουμε ήδη αναφέρει παραπάνω.

Όπως διαπιστώνουμε, με τη δημιουργία των κοινών εξωτερικών συνόρων στην Ευρώπη διαμορφώνεται ένας τύπος όπου «εσωτερικά» οι μετακινήσεις πλέον, μπορούν

να γίνονται ελεύθερα χωρίς περιορισμούς, από πολίτες που κατέχουν την ευρωπαϊκή ιθαγένεια αλλά και από κάποιους πολίτες τρίτων χωρών. Η ελεύθερη διέλευση και μετακίνηση όμως, λόγω των περιορισμών που θέτονται σε πολίτες μη ευρωπαίους, δημιουργεί αναπόφευκτα μία κατάσταση «ένταξης» για κάποιους και «αποκλεισμού» για κάποιους άλλους.

Τα σύνορα πλέον αποκτούν άλλη σημασία. Διαχωρίζονται πλέον οι «έχοντες», αυτοί που κατέχουν την ευρωπαϊκή ιθαγένεια, από τους «μη έχοντες», δηλαδή οι πολίτες που δεν κατέχουν την ευρωπαϊκή ιθαγένεια. Οι πρώτοι μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα και νόμιμα εντός των συνόρων ενώ οι τελευταίοι βρίσκουν ένα «τείχος» μπροστά τους το οποίο μπορούν να περάσουν μόνο αν πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Στην περίπτωση που περάσουν τα σύνορα χωρίς την κατάλληλη άδεια εισόδου τότε η μετακίνηση τους εντός των συνόρων θεωρείται παράνομη.

Η ελεύθερη μετακίνηση και οι περιορισμοί γύρω από αυτήν την ελευθερία έχει ως επακόλουθο τη δημιουργία μίας έννοιας που προσδιορίζει την «φυσιολογική» ελεύθερη μετακίνηση⁷, η οποία δεν ελέγχεται. Το αποτέλεσμα της «φυσιολογικής» ελεύθερης μετακίνησης είναι η δημιουργία της «μη φυσιολογικής», δημιουργώντας κατά αυτό τον τρόπο κατηγορίες ανθρώπων που πρέπει να ελεγχθούν για να διαπιστωθεί αν μπορούν τελικά να περάσουν «μέσα» ή να παραμείνουν «έξω» από τα σύνορα της Ένωσης.

Η μετατόπιση των συνόρων και οι συνοριακοί ελέγχοι συντελούν στην εγκληματοποίηση των μετακινήσεων. Αναπτύσσεται καχυποψία, κυρίως, γύρω από τους πληθυσμούς τρίτων χωρών αφού αυτοί είναι που ελέγχονται, περιορίζονται και αποκλείονται από την ελεύθερη είσοδο εντός των συνόρων της Ε.Ε. Αποτέλεσμα αυτής της μετατόπισης του ελέγχου από τα «εσωτερικά» στα «εξωτερικά» σύνορα της Ε.Ε. είναι η αναγωγή του κοινωνικού φαινομένου της μετανάστευσης σε ζήτημα ασφαλείας και τους αντίστοιχους πληθυσμούς σε αντικείμενα κοινωνικού ελέγχου.⁸

⁷ D. Bigo, E. Guild, "Policing in the name of Freedom" στο D. Bigo, E. Guild, "Controlling Frontiers Free Movement Into and Within Europe", Ashgate, London, 2005, σελ. 2.

⁸ Γ. Νικολόπουλος, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως Φορέας Αντεγκληματικής Πολιτικής, το «Πρόγραμμα της Χάγης» και η Εφαρμογή του, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 121.

A2. Η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων και η σχέση της με την μετατόπιση των συνόρων και του κοινωνικού ελέγχου.

Πρίν προχωρήσουμε στην ανάλυση της έννοιας της εγκληματοποίησης των μεταναστών και της σχέσης της με την μετατόπιση των συνόρων και του κοινωνικού ελέγχου θεωρούμε ότι θα πρέπει να αλύσουμε γενικά την έννοια της εγκληματοποίησης.

A2.1. Έννοια εγκληματοποίησης

Σε μια πρώτη γενική προσέγγιση ο όρος «εγκληματοποίηση» αναφέρεται σε δύο επίπεδα⁹:

α) Στην **πρωτογενή εγκληματοποίηση** (criminalization), η οποία έγκειται στη θέσπιση ποινικών κανόνων για την προστασία όλων εκείνων των αγαθών και αξιών που κρίνονται μέσα από μια κοινωνικοπολιτική διαδικασία αξιολόγησης ως θεμελιώδη σε μια κοινωνία και των οποίων η προσβολή ανάγεται σε έγκλημα. Σ' αυτό το επίπεδο η συμπεριφορά ανάγεται σε έγκλημα και καθορίζονται οι συνέπειες της συγκεκριμένης υλοποίησης της¹⁰. Είναι το επίπεδο του ορισμού της συμπεριφοράς ως εγκλήματος. Στη διαδικασία της πρωτογενούς εγκληματοποίησης αναπτύσσονται οι παρεμβάσεις διαφόρων κοινωνικών κινημάτων και οργανώσεων, ενώ συμμετέχουν από την πλευρά της κρατικής εξουσίας κυρίως οι φορείς της νομοθετικής εξουσίας και οι τεχνικοί της συμβούλοι (τεχνοκράτες, ειδικοί επιστήμονες, κλπ).

β) Στη **δευτερογενή εγκληματοποίηση ή ποινικοποίηση** (penalization), όπου ενεργοποιείται ο μηχανισμός του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η παραπομπή μιας υπόθεσης στο Σ.Α.Π.Δ για να ανακαλυφθεί, εκδικαστεί, καταδικαστεί και να υπαγορευθεί το είδος της μεταχείρισης απέναντι σε μια συμπεριφορά η οποία έχει ορισθεί ως εγκληματική αποτελεί το δεύτερο επίπεδο της εγκληματοποίησης. Στο

⁹ Γ. Νικολόπουλος, «Εισαγωγικές Σημειώσεις για την Αντεγκληματική Πολιτική και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου», Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας – Τομέας Εγκληματολογίας, ΠΜΣ Εγκληματολογίας «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπιση της», Β' εξαμήνου ακαδημαϊκού έτους 2006-2007, σελ 1-4.

¹⁰ Η. Δασκαλάκης, «Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης», Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σελ. 24.

επίπεδο της ποινικοποίησης δεν ενεργοποιείται μόνο το Σ.Α.Π.Δ αλλά συμμετέχουν σε μεγάλο βαθμό και φορείς του περιποινικού και του παραποινικού τομέα καθώς και της «κοινωνίας των πολιτών» («civil society»).

Η πρωτογενής εγκληματοποίηση συνίσταται στην «απόρριψη των κανόνων», δηλαδή στη διαδικασία του «περάσματος στην πράξη» και η δευτερογενής εγκληματοποίηση ή ποινικοποίηση στην «οργάνωση των απαντήσεων», δηλαδή στη διαδικασία της «κοινωνικής αντίδρασης».¹¹

Σχετικά με την ποινικοποίηση των μετακινήσεων αναφέρεται στη Τσουκαλά¹², ότι η διαδικασία της ποινικοποίησης «τείνει να μεταβληθεί σε διαδικασία ταύτισης της μετανάστευσης με διάφορα προβλήματα δημόσιας τάξης και ασφάλειας και, κατ' επέκταση τείνει να αναχθεί σε όρο της σύγχρονης διακυβέρνησης».

Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω άποψη θεωρούμε ότι πρέπει πρώτα να αναφερθούμε στη μετατόπιση του κοινωνικού ελέγχου ως αποτέλεσμα των συνοριακών ελέγχων και πώς αυτή η αλλαγή συντελεί στην ποινικοποίηση των μετακινήσεων. Σημαντική είναι επίσης και η σημασία της έννοιας της «ασφάλειας», και συγκεκριμένα της «εσωτερικής ασφάλειας», η οποία με τη σειρά της διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της ποινικοποίησης των μετακινήσεων μέσω του πολιτικού λόγου και των ΜΜΕ.

Α.2.2. Η μετατόπιση του κοινωνικού ελέγχου ως αποτέλεσμα της μετατόπισης των συνόρων.

Η μετατόπιση των συνόρων από το «εσωτερικό» στο «εξωτερικό» των κρατών – μελών της Ευρώπης είχε ως αποτέλεσμα και την μετατόπιση του κοινωνικού ελέγχου. Η μετατόπιση των ελέγχων αφορά τόσο στον τόπο άσκησης τους, που είναι πλέον τα «εξωτερικά» σύνορα της Ε.Ε. όσο και στους αποδέκτες τους που προσδιορίζονται, κυρίως από την έλλειψη της «ευρωπαϊκής ιθαγένειας»¹³. Όπως αναφέρεται στην

¹¹ Γ. Νικολόπουλος, «Εισαγωγικές Σημειώσεις...όπ.π, σελ. 5.

¹² Α. Τσουκαλά, «Μετανάστευση...όπ.π, σελ. 19.

¹³ Γ. Νικολόπουλος, «Κράτος, Ποινική Εξουσία...όπ.π, σελ. 116.

Λαμπροπούλου¹⁴, «η αναζήτηση και εφαρμογή καλύτερων μέτρων για να εξασφαλισθεί η «εσωτερική» ασφάλεια έχει ανοίξει τον δρόμο για νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου».

Όπως και οι συνοριακοί ελέγχοι έχουν μεταφερθεί στο «εξωτερικό» έτσι και ο κοινωνικός έλεγχος. Ο κοινωνικός έλεγχος δεν αποτελεί πλέον αρμοδιότητα του κάθε κράτους – μέλους ξεχωριστά αλλά διαμορφώνεται σε επίπεδο διακρατικό και υπερκρατικό αφού ο έλεγχος έχει σχέση με τα εξωτερικά σύνορα όλων των κρατών – μελών. Έτσι δημιουργείται ένας νέος χώρος κοινωνικού ελέγχου, μια «Shengenland»¹⁵.

Στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος αλλάζει και το κράτος πρόνοιας αποδυναμώνεται. Οι ασφαλιστικές πολιτικές, που στην πορεία του προηγούμενου αιώνα έγιναν γνωστές συλλογικά υπό το όνομα του κοινωνικού, «προνοιακού», κράτους, υιοθετήθηκαν από κοινού για την αντιμετώπιση των ατομικών κακοτυχιών. Σήμερα αποσύρονται, είτε ολοκληρωτικά είτε εν μέρει, και περικόπτονται κάτω από το επίπεδο στο οποίο είναι ικανές να στηρίξουν και να συντηρήσουν το αίσθημα της ασφάλειας.¹⁶

Ο κοινωνικός έλεγχος υπάρχει για να διαχειρίζεται τους κινδύνους που προέρχονται από το «εξωτερικό», οι οποίοι κίνδυνοι συνήθως σχετίζονται με τις πληθυσμιακές μετακινήσεις. Οι συνοριακοί ελέγχοι κατευθύνονται προς τον έλεγχο των μετακινήσεων που θέλουν να εισέλθουν εντός της επικράτειας της Ευρώπης και οι εξελιγμένες τεχνολογίες καταγραφής και παρακολούθησης τους, έχουν ως συνέπεια την μεταστροφή του κοινωνικού ελέγχου στην διαχείριση διαφόρων μορφών συλλογικής διακινδύνευσης («risk management»)¹⁷.

Τα κοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι και οι πληθυσμιακές μετακινήσεις, προσλαμβάνονται ως στοιχεία μιας γενικευμένης «απειλής» και αναδεικνύονται τα εγκληματογόνα χαρακτηριστικά τους για να αποδειχθεί ότι υπάρχει κίνδυνος. Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις συσχετίζονται με την τρομοκρατία, τη διακίνηση ναρκωτικών, το οργανωμένο έγκλημα, το διασυνοριακό έγκλημα, την παράνομη

¹⁴ Ε. Λαμπροπούλου, «Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου», Κριτική, Αθήνα, 2001, σελ. 58.

¹⁵ W. Walters, J. H. Haahr, "Governing Europe, Discourse, governmentality and European integration", Routledge, London-New York, 2005, σελ. 104επ. όπως αναφέρεται στον Γ. Νικολόπουλο, «Πέρα από το Κράτος»: Όψεις και αντινομίες του ευρωπαϊκού κοινωνικού ελέγχου», Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, τ. II, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007, υποσημείωση 42, σελ. 1138.

¹⁶ Ζ. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί. Η ζωή την εποχή της αβεβαιότητας», Μεταίχμιο, 2008(για την ελληνική γλώσσα), σελ. 34.

¹⁷ Γ. Νικολόπουλος, «Εισαγωγικές Σημειώσεις...όπ.π, σελ. 20.

μετανάστευση κλπ. και έτσι διαρθρώνεται γύρω από αυτές η έννοια της «εξωτερικής» απειλής οδηγώντας έτσι στη λήψη προδραστικών (proactive) μέτρων, όπως είναι οι συνοριακοί ελέγχοι.

Συνοψίζοντας καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα:

- α) Η πρωτογενής εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων δημιουργείται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αποκλεισμού από τον «χώρο Σένγκεν» και των συνοριακών ελέγχων. Οι συνοριακοί ελέγχοι των «εξωτερικών» συνόρων της Ε.Ε. έχουν ως στόχο να διατηρήσουν την «ασφάλεια» μέσα στην επικράτεια της Ευρώπης και ως εκ τούτου οι ελέγχοι δραστηροποιούνται κυρίως γύρω από τον έλεγχο και περιορισμό των πληθυσμών που επιθυμούν να εισέλθουν. Ο αποκλεισμός και η στιγματισμός των πληθυσμών αυτών, λόγω του ότι θεωρείται ότι αποτελούν απειλή για την «εσωτερική ασφάλεια», καθιστά εφικτή και την εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων.
- β) Σχετικά με τη δευτερογενή εγκληματοποίηση των μετακινήσεων, αυτή συντελείται με τον «νέο» κοινωνικό έλεγχο ο οποίος σχηματίζεται με κατασταλτικά μέτρα εναντίον των πληθυσμιακών μετακινήσεων έτσι ώστε να διατηρηθεί η «ασφάλεια» στον Ευρωπαϊκό χώρο. Οι διασυνοριακές αστυνομικές συνεργασίες και τα στρατόπεδα κράτησης ατόμων όπου κρατούνται είτε επειδή έχουν εισέλθει παράνομα και περιμένουν να απελαθούν είτε επειδή περιμένουν την απάντηση στο αίτημα τους όσον αφορά την παροχή ασύλου αποτελούν χαρακτηριστικά αυτού του «νέου» κοινωνικού ελέγχου.

A3. Οι μετακινήσεις ως κίνδυνος για την «εσωτερική ασφάλεια». Φορείς και μέσα εδραίωσης της σχέσης ανάμεσα στις πληθυσμιακές μετακινήσεις και της εγκληματικότητας.

A3.1. Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις ως η «νέα» απειλή για την «εσωτερική ασφάλεια».

Η διαδικασία της εγκληματοποίησης των μετακινήσεων συσχετίζεται με το θέμα της «εσωτερικής» ασφάλειας. Το διεθνές οργανωμένο έγκλημα και ο κίνδυνος που αποτελεί για την ασφάλεια αποτελεί ένα από τα βασικά επιχειρήματα για την αναδιοργάνωση του κοινωνικού ελέγχου και της ανάληψης νέων κατασταλτικών μέτρων.

Το οργανωμένο έγκλημα θεωρείται ότι απειλεί άμεσα την εθνική και διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα. Η οργανωμένη εγκληματική δράση δεν αποτελεί νέο φαινόμενο και τα μέτρα που λαμβάνονται από τους πολιτικούς σήμερα, παρόλο που είναι εντονότερα στο επίπεδο επέμβασης, είναι ανάλογα με εκείνα της δεκαετίας του '70 για την πάταξη της τρομοκρατίας.¹⁸ Μετά την τρομοκρατική επίθεση των δίδυμων πύργων οι έλεγχοι σχετικά με τις μετακινήσεις έγιναν αυστηρότεροι με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα αίσθημα φόβου και ανασφάλειας ανάμεσα στους πολίτες των κρατών. Όπως αναφέρει ο Μπάουμαν¹⁹, «η σύγχρονη μορφή ανασφάλειας είναι βαθιά σημαδεμένη από το φόβο της ανθρώπινης εγκληματικότητας και των κακοποιών».

Σύμφωνα με την Τσουκαλά²⁰, ο ορισμός της απειλής εξαρτάται από δύο παράγοντες. Πρώτον, από το πώς ορίζονται οι έννοιες της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και οι συλλογικές αξίες και αρχές μιας κοινωνίας που πρέπει να προστατευθούν. Δεύτερον, από ορισμένα διακυβευόμενα συμφέροντα που αφορούν τη λειτουργία όλων αυτών των θεσμών που αναλαμβάνουν τον ορισμό και την ιεράρχηση των εκάστοτε θεωρούμενων ως απειλητικών φαινομένων.

Μετατρέποντας ένα κοινωνικό φαινόμενο, όπως είναι οι πληθυσμιακές μετακινήσεις, σε κοινωνικό πρόβλημα, συσχετίζοντας το με την εγκληματικότητα, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός κλίματος φόβου και ανασφάλειας και αυτό έχει ως επακόλουθο όχι μόνο την εγκληματοποίηση αυτών των πληθυσμών αλλά και την νομιμοποίηση οποιονδήποτε

¹⁸ Ε. Λαμπροπούλου, «Εσωτερική Ασφάλεια...όπ.π, σελ. 18-19.

¹⁹ Ζ. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί...όπ.π, σελ. 100.

²⁰ Α. Τσουκαλά, «Μετανάστευση...όπ.π, σελ. 22.

μέτρων λαμβάνονται εναντίον τους. Να τονίσουμε εδώ ότι οποιαδήποτε μέτρα λαμβάνονται για την καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος, αποτελούν μέτρα τα οποία περιορίζουν βασικές ατομικές ελευθερίες.²¹

Στη διαδικασία αυτή, της δημιουργίας φόβου και ανασφάλειας, παίζουν σημαντικό ρόλο οι πολιτικοί και οι πολιτικές που ακολουθούν όπως επίσης σημαντικός είναι και ο ρόλος των ΜΜΕ.

A3.2. Οι φορείς του κοινωνικού ελέγχου.

Ο Μπάουμαν αναφέρει ότι, «σε μια εποχή που όλες οι μεγάλες ιδέες έχουν χάσει την αξιοπιστία τους, ο φόβος ενός εχθρού φάντασμα είναι ότι απέμεινε στους πολιτικούς για να διατηρήσουν την εξουσία τους»²².

Η οργανωμένη εγκληματικότητα αποτελεί μια γενική και ασαφής έννοια, δεν υπάρχει επαρκής γνώση για το ζήτημα και δεν υπάρχει καν συμφωνία των επιστημόνων για το περιεχόμενο της έννοιας. Έτσι λειτουργεί ως υποκατάστατο για τον χαρακτηρισμό κάθε ασαφούς απειλής κατά των δομών της οικονομίας και κοινωνίας.

Σ' αυτόν τον εχθρό φάντασμα και σ' αυτήν την ασαφή απειλή στέκονται και οι φορείς του κοινωνικού ελέγχου για να διατηρήσουν το ρόλο τους ως εξουσία και για να δικαιολογήσουν τις τιμωρητικές τους στάσεις και τα κατασταλτικά μέτρα που χρησιμοποιούν για να συντηρήσουν την «εσωτερική ασφάλεια».

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα θέμα επικοινωνιακής σημασίας γιατί ανήκει σε μια ιδιότυπη μορφή εγκληματικότητας που κινείται μεταξύ μύθου και πραγματικότητας και παρουσιάζεται ως ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα και η απειλή που δημιουργείται ως προς την ασφάλεια αυξάνονται οι ποινές και θεσμοθετούνται «νέες» μέθοδοι ελέγχου. Οι συνοριακοί ελέγχοι, η παρακολούθηση και καταγραφή δεδομένων και οι αστυνομικές διασυνοριακές συνεργασίες αποτελούν παραδείγματα αυτών των «νέων» μεθόδων που χρησιμοποιούνται από τα κράτη - μέλη για να κρατήσουν αυτή την απειλή μακριά από τα εσωτερικά της Ένωσης.

²¹ Ε. Λαμπροπούλου, «Εσωτερική Ασφάλεια...όπ.π, σελ.18.

²² Ζ. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί...όπ.π, σελ.37.

Η κατασκευή του «μετανάστη – εγκληματία» έχει δύο σημαντικούς σκοπούς, σύμφωνα με τον De Giorgi²³, από τη μία πλευρά, επιτρέπει την πρόκληση φόβων, αγωνιών και ανασφαλειών έχοντας απέναντι έναν ορατό στόχο, τον αποδιοπομπαίο τράγο. Από την άλλη πλευρά, ο «εχθρός» νομιμοποιεί την κυρίαρχη εξουσία η οποία μέσω περιόδων «κρίσεων» μπορεί να δικαιολογήσει το ρόλο της ως εξουσίας καταστολής που είναι ικανή να προσφέρει ασφάλεια και να «υπερασπιστεί την κοινωνία» από τους εξωτερικούς κινδύνους. Η μετανάστευση πλέον δεν αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό φαινόμενο αλλά ως φορέας κινδύνου και τα μέλη – κράτη πρέπει να λάβουν μέτρα έτσι ώστε οι πολίτες τους να μην κινδυνέψουν από τον πιθανό «εχθρό».

Ανάγοντας τις πληθυσμιακές μετακινήσεις σε κοινωνικό πρόβλημα, μέσω της συσχέτισης της με το οργανωμένο έγκλημα και του χαρακτηρισμού της ως επικίνδυνης για την ασφάλεια, νομιμοποιούνται και οι θέσεις και τα μέτρα που λαμβάνονται για την καταπολέμηση της. Τα MME συμβάλλουν με τη σειρά τους στη δημιουργία και συντήρηση της έννοιας της «απειλής» επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα και τον πολιτικό λόγο και τα μέτρα ελέγχου που λαμβάνονται από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

A3.3. Ο ρόλος των M.M.E. στην εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων.

Ο ρόλος των MME είναι σημαντικός όσον αφορά στη δημιουργία συσχέτισης μεταξύ των μετακινήσεων και εγκλήματος, ανάγοντας την μετακίνηση σε «απειλή», μέσω των εικόνων και του λόγου που χρησιμοποιεί.

Τα MME αρέσκονται στο να παράγουν και να αναπαράγουν εικόνες και ειδήσεις που προκαλούν έκπληξη στο κοινό, τέτοιες ειδήσεις σχετίζονται συνήθως με το έγκλημα.²⁴ Ο τρόπος που χρησιμοποιούνται ο λόγος και οι εικόνες για την αναμετάδοση μίας είδησης έχουν ως αποτέλεσμα να προκαλούν το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας. Θέματα με τίτλους, όπως «Οργανωμένο έγκλημα – Κίνδυνος για το κράτος και τον πολίτη», δημιουργούν στο κοινό ένα αίσθημα ανασφάλειας και φόβου. Επίσης η συχνή χρήση φράσεων όπως «εισροές μετανάστευσης», «κύματα μετανάστευσης», «πλημμύρα

²³ A. De Giorgi, “Re-Thinking the Political Economy...όπ.π, σελ. 119.

²⁴ E. Λαμπροπούλου, «Εσωτερική Ασφάλεια...όπ.π, σελ 33.

μεταναστών», «κατακλυσμός από αναζητούντες ασύλου» κλπ., έχουν ως αποτέλεσμα οι αντιδράσεις να είναι ανάλογες του συναισθήματος που προκαλούν.

Δημιουργείται η εικόνα των μεταναστών που προσπαθούν να μπουν στον ευρωπαϊκό χώρο και συγκεκριμένα η εικόνα των μεταναστών – εγκληματιών που αποτελούν απειλή για την ασφάλεια των πολιτών. Τα ΜΜΕ μέσω του τύπου ή των δελτίων, χρησιμοποιούν και στηρίζονται σε επίσημες στατιστικές και επιστημονικές ή ψευδο-επιστημονικές αναλύσεις που έχουν διεξαχθεί από διάφορους αρμόδιους φορείς, οι οποίες συσχετίζουν όλο και περισσότερο τη μετανάστευση με το οργανωμένο έγκλημα. Παρόλο που μια τέτοια αιτιωδούς συσχέτιση δεν έχει αποδειχθεί ποτέ επιστημονικά. Επίσης στηρίζονται στις εγκληματολογικές στατιστικές οι οποίες δείχνουν την αύξηση της συμμετοχής των αλλοδαπών στην καταγεγραμμένη εγκληματικότητα και κυρίως στην υπερεκπροσώπηση τους στις φυλακές των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών²⁵, έστω και αν η υπερεκπροσώπηση τους είναι προϊόν της «επιλεκτικότητας»²⁶ του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.

Οι μετανάστες λοιπόν, και κατ' επέκταση οι μετακινήσεις, βρίσκονται όλο και περισσότερο συνδεδεμένοι με ορισμένες μορφές οργανωμένου εγκλήματος και κατά συνέπεια δημιουργείται και η εικόνα του μετανάστη – εγκληματία. Οι μετακινήσεις των πληθυσμών αντιμετωπίζονται ως μετακινήσεις που κρύβουν σοβαρούς κινδύνους και αποτελούν σημαντική απειλή για την κοινωνία.

Ο Sutherland υποστηρίζει ότι ο φόβος στη σύγχρονη κοινωνία παράγεται πολύ πιο εύκολα και γρήγορα απ' ό,τι στην παραδοσιακή κοινωνία επειδή δίνεται δημοσιότητα σε ένα γεγονός με τη βοήθεια των ΜΜΕ.²⁷ Ένα παράδειγμα που επιβεβαιώνει αυτή την άποψη του Sutherland είναι η αναμετάδοση της πτώσης των δίδυμων πύργων. Ο φόβος που δημιουργήθηκε μετά αυτό το γεγονός λόγω της αναμετάδοσης από τα ΜΜΕ εξαπλώθηκε μέσα σε λίγα λεπτά ανά όλη την υφήλιο. Η συνεχής ενασχόληση μ' αυτό το θέμα από τα ΜΜΕ και η αναμετάδοση των εικόνων υπήρξε συντελεστικός παράγοντας στη δημιουργία του φόβου και της ανασφάλειας μεταξύ των πολιτών. Η πτώση των

²⁵ Α. Τσουκαλά, «Μετανάστευση και Εγκληματικότητα...όπ.π, σελ. 39.

²⁶ Ε. Λαμπροπούλου, «Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της Ποινικής δικαιοσύνης», Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1999, σελ 135-137.

²⁷ Ε. Λαμπροπούλου, «Εσωτερική Ασφάλεια...όπ.π, σελ.39.

δίδυμων πύργων αποτελεί το πιο ζωντανό και πρόσφατο γεγονός που προκάλεσε τη δημιουργία του φόβου απέναντι σ' έναν αόρατο εχθρό, απέναντι στην τρομοκρατία.

Παρόλο που στις σύγχρονες κοινωνίες υπάρχει δυσπιστία της κοινής γνώμης προς τους πολιτικούς, η εμπιστοσύνη στις δημοκρατικές διαδικασίες εξακολουθεί να υπάρχει. Ο ρόλος που εκτελούν τα ΜΜΕ είναι σημαντικός για τη διατήρηση της ύπαρξης του κοινωνικού ελέγχου που εκτελείται από τους επίσημους φορείς.

Με την παραγωγή και αναπαραγωγή ειδήσεων επιβεβαιώνεται η σχέση που υπάρχει μεταξύ των μεταναστών, και κατ' επέκταση των μετακινήσεων, και του εγκλήματος. Συντηρείται η εικόνα της «εξωτερικής» απειλής και των κινδύνων που μπορεί να μεταφέρουν στο εσωτερικό οι μετακινήσεις. Η συντήρηση των απειλών από τα ΜΜΕ λειτουργούν αποδοτικά για το πολιτικό σύστημα, γιατί με αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνεται ο λόγος ύπαρξης τους στο κοινό. Στη συνέχεια νομιμοποιούνται και τα μέτρα τα οποία το σύστημα του κοινωνικού ελέγχου έχει αναλάβει να θέσει σε λειτουργία για την εξασφάλιση και διατήρηση της «εσωτερικής ασφάλειας».

Συμπέρασμα

Μέσα από την ανάλυση μας διαπιστώνουμε ότι με την άρση των συνόρων στο εσωτερικό των κρατών-μελών ακολούθησε μία νέα κατηγοριοποίηση μεταξύ των ανθρώπων που μετακινούνται, οι «ενταγμένοι» και οι «αποκλεισμένοι», αφού η ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων δεν ισχύει για όλους. Ο «χώρος Σένγκεν» λειτουργεί ως διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους πολίτες που επιτρέπεται να μετακινηθούν μέσα σ' αυτόν και στους πολίτες που αποκλείονται απ' αυτόν. Είναι ξεκάθαρο ότι τα σύνορα δεν αφορούν άμεσα τους πολίτες των κρατών-μελών αλλά τους «άλλους», τους «ξένους», τους «μη ευρωπαίους», οι οποίοι περιορίζονται στα σύνορα. Η διαχωριστική γραμμή του «χώρου Σένγκεν» μπαίνει ανάμεσα σε «εμάς» και στους «άλλους» γιατί υπάρχει φόβος ότι η είσοδος τους ενδεχομένως να αποτελέσει κίνδυνο και απειλή για την ασφάλεια «μας». Η «εσωτερική ασφάλεια» αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την μη είσοδο των «άλλων» και τον έλεγχο τους έτσι ώστε να μην διακινδυνεύσει η ασφάλεια εντός των συνόρων. Σ' αυτή την κατασκευή του «άλλου» ως

εχθρού και ως απειλή σημαντικός παράγοντας αποτελούν και οι φορείς κοινωνικού ελέγχου όπως επίσης και τα ΜΜΕ όπου ο μετανάστης παρουσιάζεται ως εγκληματίας.

Η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων ξεκινάει πριν καν αυτοί οι πληθυσμοί φτάσουν στα σύνορα αφού έχει προαποφασισθεί ποιός μπορεί να μετακινηθεί πέρα απ' αυτά τα σύνορα και ποιός όχι. Αυτοί που δεν μπορούν είναι αυτοί που δεν πρέπει, αφού θεωρούνται ύποπτοι και φορείς κινδύνων. Η προσέλευση τους στα σύνορα στιγματισμένοι ήδη ως «απειλή» και ως «εχθρός» κάνει ακόμα πιο δύσκολη την διαδικασία μετάβασης στο εσωτερικό των κρατών-μελών.

Τα ΜΜΕ δημιουργούν ξενοφοβικές και ρατσιστικές τάσεις με αποτέλεσμα να νομιμοποιούνται τα περιοριστικά μέτρα και οι αυστηροί έλεγχοι που λαμβάνονται σχετικά με αυτούς τους πληθυσμούς. Τα μέτρα «ασφάλειας» που έχουν ως στόχο την καταπολέμηση του «εχθρού» δεν βρίσκουν αντίσταση από τους πολίτες έστω και αν αυτά έχουν αρνητική συνέπεια και στους ίδιους.

Το αποτέλεσμα, της άρσης των συνόρων και της ελεύθερης μετακίνησης εντός των χωρών που είναι κράτη-μέλη, είναι η εγκληματοποίηση αυτών των πληθυσμών και στη συνέχεια η ποινικοποίηση τους για να διαφυλαχθεί η ασφάλεια. Η ανάγκη διαφύλαξης της ασφάλειας για όσους βρίσκονται «μέσα» έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό όσων βρίσκονται «έξω» και η υποτιθέμενη ύπαρξη ασφάλειας στο «εσωτερικό» υπονοεί την ύπαρξη κινδύνου στο «εξωτερικό».

Β' ΜΕΡΟΣ

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ.

B1. Εισαγωγή: Ευρωπαϊκές Συνθήκες και Προγράμματα της Ε.Ε μετά από την άρση των εσωτερικών συνόρων και την ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων.

Η θέσπιση υπερεθνικών οργάνων, η σταδιακή καθιέρωση μιας παγκόσμιας οικονομίας, η κατάργηση των εθνικών συνόρων και νομισμάτων έφερε στο επίκεντρο των πολιτικών συζητήσεων το θέμα των συνόρων και, κατ' επέκταση, της διασυνοριακής κυκλοφορίας των ατόμων. Η άρση των εσωτερικών συνόρων και η ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων δημιούργησε ανησυχίες και φόβους στα κράτη – μέλη και στην Ε.Ε. γενικότερα. Ο στόχος για μία ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δημιούργησε την ανάγκη να ληφθούν μέτρα τα οποία θα διασφάλιζαν στα κράτη – μέλη την «εσωτερική ασφάλεια». Η Συνθήκη του Σένγκεν και η οριοθέτηση ενός κοινού εξωτερικού συνόρου αποτέλεσε αφορμή για τη δημιουργία ενός «χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» (AFSJ).

Θα αναλύσουμε συνοπτικά τη Συνθήκη του Σένγκεν και θα παρουσιάσουμε τις Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ όπως επίσης και τα τρία προγράμματα της Ε.Ε., του Τάμπερε, της Χάγης και της Στοκχόλμης που αποτελεί και το τελευταίο πρόγραμμα της Ε.Ε. Στόχος αυτής της σύντομης παρουσίασης είναι να καταλάβουμε πώς η ελεύθερη διακίνηση των προσώπων οδήγησε στην δημιουργία ενός χώρου που χαρακτηρίζεται από τις τρεις αρχές της Ελευθερίας, της Ασφάλειας και της Δικαιοσύνης.

B1.1. Η «Συνθήκη του Σένγκεν».

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο πρώτο κεφάλαιο, η Συμφωνία του Σένγκεν ήταν η αρχή για την κατάργηση των συνόρων της Ευρώπης. Στις 19-6-1990 υπεγράφη τελικά, από τα τότε κράτη μέλη, εκτός από τη Μ. Βρετανία και την Ιρλανδία, η «Σύμβαση εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν της 14^{ης} Ιουνίου 1985». Η ΣυνθΣ άρχισε να εφαρμόζεται πλήρως στις 26-3-1995 από τις αρχικές ιδρυτικές χώρες καθώς και από τις δύο ιβηρικές.

Η ΣυνθΣ καθορίζει κάτω από ποιούς όρους μπορεί να δοθεί άδεια εισόδου, παραμονής και κυκλοφορίας μη ευρωπαίων πολιτών στην Ευρωπαϊκή επικράτεια. Η τήρηση των σχετικών διατάξεων ανατίθεται στους μεταφορείς αλλά αποτελεί κυρίως αντικείμενο διευρυμένης συνεργασίας ανάμεσα στις αστυνομικές και δικαστικές αρχές των συμβαλλόμενων κρατών, η οποία περιλαμβάνει την ανταλλαγή πληροφοριών μέσω κυρίως του «Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν», την υπό όρους διασυνοριακή παρακολούθηση και καταδίωξη μέσα στο έδαφος άλλου συμβαλλομένου κράτους, την άμεση σύνδεση των «υπαλλήλων-συνδέσμων». Η ΣυνθΣ εκτός από τον έλεγχο των μετακινήσεων των προσώπων προβλέπει και την εξέταση προβλημάτων, από μία μόνιμη ομάδα εργασίας, που αφορούν στην καταστολή της εγκληματικότητας στον τομέα των ναρκωτικών. Ρυθμίζει, επίσης, την κτήση, κατοχή και εμπορία όπλων και πυρομαχικών καθώς και τη μεταφορά και κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

B1.2. Η «Συνθήκη του Μάαστριχτ».

Η «Συνθήκη του Μάαστριχτ», η οποία ίσχυσε από 1.11.1993 μέχρι 30. 4.1999, περιλάμβανε εννέα τομείς που το άρθρο Κ.1 είχε αναγάγει σε «θέματα κοινού ενδιαφέροντος». Οι εννέα αυτές θεματικές ενότητες θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες²⁸:

α) η κοινή διαχείριση της εισόδου των προσώπων από τα «εξωτερικά σύνορα» της Ένωσης (δηλ., κυρίως ατόμων που δεν είναι ευρωπαίοι, μετανάστες και ζητούντες παροχής ασύλου)

²⁸ Γ. Νικολόπουλος, «Κράτος και Ποινική Εξουσία...όπ.π, σελ. 121.

β) η επίτευξη της ελεύθερης διακίνησης στο εσωτερικό της Ένωσης, με την βοήθεια των αστυνομικών συνεργασιών.

B1.3. Η «Συνθήκη του Άμστερνταμ».

Στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης του «τρίτου πυλώνα» (το οποίο αφορά το διακυβερνητικό επίπεδο) οι πολιτικές που σχετίζονται με τις μετακινήσεις των προσώπων μεταφέρθηκε στον πρώτο πυλώνα (που αναφέρεται στο κοινοτικό επίπεδο). Έτσι περιλήφθηκε ένας νέος «Τίτλος IV», με αντικείμενο «Θεωρήσεις, άσυλο, μετανάστευση και άλλες πολιτικές σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων» (άρθρα 61-69), που προβλέπει ότι μέσα σε πέντε χρόνια από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ» (τέθηκε σε ισχύ τον Μάιο του 1999) θα έχουν «κοινοτικοποιηθεί» πλήρως οι πολιτικές της Ε.Ε. σχετικά με τα «μέτρα μεταναστευτικής πολιτικής στους ακόλουθους τομείς: α) όροι εισόδου και κατοικίας, και κριτήρια για τις διαδικασίες έκδοσης θεωρήσεων από τα κράτη μέλη όσον αφορά την μακρόχρονη διαμονή και άδειων παραμονής, συμπεριλαμβάνοντας και αυτών που σχετίζονται με την οικογενειακή επανένωση, β) παράνομη μετανάστευση και παράνομη μετοίκηση, όπως επίσης και η επανέκδοση παράνομων κατοίκων»²⁹.

Μετά απ' αυτήν την αναδιάρθρωση, παραμένουν στον «τρίτο πυλώνα» μόνο τα θέματα της αστυνομικής και της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις που ρυθμίζονται από τον νέο «Τίτλο VI» της ΣυνθΕΕ. Σχετικά με την αστυνομική συνεργασία αναλαμβάνει σημαντικό ρόλο η Europol, και η μονάδα Eurojust αποτελεί το φορέα της εισαγγελικής συνεργασίας σε θέματα ποινικής δίωξης.³⁰

B1.4. Το πρόγραμμα του Τάμπερε.

Βάσει των θεμάτων που είχαν τεθεί από την Συνθήκη του Άμστερνταμ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε που έγινε στις 15 και 16 Οκτωβρίου του 1999, αποτέλεσε την πολιτική ώθηση για την ανάπτυξη μιας «Ένωσης της Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης». Το πενταετές πρόγραμμα του Τάμπερε (1999-2004) είχε ως στόχο να αναπτύξει μια ισορροπία μεταξύ αυτών των τριών αρχών με την κοινή δέσμευση προς

²⁹ T. Balzacq, S. Carrera, "Migration, Borders...όπ.π, σελ. 5.

³⁰ Γ. Νικολόπουλος, «Κράτος και Ποινική...όπ.π, σελ 123.

την ελευθερία η οποία βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, σε δημοκρατικά ιδρύματα και στον νόμο.³¹

Το πρόγραμμα του Τάμπερε έθεσε ως στόχο την ανάπτυξη ενός κοινού πεδίου πολιτικών σε τέσσερις γενικούς τομείς: Κοινή Ευρωπαϊκή πολιτική Ασύλου και Μετανάστευσης, Αξιόπιστος Ευρωπαϊκός χώρος Δικαιοσύνης, Ευρωπαϊκή Αντίδραση στο Έγκλημα και Ισχυρότερη Εξωτερική Δράση.³²

Το θέμα των συνόρων και της εξασφάλισης μιας κοινής πολιτικής όσον αφορά τη μετανάστευση και το άσυλο οργανώθηκαν γύρω από τέσσερις άξονες: α) συνεργασία με τις χώρες προέλευσης, β) ένα κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, γ) ίση μεταχείριση των πολιτών τρίτων χωρών και δ) διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών.³³

B1.5. Το πρόγραμμα της Χάγης.

Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο έθεσε καινούργιους στόχους και πολιτικές για τα επόμενα πέντε χρόνια που ακολούθησαν, με το πρόγραμμα της Χάγης (2004-2009). Ενώ το πρόγραμμα της Χάγης ακολουθεί λίγο πολύ τους ίδιους στόχους με το προηγούμενο πρόγραμμα του Τάμπερε, υπήρχε μία σημαντική διαφορά. Το νέο πρόγραμμα άλλαξε την ισορροπία μεταξύ των τριών αρχών, Ελευθερία – Ασφάλεια – Δικαιοσύνη.

Με το πρόγραμμα της Χάγης, το Συμβούλιο δίνει υψηλή προτεραιότητα στο θέμα της ασφάλειας. Η κεντρική ανησυχία και προτεραιότητα είναι η ασφάλεια των πολιτών που ανήκουν στα κράτη μέλη. Σε αρκετά τμήματα του προγράμματος τονίζονται οδηγίες σχετικές με την «ενίσχυση της ασφάλειας» (όπως για παράδειγμα η βελτίωση της ανταλλαγής πληροφοριών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας). Επίσης, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι πολλά μέτρα σχετικά με την ασφάλεια βρίσκονται στα τμήματα τα οποία αναφέρονται στην «ενίσχυση της ελευθερίας» (όπως, συνοριακοί ελέγχοι, η καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, συστήματα βιομετρικών ελέγχων και πληροφοριών).³⁴

³¹ T. Balzacq, S. Carrera, “Security Versus Freedom? A Challenge for Europe’s Future”, Ashgate, England, 2006, σελ. 5.

³² N. Walker, “In Search of the Area of Freedom, Security and Justice: A Constitutional Odyssey” στο N. Walker (ed.), “Europe’s Area of Freedom, Security and Justice”, Oxford, UK, 2005, σελ. 7.

³³ T. Balzacq, S. Carrera, “Migration, Borders...όπ.π, σελ. 5.

³⁴ T. Balzacq, S. Carrera, “Security Versus Freedom...όπ.π, σελ 5.

Οι δέκα πολιτικές προτεραιότητες του σχεδίου δράσης που βασίστηκε στο πρόγραμμα της Χάγης είναι οι εξής:

1. Θεμελειώδης δικαιώματα και πολιτικά δικαιώματα – δημιουργώντας ολοκληρωμένες πολιτικές.
2. Καταπολέμηση της τρομοκρατίας – εργάζοντας για μια παγκόσμια απάντηση.
3. Ένας κοινός χώρος ασύλου – καθιερώνοντας μία διαδικασία με αρμονική δράση σύμφωνα με τις αξίες της Ένωσης και την ανθρώπινη παράδοση.
4. Διαχείριση της μετανάστευσης – ορίζοντας μια ισορροπημένη προσέγγιση.
5. Ολοκλήρωση – αυξάνοντας τη θετική επίδραση της μετανάστευσης στην κοινωνία και οικονομία μας.
6. Εσωτερικά σύνορα, εξωτερικά σύνορα και βίζας – αναπτύσσοντας μια ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων για μια πιο ασφαλή Ένωση.
7. Μυστικότητα και ασφάλεια στην ανταλλαγή πληροφοριών – βρίσκοντας την κατάλληλη ισορροπία.
8. Οργανωμένο έγκλημα – δημιουργώντας ένα σχέδιο στρατηγικής.
9. Αστική και ποινική δικαιοσύνη – εγγυώντας έναν αποτελεσματικό Ευρωπαϊκό χώρο δικαιοσύνης για όλους.
10. Ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη – συμμερίζοντας την ευθύνη και αλληλεγγύη.

B1.6. Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης.

Το Δεκέμβριο του 2009, υπό την Σουηδική προεδρία της Ευρώπης, υιοθετήθηκε το επόμενο πρόγραμμα που θα συνέχιζε το έργο του προγράμματος της Χάγης. Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης είναι το τρίτο πολύχρονο πρόγραμμα που έχει ως στόχο τη σκιαγράφηση της Ευρώπης ως χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (AFSJ).

Στο πρόγραμμα της Στοκχόλμης, που υποστηρίχθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 10-11 Δεκεμβρίου του 2009³⁵, δόθηκε ο εξής τίτλος: «Μία ανοικτή και ασφαλής

³⁵ Council of the European Union, The Stockholm Programme: An open and secure Europe serving and protecting citizens, 5731/10, Brussels, 3 March 2010 στο S. Carrera, A. Wiesbrock, ‘‘Whose Citizenship to Empower in the Area of Freedom, Security and Justice? The Act of Mobility and Litigation in the Enactment of European Citizenship’’, CEPS ‘Liberty and Security in Europe’/May 2010, σελ.1.

Ευρώπη υπηρετώντας και προστατεύοντας τους πολίτες». Το πρόγραμμα στοχεύει κυρίως στα συμφέροντα και στις ανάγκες των πολιτών, καλώντας με αυτό τον τρόπο να γίνει η «Ευρώπη Πολιτών» κεντρική ιδέα της Ευρωπαϊκής πολιτικής ατζέντας.

Τον Απρίλιο του 2010, η Γενική Οδηγία της Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας (DG JFS) εξέδωσε ανακοίνωση για το σχέδιο δράσης που θα συνόδευε το πρόγραμμα της Στοκχόλμης, που είχε τίτλο «Παραδίδοντας έναν χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης για τους πολίτες της Ευρώπης».³⁶ Το σχέδιο παρουσιάζει λεπτομερή χρονοδιαγράμματα για τις σχετικές νομοθετικές και πολιτικές δράσεις που αναμένονται να υιοθετηθούν κατά τη διάρκεια των επόμενων πέντε χρόνων, έτσι ώστε το όραμα για το πρόγραμμα της Στοκχόλμης να γίνει πράξη. Παρόμοιο με το πρόγραμμα της Στοκχόλμης, είναι και το σχέδιο δράσης της Επιτροπής το οποίο δίνει ιδιαίτερη βάση στις «προσδοκίες και ανησυχίες των πολιτών μας» και στην ανάγκη «ενδυνάμωσης των Ευρωπαίων πολιτών» στο χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης.

Σ' αυτό το πρόγραμμα είναι κεντρικής σημασίας το θέμα της μετανάστευσης και του ασύλου. Όσον αφορά την αστυνομική συνεργασία, γίνεται αναφορά για την χρησιμότητα μιας στρατηγικής εσωτερικής ασφάλειας. Επίσης, αναφέρεται στην αυστηρότερη συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών σωμάτων και την περαιτέρω βελτίωση ανταλλαγής πληροφοριών με τη χρήση των τοπικών μέσων και συνεργασιών.³⁷

Συμπεράσματα

Μετά από αυτή τη σύντομη παρουσίαση διαπιστώνουμε ότι η άρση των εσωτερικών συνόρων και η ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων άλλαξε το ευρωπαϊκό πολιτικό σκηνικό. Η ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων οδήγησε στην ανάγκη θέσπισης πολιτικών για τον έλεγχο αυτών των μετακινήσεων που προβλεπόταν ότι θα ακολουθήσουν μετά την υπογραφή της Συμφωνίας του Σένγκεν. Βλέπουμε ότι η πολιτική

³⁶ European Commission, Communication on Delivering an Area of Freedom, Security and Justice for Europe's Citizens: Action Plan Implementing the Stockholm Programme, COM(2010) 171, Brussels, 20 April 2010 στο S. Carrera, A. Wiesbrock, "Whose Citizenship to Empower...",όπ.π σελ. 1.

³⁷ J. Vos, "Police Cooperation on an EU-Wide Level 1998-2010, Developments and Challenges" στο E. Guild, S. Carrera, Alejandro Eggensschwiller (ed.), "The Area of Freedom, Security and Justice ten years on, Successes and Future Challenges under the Stockholm Programme", CEPS, Brussels, 2010, σελ. 86.

κατεύθυνση στην Ε.Ε περιστρέφεται κυρίως γύρω από το θέμα της μετανάστευσης και γενικότερα για το πώς θα ελεγχθεί καλύτερα για να περιοριστεί αυτό το κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο αντιμετωπίζεται εν τέλει ως κοινωνικό πρόβλημα.

Αξίζει να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ότι η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στους δίδυμους πύργους είχε δημιουργήσει αρκετές ανησυχίες και φόβους και οι έλεγχοι σχετικά με τις μετακινήσεις των ατόμων εντάθηκαν και αυστηροποιήθηκαν μετά από αυτό το γεγονός. Πολλοί άνθρωποι προερχόμενοι από τρίτες χώρες θεωρούνταν πλέον ύποπτοι και ικανοί για τρομοκρατικές επιθέσεις. Με την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου η έννοια της «ασφάλειας» απέκτησε μία άλλη δυναμική. Η ασφάλεια των κρατών και κατ' επέκταση των πολιτών ήταν πλέον η προτεραιότητα. Έπρεπε να βρεθούν δραστικές λύσεις για να υπάρξει αλλά και για να διαφυλαχθεί η ασφάλεια των πολιτών εντός των χωρών της Ευρώπης.

Τα προγράμματα του Τάμπερε, της Χάγης και της Στοκχόλμης είχαν και έχουν ως στόχο την καθιέρωση ενός χώρου που χαρακτηρίζεται από Ελευθερία, Ασφάλεια και Δικαιοσύνη (AFSJ). Αυτές οι τρεις αρχές φαίνεται να αλλάζουν και πρωταρχικής σημασίας να αποτελεί πλέον η Ασφάλεια. Με το πρόγραμμα της Χάγης η Ελευθερία και η Δικαιοσύνη ανασχηματίζονται και «μετατοπίζονται» από την έννοια της Ασφάλειας δημιουργώντας μία σειρά από πολιτικές που αποσκοπούν σε εκτενέστερους και αυστηρότερους ελέγχους με τη βοήθεια των αστυνομικών συνεργασιών και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των μελών-κρατών.

Με το τελευταίο πρόγραμμα της Στοκχόλμης φαίνεται ξεκάθαρα πώς η Ασφάλεια συνεχίζει να επικρατεί έναντι της Ελευθερίας, αφού τονίζεται ιδιαίτερα η σημαντικότητα της ασφάλειας των ευρωπαίων πολιτών.

Μπορούμε να διακρίνουμε μέσα από αυτά τα τρία προγράμματα και των πολιτικών που ακολουθούν ότι τελικά ο πραγματικός στόχος είναι η καθιέρωση ενός «χώρου Ασφάλειας», με αποτέλεσμα την στοχοποίηση και τον στιγματισμό όσων βρίσκονται «έξω» από αυτόν. Η ανάγκη για περισσότερη «εσωτερική ασφάλεια» φανερώνει την πεποίθηση της Ε.Ε ότι πέρα από αυτά τα σύνορα υπάρχει κάπου μία «απειλή», η οποία θέλει να περάσει μέσα στην επικράτεια της και γι' αυτόν τον λόγο πρέπει να ληφθούν μέτρα για την καταπολέμηση της, δυσκολεύοντας τους πληθυσμούς τρίτων χωρών που επιθυμούν και έχουν ανάγκη να περάσουν τα σύνορα, για να παραμείνει έτσι η

ευρωπαϊκή περιοχή ασφαλής για τους πολίτες της. Όσοι δεν κατέχουν την ευρωπαϊκή ιθαγένεια αποτελούν κίνδυνο για τα κράτη-μέλη και πρέπει να αποκλειστούν με κάθε δυνατό μέσο.

Τα πολιτικά στοιχεία του AFSJ στην Ε.Ε είναι ευάλωτα στις πολιτικές απαιτήσεις για περισσότερη «συνεργασία ασφάλειας» εντός και εκτός Ευρώπης χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι συνέπειες αυτών των πολιτικών ασφάλειας σχετικά με τις φιλελεύθερες δημοκρατικές αρχές, τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες που βρίσκονται στην καρδιά της Ε.Ε.³⁸

Η ενοχοποίηση και κατ' επέκταση η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων, κυρίως πολιτών τρίτων χωρών, ξεκινάει από εκεί που αρχίζει να αμφισβητείται η ύπαρξη της ασφάλειας εντός των κρατών - μελών.

³⁸ E. Guild, S. Carrera, “The European Union’s Area of Freedom, Security and Justice ten years on” στο E. Guild, S. Carrera, A. Eggenchiller (ed.), “The Area of Freedom...όπ.π, σελ 4.

B2. Από τη δημιουργία ενός «χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» στη δημιουργία ενός «χώρου Ασφάλειας».

Η ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων και η άρση των συνόρων στο εσωτερικό των κρατών-μελών της Ευρώπης θεωρήθηκε ως πηγή διακινδύνευσης λόγω των φόβων για την αύξηση της διασυνοριακής εγκληματικότητας. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει παραπάνω, με το πρόγραμμα του Τάμπερε υποστηρίχθηκε η ανάγκη ανάπτυξης μιας «Ένωσης της Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης».

Μέσα από το πρόγραμμα της Χάγης οι έννοιες της ελευθερίας και της δικαιοσύνης αναδιαμορφώνονται και θεωρούνται ως αρχές χαμηλότερης αξίας λόγω της προτεραιότητας που κατέχει η έννοια της ασφάλειας. Ο Bigo³⁹ αναφερόμενος στις τρεις αρχές, εισηγείται την μετονομασία των τριών τμημάτων όπως αναφέρονται στο πρόγραμμα της Χάγης σε:

1. ενίσχυση της ασφάλειας, 2. ενίσχυση της ασφάλειας, 3. ενίσχυση της ασφάλειας.(!)

Παρακάτω θα αναλύσουμε μέσα από το πρόγραμμα της Χάγης πώς η ελευθερία και η δικαιοσύνη μετατοπίζονται από την έννοια της ασφάλειας.

B2.1.«Ελευθερία».

Στο πρόγραμμα της Χάγης η έννοια της ελευθερίας σχετίζεται με την αντίληψη των θεμελειωδών ελευθεριών και της ελεύθερης μετακίνησης και μετοίκησης των ευρωπαϊών πολιτών μέσα στο χώρο των κρατών-μελών. Όμως η ελεύθερη κυκλοφορία αναφορικά με τους ευρωπαίους πολίτες μπορεί να πάψει να υφίσταται στις περιπτώσεις όπου υπάρχει ζήτημα ασφάλειας. Η ελευθερία λοιπόν, φαίνεται ότι δεν αποτελεί έννοια πρωταρχικής σημασίας στο «χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» (AFSJ).

Επίσης στο πρόγραμμα της Χάγης το τμήμα που αναφέρεται στην ελευθερία, μετά την ανάλυση περί ευρωπαϊκής ιθαγένειας, αναφέρεται στους περιορισμούς, στις

³⁹ D. Bigo, “Liberty, whose Liberty? The Hague Programme and the Conception of Freedom”, στο T. Balzacq, S. Carrera (ed.), “Security versus Freedom? A Challenge for Europe’s Future”, Ashgate, England, 2006, σελ. 35.

απαγορεύσεις, στην αστυνόμευση από απόσταση ακόμη και στην κράτηση και τιμωρία από απόσταση. Μάλιστα, γίνεται αναφορά στην ενίσχυση της παρακολούθησης υπό το όνομα της ελευθερίας. Αυτό φαίνεται στα σημεία όπου γίνεται ανάλυση για το άσυλο, τη μετανάστευση, τις πολιτικές των συνόρων, τις αιτήσεις ασύλου έξω από την Ε.Ε, την ένταξη πολιτών τρίτων χωρών, την αντιμετώπιση του προβλήματος της επιστροφής και δικαιολόγησης της κράτησης αλλοδαπών για την προστασία της «δικής μας» ελευθερίας.⁴⁰

Φαίνεται λοιπόν ότι η σημασία της έννοιας της ελευθερίας διαμορφώνεται γύρω από την ανάγκη εξασφάλισης ασφάλειας. Η ελευθερία μπορεί να υπάρξει μόνο εάν υπάρχει γύρω από τους πολίτες ένας χώρος ο οποίος διέπεται από την ασφάλεια. Η ελευθερία αποτελεί το μέσο για την ενίσχυση της ασφάλειας έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένας «ασφαλής χώρος χωρίς παρείσακτους»⁴¹

Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής, σχετικά με την έννοια της ελευθερίας μέσα από το πρόγραμμα, φαίνεται να είναι η διαμόρφωση μιας στρατηγικής «εσωτερικής ασφάλειας» όπου πρωταρχικής σημασίας αποτελεί η ανύψωση ενός ηλεκτρονικού τοίχου στα σύνορα για να γίνεται κατανοητό στους αλλοδαπούς ότι δεν είναι ευπρόσδεκτοι. Η ελευθερία και η ενίσχυση της ελευθερίας δημιουργεί ένα σκιηνικό όπου αρχίζει να διαμορφώνεται ένα ‘Ban-opticon’⁴². Όπου όλα και όλοι παρακολουθούνται και όσοι αποτελούν κίνδυνο για την «εσωτερική ελευθερία» απαγορεύονται.

Με όσα έχουμε αναφέρει μπορούμε να καταλάβουμε πώς η ενίσχυση της ελευθερίας τελικά προϋποθέτει την ενίσχυση της ασφάλειας. Η ελευθερία γίνεται αντιληπτή ως έναν χώρο που πρέπει να προστατευθεί και ως έναν χώρο που απειλείται⁴³. Η ελευθερία κινδυνεύει από τις πράξεις των «άλλων» οπότε πρέπει να προστατευθεί με πρακτικές παρακολούθησης και ελέγχου για να εξασφαλισθεί η ύπαρξη της. Η ενίσχυση της ελευθερίας προϋποθέτει την άρση και περιορισμό της ελευθερίας των άλλων μέσω της ενίσχυσης της ασφάλειας. Η έννοια της ελευθερίας έχει αλλάξει σημαντικά και μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε μία έννοια συνυφασμένη με την έννοια της ασφάλειας.

⁴⁰ D. Bigo, “Liberty, whose...όπ.π, σελ. 36.

⁴¹ D. Bigo, όπ.π, σελ. 36.

⁴² D. Bigo, E. Guild, “Policing in the Name...όπ.π, σελ. 4.

⁴³ D. Bigo, “Liberty, whose...όπ.π, σελ. 41.

B2.2. «Δικαιοσύνη».

Στο πρόγραμμα της Χάγης η δικαιοσύνη φαίνεται να αποτελεί το μέσο για την νομιμοποίηση της ενίσχυσης των κατασταλτικών μέτρων. Η δικαιοσύνη αποτελεί μέρος της ασφάλειας και δεν έχει σχέση με την νομιμότητα. Ο ρόλος της σχηματίζεται γύρω από την τάξη και όχι γύρω από τη βελτίωση της αβεβαιότητας που σχετίζεται με την δημοκρατία. Η δικαιοσύνη φαίνεται μέσα από τα μάτια του εισαγγελέα και των δικαστών που δίνουν οδηγίες. Η δικαιοσύνη υπάρχει μέσα στα μάτια των αστυνομικών και των κατηγορών. Η δικαιοσύνη υπάρχει για την επιτάχυνση των διαδικασιών σχετικά με τα δικαιώματα των «θυμάτων» που ζητάνε τιμωρία, όπως επίσης για την καλύτερη και αποδοτικότερη συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών και των διαδικασιών ανάληψης μέτρων. Η δικαιοσύνη και η ασφάλεια έχουν μία στενή σχέση όπου η πρώτη αποτελεί το μέσο για να βοηθήσει την ασφάλεια μέσω της γρήγορης τιμωρίας.⁴⁴

Με όσα έχουμε αναφέρει φαίνεται ότι ο «χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» δεν υφίσταται. Τουλάχιστον, δεν υφίσταται έτσι όπως είχε παρουσιαστεί στο πρόγραμμα του Τάμπερε. Η ανάγκη για περισσότερη ασφάλεια υπήρξε και ο λόγος που οι έννοιες της ελευθερίας και της δικαιοσύνης ανασχηματίστηκαν και ουσιαστικά έγιναν μέρος της έννοιας της ασφάλειας.

B2.3. Ο «χώρος Ασφάλειας» και η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων.

Η έννοια της ασφάλειας στο χώρο της Ε.Ε. έχει σημαντικό ρόλο. Όπως έχουμε αναφέρει ήδη η ασφάλεια φαίνεται να εξετάζεται και να σχηματίζεται μέσα από τις έννοιες της δικαιοσύνης και της ελευθερίας. Η ενίσχυση της ασφάλειας σχηματίζεται γύρω από την εξασφάλιση ολοκληρωμένης διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων, της πολιτικής σχετικά με την έκδοση θεώρησης και την διασυνοριακή λειτουργία των βάσεων δεδομένων του τομέα της δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων (VIS, SIS, SIS II, EURODAC).

⁴⁴ D. Bigo, όπ.π, σελ. 41

Οι κυριότεροι στόχοι των συνοριακών ελέγχων και της πολιτικής έκδοσης θεώρησης αποτελούν η παράνομη μετανάστευση, η τρομοκρατία και η διακίνηση ανθρώπων και ναρκωτικών ουσιών.

Οι δραστηριότητες του προγράμματος της Χάγης έχουν ως στόχο τρεις απειλές: την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του διασυνοριακού εγκλήματος και της παράνομης μετανάστευσης. Όμως μόνο με την τρομοκρατία και την παράνομη μετανάστευση έχει ασχοληθεί το πρόγραμμα της Χάγης.

Η μεγαλύτερη απειλή που έχει να αντιμετωπίσει η Ε.Ε. είναι η τρομοκρατία. Οι πολιτικές που ακολουθούνται από την Ε.Ε. σχετικά με την τρομοκρατία είναι κυρίως η ανταλλαγή πληροφοριών και η διαχείριση των συνόρων.⁴⁵

Η ασφάλεια και οι πολιτικές που λαμβάνονται γύρω από την έννοια της ασφάλειας έχουν κυρίως ως στόχο τη διαχείριση των συνόρων οδηγώντας έτσι στο συμπέρασμα ότι η απειλή προέρχεται από το «εξωτερικό». Η προστασία των πολιτών από τους «διεθνείς κινδύνους» για να μην απειληθεί η ελευθερία τους από, τη μία πλευρά νομιμοποιεί τα μέσα που χρησιμοποιούνται για να αντιμετωπιστούν αυτοί οι κίνδυνοι και από την άλλη εγκληματοποιούνται οι πληθυσμοί που προέρχονται από «έξω», αφού ο κίνδυνος αντιλαμβάνεται ως κίνδυνος που προέρχεται από το «εξωτερικό» και πρέπει να αντιμετωπιστεί στα σύνορα.

Σύμφωνα με τον De Giorgi⁴⁶, τα σύνορα φιλτράρουν, διακρίνουν και επιλέγουν ανάμεσα σε αλλοδαπούς «επιθυμητούς» και «μη επιθυμητούς» ή μεταξύ αυτών που «αξίζουν» και «δεν αξίζουν». Ο έλεγχος των συνόρων αποτελεί τον μηχανισμό απ' όπου οι πολίτες τρίτων χωρών εξετάζονται και υποβάλλονται σε αυστηρούς ελέγχους για να ελεγχθεί η επικινδυνότητα τους. Η επικινδυνότητα που φέρουν οι πληθυσμιακές μετακινήσεις έχει άμεση σχέση με το αίσθημα της απειλής και την ανάγκη προστασίας από αυτή.⁴⁷

Ο στόχος της ενίσχυσης της ασφάλειας είναι να «προσφέρει στους πολίτες ένα αίσθημα ασφάλειας μέσα σε ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης». Το πρόβλημα είναι ότι η «ασφάλεια» αποτελεί μία έννοια με πολλαπλές διαστάσεις, όπου

⁴⁵ T. Balzacq, S. Carrera, "The Hague Programme: The long road to Freedom, Security and Justice" στο T. Balzacq, S. Carrera (ed.), "Security versus...όπ.π, σελ. 19.

⁴⁶ A. De Giorgi, "Re-thinking the political economy...όπ.π, σελ 130.

⁴⁷ Φ. Τσαλίκोगλου, «Μυθολογίες βίας και καταστολής», Παπαζήση, β' έκδοση, 1996, σελ. 21.

εκτός από την πεποίθηση κάποιου να ζει σ' ένα ασφαλές περιβάλλον χωρίς την ύπαρξη εγκληματικών απειλών και δημόσιας ταραχής, αποτελεί επίσης την επιθυμία ατόμων από τρίτες χώρες να ζήσουν σε ένα ασφαλές περιβάλλον όπου δεν υπάρχει άδικη μεταχείριση από φορείς κοινωνικού ελέγχου.⁴⁸ Η ασφάλεια ως κοινό αγαθό σπανίως μοιράζεται ισότιμα στον πληθυσμό. Το γεγονός ότι επιλέγεται σε ποιούς ανθρώπους θα δοθεί «προτεραιότητα» για την προσφορά ασφάλειας έχει ως αποτέλεσμα αυτοί που δεν συγκαταλέγονται σ' αυτούς να αποτελούν και τον λόγο ύπαρξης ανασφάλειας, με άλλα λόγια, να στιγματίζονται ως απειλή γιατί απλά η δική τους ανάγκη για ασφάλεια δεν αποτελεί προτεραιότητα.

Η ανάγκη για ασφάλεια, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, υπονοεί ότι υπάρχει ανασφάλεια, η οποία σχετίζεται με τις ανθρώπινες απειλές. Αυτοί που αποκλείονται από το δικαίωμα της διαφύλαξης της δικής τους ασφάλειας αποκλείονται γιατί έχουν τεθεί στο «ρόλο αυτών που φταίνε για όλα»⁴⁹, είναι τα «θύματα του πλανητικού αποκλεισμού»⁵⁰.

Η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων, κυρίως των πολιτών τρίτων χωρών, στηρίζεται στην «εσωτερική ασφάλεια» που πρέπει να διατηρηθεί μετά από την επέκταση της Ε.Ε. και της άρσης των εσωτερικών συνόρων. Η επέκταση της Ένωσης σημαίνει ταυτόχρονα και επέκταση ανάπτυξης κατασταλτικών μέτρων που στηρίζονται σε πολιτικές ασφάλειας. Η επέκταση οδηγεί στον αποκλεισμό και κατά συνέπεια στην εγκληματοποίηση των μετακινήσεων.

⁴⁸ N. Walker, "In Search of the Area of Freedom, Security...όπ.π, σελ. 25.

⁴⁹ Ζ. Μπάουμαν, «Πρεστοί καιροί...όπ.π, σελ. 80.

⁵⁰ Ζ. Μπάουμαν, όπ.π, σελ. 80.

B3. Στρατηγικές Αποκλεισμού και εγκληματοποίησης των πληθυσμιακών μετακινήσεων: το σύστημα «εισόδου-εξόδου», συνοριακοί ελέγχοι, μέτρα αστυνόμευσης και νέοι χώροι εγκλεισμού.

B3.1. Ελεύθερη Μετακίνηση και η Εγκληματοποίηση των Μετακινήσεων μέσα από το σύστημα «εισόδου-εξόδου», «ένταξης-αποκλεισμού». Ποιοί πληθυσμοί ελέγχονται τελικά στα σύνορα:

Η ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων εντός των ευρωπαϊκών χωρών μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ένα σύστημα επιλογής πολιτών το οποίο από τη μία πλευρά επιτρέπει την είσοδο σε κάποιους ανθρώπους και από την άλλη, αποκλείει κάποιους άλλους. Συνήθως, η ευρωπαϊκή ιθαγένεια παίζει καθοριστικό ρόλο όσον αφορά την άδεια εισόδου στην περιοχή της Ευρώπης. Ο λόγος που λέμε συνήθως είναι γιατί η ιθαγένεια, όπως θα δούμε παρακάτω, δεν αποτελεί τελικά τον πρωταρχικό όρο για την ελεύθερη μετακίνηση. Άτομα που είναι πολίτες κρατών – μελών δεν απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα με κάποιους άλλους ευρωπαίους. Επίσης οι όροι εισόδου για πολίτες τρίτων χωρών δεν ισχύουν για όλους το ίδιο.

Επειδή έχουμε ήδη αναφερθεί στο πρώτο κεφάλαιο σχετικά με το ποιός επιτρέπεται να εισέλθει και ποιός δεν επιτρέπεται να εισέλθει στο «χώρο Σένγκεν», στη συνέχεια θα αναφερθούμε μόνο στις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ ευρωπαίων πολιτών και μεταξύ πολιτών τρίτων χωρών όσον αφορά στην είσοδο τους στην ευρωπαϊκή περιοχή. Ο στόχος είναι να καταλάβουμε πώς τελικά οι πολιτικές της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων στην Ε.Ε. λειτουργούν επιλεκτικά με αποτέλεσμα τον στιγματισμό κάποιων πολιτών συντελώντας στην εγκληματοποίηση αυτών των πληθυσμών που επιθυμούν να μετακινηθούν εντός των συνόρων.

B3.1.1. Ιθαγένεια: σημαίνει και ίση μεταχείριση ανάμεσα σ' αυτούς που την κατέχουν:

Η ιδέα της ελεύθερης μετακίνησης των ανθρώπων στην Ε.Ε. αποτέλεσε την αφετηρία για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ιθαγένειας. Η ιθαγένεια αποτελεί το μέσο που

χρειάζεται κανείς για να μπορεί να μετακινείται ελεύθερα, να μετοικήσει εντός της ευρωπαϊκής επικράτειας και να απολαμβάνει ίσα δικαιώματα με τους πολίτες του κάθε κράτους – μέλους. Κάθε άτομο που είναι πολίτης ενός κράτους – μέλους είναι πολίτης της Ένωσης χωρίς να αντικαθίσταται η εθνική ιθαγένεια αλλά να συμπληρώνεται από αυτήν της Ευρώπης.

Μετά την επέκταση όμως της Ένωσης και την προσχώρηση των «νέων» κρατών μελών που έγινε στις 1.5.2004, δημιουργήθηκε μια διαφορά μεταξύ των «παλαιών» κρατών-μελών, Ε.Ε.-15, και των «νέων» σχετικά με την ελευθερία τους να μετακινηθούν και να μετοικήσουν για οικονομικούς λόγους. Αποτέλεσμα αυτής της διαφοράς ήταν η δημιουργία δύο κατηγοριών ευρωπαίων πολιτών. Στους πολίτες των «νέων» κρατών μελών δόθηκαν διαφορετικά δικαιώματα και ελευθερίες ενώ ταυτόχρονα θεωρούνται ευρωπαίοι πολίτες. Οι πολίτες αυτών των κρατών-μελών (εκτός της Κύπρου και της Μάλτας) μπορούν να μετακινηθούν ελεύθερα στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες όμως όχι ως εργαζόμενοι. Οι μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών – μελών ισχύουν για όλους τους εργαζομένους αυτών των κρατών μελών, οι οποίοι αντιμετωπίζονται ως μετανάστες και όχι ως Ευρωπαίοι πολίτες.⁵¹ Αναμένεται να συνεχίσει η αντιμετώπιση τους ως μετανάστες μέχρι και το 2011. Τα «παλαιά» κράτη – μέλη μπορούν να προσχωρήσουν στην άρση αυτού του περιορισμού όποτε θελήσουν.

Επίσης όσον αφορά στους μετακινούμενους εργαζομένους από τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, οι οποίες προσχώρησαν στην Ε.Ε. στις 1.1.2007, έχει συνταχθεί κατάλογος από το Υπουργείο Εσωτερικών της Μ. Βρετανίας με 45.000 πολίτες από αυτές τις χώρες οι οποίοι θεωρούνται «ανεπιθύμητοι» για λόγους ασφαλείας, καθώς υπάρχει υποψία ότι διατηρούν εγκληματικές διασυνδέσεις στη χώρα τους. Οι περιορισμοί σε αυτές τις χώρες προβλέπεται ότι μπορεί να ισχύσουν μέχρι και το 2014.⁵²

Διαπιστώνουμε ότι η ιθαγένεια τελικά δεν έχει την ίδια σημασία για όλους όσους την κατέχουν. Οι πολίτες της Ένωσης θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται ως ίσοι εφόσον η ιθαγένεια αποτελεί και το κριτήριο για να απολαμβάνει κανείς τα δικαιώματα της ελεύθερης μετακίνησης, διαμονής και εργασίας. Αντιθέτως, οι πολίτες των «νέων» κρατών – μελών αντιμετωπίζονται ως μετανάστες και θεωρούνται απειλή για την

⁵¹ T. Balzacq, S. Carrera, “Migration, Borders...όπ.π, σελ 13.

⁵² Γ. Νικολόπουλος, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως Φορέας...όπ.π, σελ 123.

ασφάλεια των «παλαιών» κρατών μελών. Μέσα από αυτές τις ρυθμίσεις φαίνεται ότι το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης δίνεται επιλεκτικά ακόμη και όταν αναφέρεται σε πολίτες που είναι ευρωπαίοι.

Το ζήτημα της ασφάλειας δημιουργεί περιορισμούς ακόμη και σε πολίτες με ευρωπαϊκή ιθαγένεια. Η επιλεκτικότητα που ακολουθεί η Ευρώπη σχετικά με το ποιός επιτρέπεται να εισέλθει εντός των συνόρων δεν περιορίζεται σε πολίτες τρίτων χωρών, αντιθέτως εκτός από τους περιορισμούς που θέτει στους πληθυσμούς των «νέων» κρατών μελών προχωράει και στον στιγματισμό τους υποθέτοντας ότι ίσως να αποτελούν απειλή για την «εσωτερική ασφάλεια».

B3.1.2. Πολίτες Τρίτων Χωρών: αντιμετωπίζονται όλοι το ίδιο;

Το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας είναι περιορισμένο για τους υπήκοους των τρίτων χωρών και απονέμεται μόνο εάν συντρέχουν ειδικότεροι λόγοι, όπως η οικογενειακή επανένωση, η επιστημονική έρευνα, οι σπουδές κλπ., όπως έχουν ήδη αναφερθεί στο πρώτο κεφάλαιο.

Υπάρχουν όμως χώρες οι οποίες αν και αποτελούν τρίτες χώρες οι πολίτες τους δεν χρειάζονται θεώρηση για να εισέλθουν σε ένα κράτος μέλος. Υπάρχει προκαθορισμένη λίστα των χωρών των οποίων οι πολίτες θα πρέπει να περάσουν από αυστηρό έλεγχο για να τους δοθεί θεώρηση ώστε να εισέλθουν, όπως επίσης υπάρχει προκαθορισμένη λίστα των χωρών που αποτελούν «ασφαλείς χώρες» και έχουν συνάψει ειδικές συμφωνίες με την Ε.Ε. ώστε οι πολίτες τους να μην περιορίζονται λόγω έλλειψης της ευρωπαϊκής ιθαγένειας.

Η λίστα των χωρών που πρέπει οπωσδήποτε να ελέγχονται αυστηρά σχετικά με την έκδοση θεώρησης σε πολίτες τρίτων χωρών είναι: το Αφγανιστάν, το Ιράν, το Ιράκ, το Κονγκό, η Νιγηρία, η Αιθιοπία, η Ερυθρέα, η Σομαλία, η Γκάνα και η Σρι Λάνκα. Αυτή η λίστα είχε προταθεί υπό την Φινλανδική προεδρία της Ευρώπης, το 1999, ως κανονισμός σχετικά με τους μεταφορείς των αεροπορικών εταιριών.⁵³ Να σημειώσουμε

⁵³ E. Guild, “The Legal Framework: Who is Entitled to Move?”, στο D. Bigo, E. Guild (ed.), “Controlling Frontiers, Free Movement Into and Within Europe”, Ashgate, England, 2005, σελ. 34.

σ' αυτό το σημείο ότι αυτές οι χώρες αποτελούν τις κυριότερες χώρες προέλευσης των περισσότερων ατόμων που υποβάλλουν αίτηση για άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η «λευκή λίστα»⁵⁴ όπου είναι καταγεγραμμένες οι χώρες των οποίων οι πολίτες τους δεν χρειάζονται θεώρηση για να εισέλθουν στην ευρωπαϊκή επικράτεια είναι συνήθως χώρες πλούσιες. Η Αμερική και η Αυστραλία αποτελούν παράδειγμα τέτοιων χωρών. Όμως και εδώ δεν αποτελεί η ευμάρεια κριτήριο για την μη κατοχή θεωρήσεων, για παράδειγμα, η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα είναι χώρες πλούσιες μεν αλλά χρειάζονται πάντα οι πολίτες τους θεώρηση για να ταξιδέψουν για ένα σύντομο χρονικό διάστημα στα κράτη – μέλη. Όμως, ενώ βρίσκονται σ' αυτή τη λίστα, το γεγονός ότι είναι πλούσιες χώρες αποτελεί πλεονέκτημα και οι πολίτες τους λαμβάνουν τη θεώρηση για είσοδο στην Ένωση αφού μπορούν να επιβεβαιώσουν ότι κατέχουν τα οικονομικά μέσα που χρειάζονται για τη διαμονή τους.

Διαπιστώνουμε ότι μεταξύ των πολιτών τρίτων χωρών τα οικονομικά μέσα και οι προκαταλήψεις σχετικά με την εθνικότητα και τη θρησκεία αποτελούν κριτήρια διαχωρισμού για το ποιός μπορεί να εισέλθει και ποιός πρέπει να περιοριστεί. Το αποτέλεσμα αυτής της κατάταξης των πολιτών από τρίτες χώρες φανερώνει ότι μόνο σ' ένα μερίδιο απ' αυτούς τους πολίτες ισχύουν οι περιορισμοί και τα κριτήρια σχετικά με την ελεύθερη μετακίνηση εντός των συνόρων. Η οικονομική κατάσταση όπως και τα εθνολογικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά αποτελούν αιτία να αποκλειστούν αυτοί οι πληθυσμοί από την ελεύθερη διακίνηση.

Η ένταξη και ο αποκλεισμός φανερώνει τη σχέση που υπάρχει μεταξύ των «έχων» και «μη έχοντων», των «πλουσίων» και των «φτωχών», των «λευκών» και των «έγχρωμων».⁵⁵ Εάν θελήσει κάποιος από τρίτη χώρα να μετακινηθεί θα εξαρτηθεί από τα οικονομικά του μέσα και από τη χώρα προέλευσης του.

Οι πολιτικές που ακολουθεί η Ε.Ε. σχετικά με την ελεύθερη διακίνηση έχουν ως αποτέλεσμα να στιγματίζονται πολίτες που φέρουν εθνολογικά χαρακτηριστικά που θεωρούνται ως απειλητικά και εγκληματογόνα και επίσης η οικονομική κατάσταση ενός ατόμου να αποτελεί με τη σειρά της αιτία αποκλεισμού. Όπως αναφέρεται στον De

⁵⁴ E. Guild, "The Legal Framework...όπ.π, σελ 18.

⁵⁵ D. Bigo, E. Guild, "Policing in the Name of...όπ.π, σελ 2.

Giorgi, οι πολιτικές σχετικά με την μετανάστευση στην Ευρώπη οδηγούν στην «εγκληματοποίηση της φτώχειας»⁵⁶.

Οι κυριότερες χώρες προέλευσης προσφύγων διθνώς είναι το Αφγανιστάν, το Ιράκ (απ' αυτές τις δύο χώρες προέρχεται σχεδόν ο μισός πληθυσμός των προσφύγων που βρίσκονται στον κόσμο), η Κολομβία, το Σουδάν και η Σομαλία. Όλες αυτές οι χώρες βρίσκονται στη μαύρη λίστα (black list) για θεώρηση εισόδου στην Ευρώπη, οι πολίτες από απ' αυτές τις χώρες, είτε είναι πρόσφυγες είτε δεν είναι, δεν μπορούν να εισέλθουν στη χώρα χωρίς θεώρηση (και δεν υπάρχουν ειδικοί κανόνες έκδοσης θεώρησης για να ζητήσει κάποιος άσυλο).⁵⁷ Οι πολίτες αυτών των χωρών είναι κυρίως φτωχοί και δεν διαθέτουν ούτε τα οικονομικά μέσα για να αποδείξουν ότι μπορούν να αναλάβουν τα έξοδα τους, έστω και αν τους δοθεί άδεια εισόδου στην Ευρώπη, και αυτό αποτελεί βασικό κριτήριο έκδοσης θεώρησης σε πολίτες που ανήκουν σε τρίτες χώρες.

Οι πολίτες που ελέγχονται κυρίως στα σύνορα, είναι μετανάστες και αιτούντες άσυλο οι οποίοι προέρχονται από αυτές τις χώρες που αναφέραμε και η μετάβαση τους σε ένα κράτος – μέλος ελέγχεται αυστηρά με αποτέλεσμα αυτοί οι πληθυσμοί να περνάνε τελικά τα σύνορα παράνομα, όσοι απ' αυτούς τα καταφέρουν και το τελικό αποτέλεσμα είναι να φθάνουν σε μία χώρα ως παράνομοι μετανάστες. Η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι αναπόφευκτη συνέπεια, αφού απαγορεύεται η είσοδος χωρίς θεώρηση σε πολίτες τρίτων χωρών.

Η ετικέτα του «μετανάστη» από τους ειδικούς και τους πολιτικούς αναφέρεται κυρίως σε πολίτες τρίτων χωρών μόνο, και η υποψία ότι έρχονται να εργαστούν παράνομα υπονομεύει τις κατηγορίες των τουριστών και των αιτούντων άσυλο. Για τους αιτούντες άσυλο υπάρχουν υποψίες για το εάν πρόκειται όντως για άτομα που χρειάζονται πολιτικό άσυλο χαρακτηρίζοντας τους ως «ψεύτικους» πρόσφυγες. Τα ΜΜΕ και οι πολιτικοί κατασκευάζουν μία εικόνα όπου οι πρόσφυγες παρουσιάζονται ως άτομα τα οποία προσπαθούν να μπουν στην Ευρώπη με αναληθείς αφηγήσεις για τις ζωές τους και υπερβολές όσον αφορά την καταδίωξη που έχουν υποστεί.⁵⁸

⁵⁶ A. De Giorgi, "Re-Thinking on...όπ.π, σελ 124.

⁵⁷ E. Guild, S. Carrera, "Towards the Next Phase of the EU's Area of Freedom, Security and Justice: The European Commission's Proposals for the Stockholm Programme", CEPS Policy Brief No. 196/20, August 2009, σελ 5.

⁵⁸ D. Bigo, Elspeth Guild, "Policing in the Name of...όπ.π, σελ 7.

B3.2. Συνοριακοί Ελέγχοι και η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων.

Η δημιουργία του «χώρου Σένγκεν» και η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής/κοινοτικής επικράτειας δημιούργησε ανησυχίες και προκάλεσε φόβους για τη δημιουργία μιας «Ευρώπης-πασαρέλας» με αυξημένο «έλλειμα-ασφαλείας».⁵⁹ Οι συνοριακοί ελέγχοι και οι διασυνοριακές συνεργασίες μεταξύ των κρατών-μελών δημιουργήθηκαν με σκοπό να ελέγχονται οι μετακινήσεις που γίνονται από το «εξωτερικό» στο «εσωτερικό» της ευρωπαϊκής επικράτειας ώστε να διασφαλισθεί η «ασφάλεια» εντός των συνόρων.

Οι πολιτικές σχετικά με την ενίσχυση της ασφάλειας αναπτύσσονται γύρω από το θέμα των συνόρων και των συνοριακών ελέγχων. Ο χώρος AFSJ που οραματίστηκε η Ευρώπη οδήγησε σε νέες μεθόδους ελέγχου και η τεχνολογία αποτελεί μέρος αυτών των νέων μεθόδων.

Παρακάτω θα παρουσιάσουμε τους συνοριακούς ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε. και τα συστήματα πληροφοριών, όπου θα πρέπει να καταχωρούνται τα δεδομένα των πολιτών που προέρχονται από τρίτες χώρες οι οποίοι χρειάζονται θεώρηση για να εισέλθουν στην ευρωπαϊκή επικράτεια.

B3.2.1. «FRONTEX»

Η «FRONTEX» αποτελεί σώμα της Ε.Ε όπου έχει έδρα στη Βαρσοβία της Πολωνίας, δημιουργήθηκε ως ένα σώμα ειδικευμένο και ανεξάρτητο με σκοπό να συντονίζει τις συνεργασίες μεταξύ των Κρατών Μελών στον τομέα της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων. Οι δραστηριότητες της FRONTEX συντονίζουν και παρέχουν επιπρόσθετη βοήθεια στα εθνικά συνοριακά συστήματα διαχείρισης των Κρατών Μελών⁶⁰. Τέθηκε σε λειτουργία το 2005 και εργάζεται με ταχύτατους ρυθμούς για ένα Ευρωπαϊκό μοντέλο ασφάλειας στα σύνορα.

Η FRONTEX διεξάγει έρευνες σχετικά με τις μεταναστευτικές μετακινήσεις (ανάλυση διακινδύνευσης) και αναπτύσσει νέες μεθόδους συνοριακών ελέγχων υψηλής τεχνολογίας. Παρέχει εκπαίδευση στους φύλακες των συνόρων και εξοπλισμό για την

⁵⁹ Γ. Νικολόπουλος, «Κράτος, Ποινική Εξουσία...όπ.π, σελ. 115.

⁶⁰ www.frontex.europa.eu

διεξαγωγή ερευνών και παρακολούθησης. Οι περιπολίες της FRONTEX εκτελούνται τόσο στα θαλάσσια ύδατα όσο και στη στεριά και επεκτείνει κάθε χρόνο τις από κοινού οργανωμένες πτήσεις απέλασης. Χτίζει συνεργασίες με τις επονομαζόμενες «Τρίτες Χώρες», όπως για παράδειγμα με την Ουκρανία και την Σενεγάλη, με σκοπό να συνδράμει στις προσπάθειες της Ευρώπης να σφραγίσει τα σύνορα της. Θεωρείται ότι θα έχει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του Ευρωπαϊκού Συστήματος Παρακολούθησης των Συνόρων (EUROSUR) που αναμένεται να τεθεί σύντομα σε λειτουργία, το οποίο θα λειτουργεί ως κεντρικός άξονας για τα Ευρωπαϊκά συστήματα παρακολούθησης και τράπεζες δεδομένων.

B3.2.2. Ανταλλαγή Πληροφοριών από τους Μεταφορείς Αεροπορικών Εταιριών.

Στις 30.3.2004 υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων η οδηγία 2004/82/EC η οποία υποχρεώνει τους μεταφορείς αεροπορικών εταιριών να διαβιβάζουν τα δεδομένα των επιβατών. Η οδηγία στοχεύει στη βελτίωση των συνοριακών ελέγχων και στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Θα πρέπει να διαβιβάζονται τα προσωπικά δεδομένα των επιβατών εκ των προτέρων στις αρχές των ευρωπαϊκών συνόρων έτσι ώστε να διεξάγονται έλεγχοι πριν εμφανιστούν καν οι επιβάτες στα σημεία ελέγχου των συνόρων. Τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό και τον τύπο των ταξιδιωτικών εγγράφων, εθνικότητα, ονοματεπώνυμο, ημερομηνία γεννήσεως, το σημείο εισόδου στο έδαφος των κρατών-μελών, ο κωδικός του μεταφορέα, το αρχικό σημείο επιβίβασης, ο ακριβής αριθμός επιβατών που μεταφέρονται με το συγκεκριμένο μέσο μεταφοράς όπως επίσης και η ώρα αναχώρησης και άφιξης της πτήσης. Αυτές οι πληροφορίες θα πρέπει να παραδίνονται ακριβώς μετά από την παράδοση αποσκευών ή πριν αναχωρήσει η πτήση. Για όσους μεταφορείς διαβιβάζουν αναληθή ή ελλιπής στοιχεία προβλέπονται κυρώσεις.⁶¹

Υπάρχει επίσης πρόταση από την Επιτροπή να δημιουργηθεί ένα νέο σύστημα, το λεγόμενο PNR (Passenger Name Record System), αρχείο στο οποίο θα καταγράφεται το ονοματεπώνυμο των επιβατών και θα περιέχει ακόμη περισσότερα προσωπικά δεδομένα,

⁶¹ T. Balzacq, S. Carrera, "The Hague Programme: The Long Road to Freedom, Security and Justice" στο "Security Versus Freedom?", Ashgate, England, 2006, σελ. 21.

όπως πληροφορίες πληρωμών εισιτηρίου, αριθμός θέσεως, ταξιδιωτικός πράκτορας, πληροφορίες για τις αποσκευές κλπ. Η συλλογή αυτών των δεδομένων θα αφορά όλους τους επιβάτες που εισέρχονται ή διέρχονται από την ευρωπαϊκή επικράτεια με αεροπλάνο και στη συνέχεια θα φυλάσσονται και θα αναλύονται.⁶²

B3.2.3. Θεωρήσεις (VISA) – Ανταλλαγή πληροφοριών - Βάσεις δεδομένων (VIS, SIS, SISII, EURODAC).

Το σύστημα **VIS** (Visa Information System), συμφωνήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης τον Ιούνιο του 2002, βάσει των προτάσεων των Συμβουλίων του Λάακεν και της Σεβίλλης, και αποτελεί ένα σύστημα ανταλλαγής δεδομένων σχετικά με τις θεωρήσεις μεταξύ των κρατών-μελών. Οι κυριότεροι στόχοι του συστήματος VIS είναι να γίνει ευκολότερη η πάταξη της χρήσης πλαστών εγγράφων, να βελτιωθούν οι έλεγχοι που σχετίζονται με τις θεωρήσεις, να βελτιωθούν οι έλεγχοι αναγνώρισης προσώπων σχετικά με τις αιτήσεις ασύλου, η αύξηση της αποτελεσματικότητας της διοίκησης στην κοινή πολιτική θεωρήσεων, να αποτραπεί η «αγορά θεωρήσεων» και η ενδυνάμωση της εσωτερικής ασφάλειας στην Ε.Ε.⁶³

Σ' αυτό το σύστημα προβλέπεται να αρχειοθετούνται όλοι οι πολίτες τρίτων χωρών που χρειάζονται θεώρηση για να εισέλθουν στην περιοχή της Ε.Ε. Θα καταγράφεται το ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, επάγγελμα, ιστορικό όσον αφορά αιτήσεις για θεωρήσεις, βιομετρική φωτογραφία και δακτυλικό αποτύπωμα, επίσης αυτά τα δεδομένα θα είναι διαθέσιμα για τις νομικές και μεταναστευτικές αρχές.⁶⁴

Η Συνθήκη του Σένγκεν προβλέπει την καθιέρωση ενιαίου τύπου θεώρησης («visa Schengen») για όσους προέρχονται από τρίτες χώρες και θέλουν να εισέλθουν στο έδαφος των συμβαλλόμενων χωρών. Η τήρηση των σχετικών διατάξεων ανατίθενται στους μεταφορείς (άρθρα 26 και 27 ΣυνθΣ), αλλά η διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών και δικαστικών αρχών των συμβαλλόμενων χωρών έχει την κυριότερη ευθύνη, με την ανταλλαγή πληροφοριών (άρ. 39 ΣυνθΣ), μέσω, κυρίως, του «Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν» (SIS).

⁶² E. Guild, S. Carrera, F. Geyer, "The Commission's New Border Package – Does it take us one step closer to a 'cyber-fortress Europe'?", CEPS Policy Brief, No. 154, March 2008, σελ 4.

⁶³ T. Balzacq, S. Carrera, "The Hague Programme... όπ.π, σελ 22.

⁶⁴ E. Guild, S. Carrera, F. Geyer, "The Commission's...όπ.π, σελ. 4.

Το «Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν», **SIS**, περιλαμβάνει περίπου ένα εκατομμύριο καταχωρήσεις ατόμων που καταζητούνται, εκ των οποίων η πλειονότητα αποτελείται από άτομα που δεν πρέπει να τους παραχωρηθεί άδεια εισόδου στο χώρο του Σένγκεν.

Το «Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν», όπως επίσης και οι εθνικές βάσεις δεδομένων των κρατών μελών, συμβουλευούνται οι υπεύθυνες αρχές όχι μόνο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας υποβολής αιτήσεως θεώρησης αλλά και στα σύνορα απ' όπου θα περάσει για να εισέλθει κάποιος στο «χώρο Σένγκεν». Ο κώδικας Σένγκεν αναφορικά με τα εξωτερικά σύνορα, απαιτεί από τους φύλακες των συνόρων της Ε.Ε να διεξάγουν 'εξονυχιστικές έρευνες' υπηκόων τρίτων χωρών. Αυτό σημαίνει την διεξαγωγή ελέγχων για να προσδιορισθεί ο σκοπός της παραμονής όπως επίσης και η ύπαρξη επαρκών μέσων επιβίωσης. Θα πρέπει να επισυνάπτεται σφραγίδα στο σχετικό ταξιδιωτικό έγγραφο στην οποία θα αναγράφεται η ημερομηνία της εισόδου.⁶⁵

Επιπλέον έλεγχοι στο συγκεκριμένο άτομο είναι πιθανόν να γίνουν κατά την έξοδο του από την περιοχή της Ε.Ε. Όπως επίσης και περαιτέρω διεξαγωγή έρευνας μέσω του SIS και των εθνικών βάσεων δεδομένων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην ανακοίνωση της για τη δημιουργία μιας κοινής πολιτικής σχετικά με την παράνομη μετανάστευση, διακίνηση και εμπορία ανθρώπων⁶⁶ εξέφρασε την ανάγκη να δημιουργηθεί το σύστημα δεύτερης γενιάς του SIS, το **SIS II**, για να γίνει εφικτή η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της διασυνοριακής εγκληματικότητας. Το SIS κατασκευάστηκε μόνο για 18 κράτη - μέλη, και είναι τεχνικά περιορισμένο στην ανάλυση με αλφαβητική και αριθμητική σειρά. Επίσης παραμένει προσανατολισμένο προς την κατεύθυνση του ελέγχου των συνόρων.

Το **SIS II** δεν θα περιορίζεται στην εξασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης των ατόμων μέσα στην Ε.Ε. αλλά θα έχει ως στόχο την πάταξη της τρομοκρατίας και της διασυνοριακής εγκληματικότητας. Στο SIS II επεκτείνεται το δικαίωμα πρόσβασης και σε άλλες αρχές και οργανισμούς όπως η Europol, η Eurojust, οι εθνικές δικαστικές αρχές

⁶⁵ E. Guild, S. Carrera, F. Geyer, "The Commission's New Border... όπ.π σελ 4.

⁶⁶ Commission Communication on the development of a common policy on illegal immigration, smuggling and trafficking of human beings, external borders and the return of illegal residents, COM(2003) 323 final, Brussels, 3.6.2003. στο T. Balzacq, S. Carrera, "The Hague Programme...", όπ.π, υποσημείωση υπ' αρ. 86 σελ. 23.

και αρχές ασφαλείας. Επίσης στο εξελεγμένο αυτό σύστημα θα καταχωρούνται πλέον και βιομετρικές πληροφορίες όπως δακτυλικά αποτυπώματα και φωτογραφίες προσώπων.⁶⁷

Σχετικά με το αρχείο της **EURODAC**, αποτελεί εργαλείο εφαρμογής της «Συνθήκης του Δουβλίνου», το οποίο άρχισε να λειτουργεί την 1.3.2003 και αφορά στον καθορισμό του αρμόδιου κράτους μέλους για την εξέταση παροχής ασύλου.

Το EURODAC είναι μία ηλεκτρονική βάση δεδομένων η οποία περιλαμβάνει πληροφορίες, όπως δακτυλικά αποτυπώματα, για όλα τα άτομα που υποβάλλουν αίτηση για άσυλο σε χώρες οι οποίες έχουν υιοθετήσει και εφαρμόζουν τον κανονισμό του «Δουβλίνου II», ανεξάρτητα από την έκβαση της, και για όσα άτομα συλλαμβάνονται να διασχίζουν παράνομα τα «εξωτερικά» σύνορα της Ε.Ε. ή να βρίσκονται παράνομα στο έδαφος κάποιου κράτους μέλους. Επίσης, μέσω του αρχείου της EURODAC μπορούν να γίνονται έλεγχοι και να αρχειοθετούνται τα δεδομένα όλων των παράνομων μεταναστών που βρίσκονται στα κράτη – μέλη συμπεριλαμβανομένου και όσων έχει λήξει η άδεια παραμονής τους.⁶⁸ Το κάθε κράτος –μέλος είναι υποχρεωμένο να παίρνει τα δακτυλικά αποτυπώματα αυτών των τριών διαφορετικών κατηγοριών ατόμων και να στέλνει τα δεδομένα στην κεντρική μονάδα της EURODAC την οποία διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Οδηγία για Δικαιοσύνη, Ελευθερία και Ασφάλεια).⁶⁹

Οι έλεγχοι που γίνονται μέσω αυτού του αρχείου έχουν στόχο την πιστοποίηση της ταυτότητας των ατόμων που ζητάνε άσυλο μέσω της χρήσης βιομετρικών δεδομένων, όπως είναι τα δακτυλικά αποτυπώματα. Επίσης, η συγκέντρωση των βιομετρικών δεδομένων και οι έλεγχοι έχουν ως σκοπό την αποφυγή υποβολής περισσότερων αιτήσεων από το ίδιο άτομο σε διαφορετικά κράτη – μέλη («asylum shopping»)⁷⁰.

Συμπεράσματα

Μετά από αυτή τη σύντομη παρουσίαση των νέων μεθόδων ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα μπορούμε να διακρίνουμε ότι η νέα τάση ελέγχου χαρακτηρίζεται ξεκάθαρα από την τεχνολογία. Διακρίνουμε νέες μεθόδους υψηλής τεχνολογίας για την παρακολούθηση των προσώπων, κυρίως των πολιτών τρίτων χωρών. Ένα «ψηφιακό

⁶⁷ T. Balzacq, S. Carrera, “The Hague Programme...όπ.π, σελ 23.

⁶⁸ E. Guild, S. Carrera, F. Geyer, “The Commission’s New Border...όπ.π, σελ 4.

⁶⁹ T. Balzacq, S. Carrera, “Migration, Borders...όπ.π, σελ 45-46.

⁷⁰ Γ. Νικολόπουλος, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας...όπ.π, σελ 140-141.

τσουνάμι» («digital tsunami»)⁷¹ το οποίο δημιουργείται από την ανάγκη ενίσχυσης της ασφάλειας για να παρασύρει μακριά απ' τα σύνορα της Ευρώπης τους «εξωτερικούς» εχθρούς.

Το γεγονός ότι η FRONTEX διεξάγει έρευνες σχετικά με τις μετακινήσεις ελέγχοντας την σε σχέση με την έννοια της διακινδύνευσης αποτελεί ξεκάθαρο στοιχείο ότι οι μετακινήσεις θεωρούνται απειλή. Οι μετακινήσεις, και ιδιαίτερα οι μετακινήσεις των πολιτών τρίτων χωρών, αντιμετωπίζονται κυρίως ως πηγή διακινδύνευσης η οποία πρέπει να ελεγχθεί και να αναλυθεί ο βαθμός της διακινδύνευσης που υπολογίζεται ότι φέρει. Η εγκληματοποίηση φαίνεται και σ' αυτό το σημείο ότι ξεκινάει πριν φτάσουν οι πληθυσμιακές μετακινήσεις στα σύνορα. Οι συνεργασίες αυτού του σώματος παρακολούθησης με τις «Τρίτες χώρες» μας δείχνει ότι οι πολιτικές που αναπτύσσονται γύρω από την ασφάλεια εξαπλώνονται και πέρα από τα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης για να ανιχνευθεί ο «εχθρός» πριν καν προσπαθήσει να φτάσει στα σύνορα της «Shengenland»⁷².

Η ανάθεση στους μεταφορείς, της μεταβίβασης των προσωπικών δεδομένων των επιβατών στους αρμόδιους φορείς, για να ελεγχθούν τα στοιχεία τους ακόμη και πριν φτάσουν στα σύνορα οι επιβάτες αποτελεί ακόμη ένα παράδειγμα των προσυνοριακών ελέγχων που λαμβάνονται απέναντι στους μετακινούμενους πληθυσμούς. Επίσης, διαπιστώνουμε ότι ο έλεγχος και η ασφάλεια δεν αποτελούν πλέον αρμοδιότητες των κρατών μόνο, αλλά μεταφέρονται και στις αρμοδιότητες των ιδιωτικών εταιριών, όπως είναι η μεταφορείς αεροπορικών εταιριών. Το αποτέλεσμα είναι να αμφισβητείται κατά πόσο αυτό είναι νόμιμο και αν οι ενέργειες τους είναι αξιόπιστες. Ο έλεγχος ιδιωτικοποιείται και η εξασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας που αποτελούσε έργο του κράτους περνάει στα χέρια ιδιωτών.

Τα συστήματα ανταλλαγής πληροφοριών και οι βάσεις δεδομένων στήνονται για την καλύτερη παρακολούθηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων και για τον καλύτερο έλεγχο τους με συνέπεια να αυξάνεται η καχυποψία που αρθρώνεται γύρω απ' αυτούς τους πληθυσμούς. Επίσης, το γεγονός ότι υπάρχουν συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων

⁷¹ P. Hobbing, "The Management of the EU's External Borders from the Customs Union to Frontex and e – borders" στο E. Guild, S. Carrera and A. Eggenschiller (ed.), "The Area of Freedom...όπ.π, σελ 69.

⁷² W. Walters, J. H. Haahr, "Governing Europe...όπ.π, στο Γ. Νικολόπουλο, «Πέρα από το κράτος...όπ.π, υποσημείωση 42, σελ 1138.

των οποίων τα προσωπικά τους δεδομένα πρέπει να καταχωρηθούν στις βάσεις δεδομένων, μπορεί να οδηγήσει στην κακομεταχείριση τους, από τους φύλακες των συνόρων, αφού θεωρούνται ως τα μόνα άτομα που αποτελούν απειλή και πρέπει να ελεγχθούν. Η χρήση βιομετρικών ελέγχων και η αρχειοθέτηση των προσωπικών δεδομένων αυτών των πολιτών φανερώνει την τεράστια έκταση που έχει πάρει η έννοια του «μετανάστη – εγκληματία». Η «απειλή» πρέπει να εντοπιστεί, να καταχωρηθεί και όλες οι πληροφορίες να βρίσκονται στη διάθεση των κρατών – μελών για να μπορέσουν να περιορίσουν με κοινές ενέργειες τους πληθυσμούς αυτούς.

Μέσα από τους εξονυχιστικούς ελέγχους που αναλαμβάνουν οι φύλακες των συνόρων να διεξάγουν, όσον αφορά τους πολίτες τρίτων χωρών, μπορούμε να κατανοήσουμε ότι τελικά οι συνοριακοί έλεγχοι αφορούν μόνο αυτούς. Γιατί μόνο αυτοί αποτελούν απειλή και μόνο αυτοί πρέπει να παραμείνουν «έξω». Η «εσωτερική ασφάλεια» απειλείται από αυτούς τους πληθυσμούς. Οι πληθυσμοί των τρίτων χωρών είναι οι «άλλοι» και «εμείς» κινδυνεύουμε απ' αυτούς οπότε πρέπει να τους περιορίσουμε ή να τους αποκλείσουμε για πάντα από την περιοχή μας. Ο σκοπός της αρχειοθέτησης όλων των βιομετρικών δεδομένων αυτών των πληθυσμών είναι για να επιτευχθεί ο αποκλεισμός τους για πάντα, εφ' όσον αυτά τα δεδομένα φυλάγονται και ανταλλάσσονται αυτό συνεπάγεται ότι εάν δεν τους επιτραπεί η είσοδος την πρώτη φορά που προσέλθουν στα σύνορα, τότε το πιθανότερο είναι να μην τους επιτραπεί ποτέ. Παραμένουν καταχωρημένοι, αποκλεισμένοι και στιγματισμένοι για πάντα.

Μέσα από την ανάλυση μας φαίνεται η πεποίθηση της Ε.Ε, ότι η διασφάλιση της ασφάλειας μέσω της τεχνολογίας είναι η έσχατη λύση για την κατασκευασμένη απειλή με την οποία βρίσκεται αντιμέτωπη. Η διαχείριση των συνόρων και οι συνοριακοί έλεγχοι σε σχέση με την ακανόνιστη μετανάστευση συνισφέρει στην εγκληματοποίηση των μετακινήσεων. Η δραματική εξέλιξη της ικανότητας των ηλεκτρονικών τεχνολογιών όσον αφορά τον τομέα της ασφάλειας δίνει την εντύπωση ότι μπορεί να υπάρξει «τεχνολογική λύση»⁷³ για κοινωνικά προβλήματα. Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις αν και είναι κοινωνικό φαινόμενο, αντιμετωπίζονται ως κοινωνικό πρόβλημα το οποίο μπορεί να «φτιαχτεί» μέσω της τεχνολογίας.

⁷³ E. Guild, Sergio Carrera, A. Faure Atger, "Challenges and Prospects for the EU's Area of Freedom, Security and Justice: Recommendations to the European Commission for the Stockholm Programme, CEPS Working Document, No 313/April 2009, σελ 8.

B3.3. Οι αστυνομικές συνεργασίες, η άμυνα στα σύνορα και οι νέοι χώροι εγκλεισμού.

Η δημιουργία ενός «χώρου Ασφάλειας» και οι συνοριακοί ελέγχοι στο «εξωτερικό» των κρατών μελών είχε ως αποτέλεσμα την μετατόπιση και των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το ευρωπαϊκό σύστημα ποινικού ελέγχου και αστυνόμευσης είναι κατευθυνόμενο, πλέον, προς τους «ξένους»⁷⁴.

Οι κύριοι στόχοι των περιοριστικών πολιτικών, είναι ξεκάθαρο μέχρι τώρα ότι αφορούν τους παράνομους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο και ο κύριος σκοπός είναι η ενδυνάμωση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Δημιουργείται ένα σύστημα ποινικού ελέγχου και αστυνόμευσης το οποίο προσανατολίζεται προς τους πληθυσμούς αυτούς, προς τους «άλλους». Ειδικά μετά από τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, οι μετανάστες και ζητούντες άσυλο είναι αυτοί που αποτελούν κίνδυνο για την Ένωση. Η ανησυχία και η συζήτηση γύρω από ζήτημα της «μάχης κατά του εγκλήματος» μεταφράστηκε πολύ γρήγορα σε «μάχη κατά της παράνομης μετανάστευσης»⁷⁵. Η μετατόπιση του ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης έχει ως αποτέλεσμα και της μετατόπισης των αρχών της αστυνομίας.

B3.3.1. Αστυνομικές Συνεργασίες.

Η ίδρυση μιας «Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας» («Europol») προβλεπόταν ήδη από το άρθρο Κ.1.9. της «Συνθήκης του Μάαστριχτ». Ξεκίνησε να λειτουργεί ως «Ευρωπαϊκή Μονάδα Ναρκωτικών» («Europol Drugs Unit»), τον Ιανουάριο του 1994, ενώ η επικύρωση της από όλα τα κράτη-μέλη της ιδρυτικής της Διεθνούς Σύμβασης ολοκληρώθηκε και τέθηκε σε ισχύ στις 1.7.1999. Στα συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε (άρ. 45) προβλέφθηκε η σταδιακή ενίσχυση του ρόλου της Europol, με τη μελλοντική ανάθεση επιχειρησιακών αρμοδιοτήτων καθώς και «την παροχή της δυνατότητας να ζητά από τα κράτη-μέλη να αρχίζουν, να διεξάγουν ή να συντονίζουν έρευνες ή να δημιουργούν κοινές ερευνητικές ομάδες σε ορισμένους

⁷⁴ A. De Giorgi, “Re-thinking the political...όπ.π, σελ 121.

⁷⁵ A. De Giorgi, όπ.π, σελ 122.

τομείς εγκληματικών δραστηριοτήτων, ενώ δεν θα θιγούν τα συστήματα δικαστικού ελέγχου στα κράτη μέλη».⁷⁶

Επιπλέον, στα συμπεράσματα του ίδιου του Συμβουλίου (άρ. 47) προβλέφθηκε η δημιουργία μιας «Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας» («CEPOL») «για την εκπαίδευση των ανωτέρων υπαλλήλων των αρμοδίων για την επιβολή του νόμου», που θα λειτουργεί με τη μορφή δικτύου συνεργασίας ανάμεσα στα εκπαιδευτικά αστυνομικά ιδρύματα των κρατών-μελών.⁷⁷ Επίσης, υπάρχει το «SICTEN», το οποίο αποτελεί κέντρο κοινής διαχείρισης των θεμάτων που αφορούν στα θέματα ασφάλειας (Joint Situation Centre), το σώμα των αρχηγών της αστυνομίας των κρατών-μελών όσον αφορά στα καθήκοντα τους και το νέο σώμα, που παρουσιάζεται μέσα από το πρόγραμμα της Στοκχόλμης, το «COSI», επιτροπή υπεύθυνη για την εσωτερική ασφάλεια⁷⁸.

Η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ αυτών των σωμάτων παρουσιάζεται ως κεντρικής σημασίας για την εφαρμογή του σχεδίου στρατηγικής σχετικά με την ευρωπαϊκή εσωτερική ασφάλεια.

Με το πρόγραμμα της Χάγης παρουσιάστηκε η αρχή της διαθεσιμότητας («availability»), η οποία αποτελεί καινοτομία όσον αφορά στην ανταλλαγή των πληροφοριών. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, επιτρέπεται σε όλη την Ένωση οι αρχές της ποινικής εξουσίας που ανήκουν σε ένα κράτος – μέλος να λάβουν πληροφορίες από κάποιο άλλο κράτος – μέλος για να εκτελέσουν το καθήκον τους. Τα κράτη – μέλη θα πρέπει να διαθέτουν τις πληροφορίες που έχουν συλλέξει και να ανταλλάσσονται μεταξύ των αρχών ποινικής εξουσίας στα κράτη – μέλη. Αυτό που έχει σημασία μέσω της διαθεσιμότητας των πληροφοριών είναι να μπορέσουν τα κράτη – μέλη να διαχειριστούν τις ποικίλες απειλές με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες.⁷⁹

Οι αρχές του επίσημου κοινωνικού ελέγχου δηλαδή, θα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε όλες τις βάσεις δεδομένων που αναφέρθηκαν παραπάνω για να μπορέσουν να εκτελέσουν το έργο τους. Με την αρχή της διαθεσιμότητας αλλάζει η σημασία της ιδιοκτησίας της πληροφορίας. Όλες οι αρχές της ποινικής εξουσίας όλων των κρατών -

⁷⁶ Γ. Νικολόπουλος, «Κράτος, Ποινική Εξουσία...όπ.π, σελ 123-124.

⁷⁷ Γ. Νικολόπουλος, όπ.π, σελ 124.

⁷⁸ J. Vos, “Police Cooperation on an EU-wide level...όπ.π, σελ 11.

⁷⁹ T. Balzacq, S. Carrera, “The Hague Programme: The long road to Freedom, Security and Justice” στο T. Balzacq, S. Carrera, “Security versus Freedom?...όπ.π, σελ 19-20.

μελών έχουν ελεύθερη πρόσβαση στα αρχεία και στις βάσεις δεδομένων για την διεξαγωγή ελέγχων των προσώπων που μετακινούνται στα κράτη – μέλη.

B3.3.2. Η άμυνα στα σύνορα.

Η «μάχη κατά της παράνομης μετανάστευσης» διεξάγεται στα εξωτερικά σύνορα αλλά και εντός της ευρωπαϊκής επικράτειας μέσω των αστυνομικών ελέγχων και των συνεργασιών που γίνονται ανάμεσα στις αρχές του κάθε κράτους – μέλους. Η άμυνα που επιχειρείται στα σύνορα απέναντι στις «εξωτερικές» απειλές συνεπάγεται την κοινή εμπλοκή εθνικών αστυνομικών δυνάμεων, ευρωπαϊκών αστυνομικών σωμάτων (όπως είναι η Europol) και αεροπορικών μεταφορικών εταιριών, οι οποίες είναι υποχρεωμένες για τον έλεγχο της κατάστασης των επιβατών τους σχετικά με το εάν είναι νόμιμοι ή παράνομοι και για τη μεταφορά τους στις χώρες προέλευσης ή σε ασφαλείς τρίτες χώρες εάν ταξιδεύουν χωρίς ταξιδιωτικά έγγραφα.

Η φύλαξη των συνόρων φαίνεται να γίνεται με στρατοκρατικές μεθόδους και η άμυνα στα σύνορα κατ' αυτόν τον τρόπο έχει ξεκινήσει να εξαπλώνεται σ' όλη την Ευρώπη.⁸⁰ Επίσης, η άμυνα των συνόρων δεν αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της αστυνομίας στα σύνορα αλλά επιχειρείται και από ιδιωτικές επιχειρήσεις ασφάλειας. Τα αποτελέσματα αυτών των στρατηγικών για την διαχείριση των συνόρων συντελούν στην κατασκευή ενός «πολέμου κατά των παράνομων μεταναστών» αλλά και σε μια «επιχείριση πολέμου κατά των μεταναστών»⁸¹. Τα σύνορα και η φύλαξη τους συντελούν στη δημιουργία ενός καθεστώτος «παγκόσμιας μηδενικής αρχής»⁸² απέναντι στους μετανάστες και για την εγκαθίδρυση αυτού του καθεστώτος καλούνται όλες οι αστυνομικές αρχές ασφάλειας, κρατικές και ιδιωτικές, να συμμετάσχουν.

Η εστίαση των μεθόδων παρακολούθησης στην διαχείριση των κινδύνων συνεπάγεται και την γνώση για τα άτομα ή τον οργανισμό που «κινδυνεύουν», όπου τονίζεται περισσότερο η ασφάλεια αυτών που βρίσκονται υπό απειλή με αποτέλεσμα όσοι δεν συγκαταλέγονται σ' αυτά τα άτομα να τους μεταχειρίζονται ως ύποπτους. «Όλοι

⁸⁰ A. De Giorgi, "Re-thinking the Political...όπ.π, σελ 129.

⁸¹ A. De Giorgi, όπ.π, σελ 130.

⁸² A. De Giorgi, όπ.π, σελ 131.

θεωρούνται ύποπτοι μέχρι να αποδειχθεί το αντίθετο μέσω των ελέγχων διακινδύνευσης»⁸³.

Υπάρχουν οι «ζώνες υψηλής ασφάλειας», όπως αποτελούν τα αεροδρόμια, όπου μετατρέπονται σε «χώρους γενικευμένης υποψίας» και όπου τα άτομα γίνονται μέλη ενός πληθυσμού ο οποίος, θεωρείται ύποπτος μόνο από το γεγονός ότι βρίσκεται σ' αυτόν τον χώρο.

B3.3.3. Νέοι τόποι εγκλεισμού.

Ο έλεγχος των συνόρων και κατ' επέκταση ο έλεγχος των πληθυσμιακών μετακινήσεων είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση καινούργιων τόπων εγκλεισμού σε κάθε κράτος – μέλος, που προορίζονται για τους πολίτες τρίτων χωρών. Συνήθως οι καινούργιες αυτές πρακτικές εγκλεισμού συνδέονται με το αίτημα παραμονής των πολιτών που θέλουν να εισέλθουν.

Όπως έχουν διαφοροποιηθεί τα σύνορα και οι συνοριακοί έλεγχοι έτσι έχει αλλάξει και η μεταχείριση σχετικά με τον εγκλεισμό. Στις «ζώνες υψηλής ασφάλειας», όπως είναι τα αεροδρόμια και τα λιμάνια, δημιουργούνται «ζώνες αναμονής» και «κέντρα κράτησης», όπου κρατούνται όσοι περιμένουν απάντηση για τις αιτήσεις εισόδου που έχουν καταθέσει στο κράτος –μέλος αλλά και όσοι κάνουν αίτηση για παροχή ασύλου. Σε «ειδικά κέντρα κράτησης», κρατούνται όσοι περιμένουν να απελαθούν, τα οποία έχουν κατασκευαστεί ειδικά για τους πληθυσμούς αυτούς σε κάποιο γήπεδο ή ακόμη και σε φυλακές ή κρατητήρια αστυνομικών μονάδων.⁸⁴ Σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες μπορούν να κρατούνται οι μετανάστες σε συνθήκες ημι-εγκλεισμού μέχρι να γίνουν οι απαραίτητες διαδικασίες για την απέλαση τους και το ίδιο ισχύει και για τους αιτούντες άσυλο, οι οποίοι περιμένουν την εξέταση του αιτήματός τους.

Έτσι λοιπόν, ο εγκλεισμός ενός ατόμου μπορεί να συμβεί εξαιτίας ενός εγκλήματος που έχει διαπράξει και γι' αυτόν τον λόγο να πρέπει να απελαθεί ή επειδή κάποιο άτομο χαρακτηρίζεται ως παράνομος επειδή έχασε την εργασία του, η οποία νομιμοποιούσε την παραμονή του σ' ένα κράτος – μέλος ή γιατί κάποια άτομα έχουν διωχθεί από τις χώρες

⁸³ K.D. Haggerty, R.V. Ericson, "Policing the Risk Society", Oxford: Clarendon Press, 1997, σελ. 42. στο J. van Buuren, "Security Ethics, A thin blue-green-grey line", INEX Policy Brief, No.1, November 2009, σελ 3.

⁸⁴ Γ. Νικολόπουλος, «Κράτος, Ποινική Εξουσία...όπ.π, σελ 137.

τους λόγω πολέμων και φτώχειας, και οι οποίοι σύμφωνα με τον διεθνή νόμο αξίζουν προστασία. Το μόνο που έχει σημασία όμως, είναι ότι αυτά τα άτομα είναι όλοι μετανάστες χωρίς έγγραφα και γι' αυτόν τον λόγο πρέπει να ελεγχθούν προληπτικά μέσω τιμωρητικών μέτρων όπως είναι η κράτηση. Στις Ευρωπαϊκές χώρες ο εγκλεισμός μπορεί να κρατήσει για μεγάλα χρονικά διαστήματα και διαφοροποιείται η χρονική περίοδος κράτησης σε κάθε κράτος – μέλος.⁸⁵

Η κράτηση πλέον, όπως και η φύλαξη των συνόρων, δεν αποτελεί μόνο αρμοδιότητα των αρχών του κάθε κράτους μέλους, αντιθέτως η κράτηση ιδιωτικοποιείται. Πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις αυξάνουν τα κέρδη τους μέσω του «πολέμου κατά της μετανάστευσης».⁸⁶ Επίσης παρατηρείται η «αποεδαφικοποίηση» («de-territorialisation») της κράτησης όπου σύμφωνα με προτάσεις της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου προβλέπεται η πιθανότητα κατασκευής κέντρων κράτησης έξω από την Ευρωπαϊκή επικράτεια, όπως στην Αλβανία και στην Κροατία.⁸⁷ Οι μετανάστες οι οποίοι δεν είναι δυνατό να απελαθούν άμεσα από τα κράτη – μέλη θα περιορίζονται σε στρατόπεδα που θα βρίσκονται σε απομακρυσμένες και απομονωμένες περιοχές της χώρας.

Μπορούμε να κατανοήσουμε μετά από όσα αναφέραμε ότι τα μέτρα σχετικά με την κράτηση και την απέλαση εφαρμόζονται ανεξάρτητα από τις συμπεριφορές των ατόμων αλλά σχετίζονται μόνο με τον χαρακτηρισμό τους ως «αλλοδαπούς», «μετανάστες», «μη-ευρωπαίοι». Η ποινικοποίηση της μετανάστευσης επιτυγχάνεται μέσα από αυτούς τους νέους τόπους εγκλεισμού, όπου κρατούνται μετανάστες και αιτούντες άσυλο μέχρι να εξεταστούν οι υποθέσεις τους σχετικά με την άδεια εισόδου και παροχής ασύλου. Ο χρόνος παραμονής τους σ' αυτά τα κέντρα κράτησης παραμένει αόριστος και εξαρτάται από τους ρυθμούς των αρμοδίων φορέων για την επίλυση των ζητημάτων τους.

Συμπεράσματα

Μέσα από την παραπάνω ανάλυση μας καταλαβαίνουμε ότι ο κοινωνικός έλεγχος έχει μεταφερθεί στα εξωτερικά σύνορα έτσι ώστε να επιτευχθεί καλύτερα ο έλεγχος των μεταναστευτικών πληθυσμών. Τα αστυνομικά σώματα στην Ευρώπη αυξάνονται και η

⁸⁵ A. De Giorgi, "Re-thinking the political...όπ.π, σελ 133-134.

⁸⁶ A. De Giorgi, όπ.π, σελ 134.

⁸⁷ A. De Giorgi, όπ.π, σελ 134.

ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας είναι πλέον μέρος του συστήματος ελέγχου όπου διαχειρίζεται τις «εξωτερικές» απειλές.

Η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων σχετίζεται και με την έννοια της πρόληψης. Οι προσυνοριακοί έλεγχοι, η αύξηση των σωμάτων ασφάλειας στην Ευρώπη και η ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας φανερώνει ότι λαμβάνονται σοβαρά μέτρα για τον περιορισμό των πληθυσμιακών μετακινήσεων που θέλουν να εισέλθουν στην Ε.Ε. Η έννοια της πρόληψης έχει ιδιαίτερη σημασία σχετικά με την έννοια της εσωτερικής ασφάλειας, γιατί αφορά το μέλλον και την εξουδετέρωση των ενδεχομένων κινδύνων.⁸⁸ Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις αποτελούν ένα φαινόμενο το οποίο αντιμετωπίζεται από τις πολιτικές της Ευρώπης, ως φαινόμενο το οποίο ενδεχομένως να φέρει κινδύνους στο εσωτερικό και έτσι πρέπει να ληφθούν μέτρα πρόληψης απέναντι στην ενδεχόμενη απειλή.

Η προστασία των συνόρων συνεπάγεται την ανάπτυξη πολιτικών, τεχνολογιών και αστυνομικών πρακτικών με στόχο τον περιορισμό της πιθανότητας εισόδου από μετανάστες στην ΕΕ. Εάν επιτευχθεί η είσοδος τους, παράνομα, τότε αντιμετωπίζονται με άλλες πολιτικές ελέγχου που σχετίζονται με την κράτηση και την απέλαση.

Η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων επιτυγχάνεται μέσω των προληπτικών ελέγχων στα σύνορα από τα σώματα ασφαλείας που έχουν αναλάβει τη φύλαξη των συνόρων για να αντιμετωπιστούν οι ύποπτες μετακινήσεις. Οι μετακινήσεις πολιτών τρίτων χωρών αντιλαμβάνονται ως ύποπτες, ανάγοντας τις σε ζήτημα ύψιστης διακινδύνευσης, όπου πρέπει να ληφθούν μέτρα υψίστης ασφαλείας. Τα μέτρα που λαμβάνονται σχετικά με την κράτηση και απέλαση αυτών των πληθυσμών έχουν ως αποτέλεσμα την ποινικοποίηση των μετακινήσεων. Οι πολιτικές επέκτασης της πρακτικής του εγκλεισμού σχετικά με τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά μιας «προ-ποινικής» κατάστασης.⁸⁹ Οι μετανάστες δεν είναι «επίσημα» κρατούμενοι, αφού η κράτηση τους σχετίζεται μόνο με την μη ύπαρξη εγγράφων και κρατούνται μέχρι να διευθετηθούν τα ζητήματα εισόδου, ασύλου ή απέλασης. Όμως κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί για πόσο μπορεί να διαρκέσει αυτή η κράτηση. Η διάρκεια που θα έχει η κράτηση θα εξαρτηθεί

⁸⁸ Ε. Λαμπροπούλου, «Εσωτερική Ασφάλεια...όπ.π, σελ 54.

⁸⁹ Γ. Νικολόπουλος, «Κράτος, Ποινική Εξουσία...όπ.π, σελ 139.

από τον χρόνο που χρειάζονται οι αρχές του κάθε κράτους να διευθετήσει τα εν λόγω ζητήματα.

Όλες οι πολιτικές που αρθρώνονται γύρω από την έννοια της ασφάλειας, οι συνοριακοί ελέγχοι, η καταγραφή προσωπικών δεδομένων (βιομετρικά δεδομένα), η ανταλλαγή των δεδομένων μεταξύ των αστυνομικών δυνάμεων και τέλος οι πρακτικές εγκλεισμού, συντελούν στην αναγωγή του φαινομένου των πληθυσμιακών μετακινήσεων σε ένα τεράστιο κοινωνικό πρόβλημα που αποτελεί κίνδυνο για την εσωτερική ασφάλεια. Οι πληθυσμοί αυτοί, οι οποίοι στην πλειονότητα τους είναι άτομα τα οποία χρειάζονται βοήθεια, στιγματίζονται, αποκλείονται, ελέγχονται, καταγράφονται, παρακολουθούνται και κρατούνται για να διατηρηθεί το αίσθημα της ασφάλειας στο εσωτερικό των συνόρων. Η εγκληματοποίηση των μετακινήσεων κατορθώνεται μέσα από όλες αυτές τις πολιτικές που έχουν ως στόχο την εδραίωση ενός «χώρου ασφάλειας».

Οι πολιτικές της Ε.Ε χαρακτηρίζονται από τον Μπάουμαν⁹⁰ ως «πολιτικές εσωστρεφείς,...,πολιτικές περιχαράκωσης, εσωστρέφειας στους εαυτούς μας, στησίματος φραχτών που από πάνω έχουν δίκτυα ακτινών Χ και κάμερες κλειστού κυκλώματος. Πολιτικές περισσότερων υπαλλήλων στα μεταναστευτικά γραφεία και περισσότερων διασυνοριακών φρουρών απ' έξω, αυστηροποίησης των μεταναστευτικών νόμων και των νόμων για τη χορήγηση υπηκοότητας, παραμονής των προσφύγων σε φρουρούμενα και απομονωμένα στρατόπεδα, αποτροπής προσέγγισης άλλων μεταναστών στη χώρα πολύ πριν αυτοί φτάσουν στα σύνορα και αποκτήσουν τη δυνατότητα να καταθέσουν αιτήσεις για άσυλο».

Η Ευρώπη επεκτείνεται και ταυτόχρονα επεκτείνει τις πολιτικές ασφάλειας με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ως μια «ήπειρος-φρούριο». Επεκτείνεται και κλειδώνει. Μέσα από τις πολιτικές της Ευρώπης παρατηρείται ένας «επαναπροσδιορισμός της αποστολής του κράτους»⁹¹, το κράτος δεν έχει τα χαρακτηριστικά ενός κράτους «πρόνοιας», ενός «κοινωνικού» κράτους. Αντιθέτως, οι πολιτικές της Ε.Ε οδηγούν το κράτος προς την κατεύθυνση της «ποινικής δικαιοσύνης», της «ποινικής δίωξης», «του ποινικού ελέγχου» ή στο κράτος του «αποκλεισμού».

⁹⁰ Ζ. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί...όπ.π, σελ 92-93.

⁹¹ Loïc Wacquant, «Comment la “tolerance zero” vint à l’Europe», *Manière de Voir*, Μάρτιος-Απρίλιος 2001, σ. 38-46, στο Ζ. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί...όπ.π, σελ 90.

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα οποία έχουμε αναφέρει στο προηγούμενο κεφάλαιο καταλαβαίνουμε ότι η δημιουργία ενός «χώρου Ασφάλειας, Ελευθερίας και Δικαιοσύνης» και οι πολιτικές που λαμβάνονται στο επίπεδο της Ε.Ε, για να διασφαλιστεί η «εσωτερική ασφάλεια», οδηγεί στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πληθυσμών που αποκλείονται και περιορίζονται μέσω των σχετικών μέτρων ασφάλειας.

Αρχικά, θα αναλύσουμε την έννοια και την σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θα αναφερθούμε, εν συντομία, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Γ1.1. Η έννοια και η σημασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Τα «Ανθρώπινα Δικαιώματα» είναι σύμφυτα με την ανθρώπινη ιδιότητα, υπό την έννοια ότι απρорρέουν από την προσωπικότητα και αξιοπρέπεια και συνοδεύουν κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Οι «Θεμελιώδεις Ελευθερίες του Ανθρώπου» ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.⁹²

Η αναγνώριση και προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προστατεύει τον κάθε άνθρωπο από την κρατική αυθαιρεσία ή κατάχρηση. Το γεγονός ότι ο άνθρωπος αποτελεί μέλος του κοινωνικού συνόλου σημαίνει ότι η προστασία που του παρέχεται μέσα από αυτά τα δικαιώματα υπηρετούν γενικότερα την κοινωνία. Η διασφάλιση των

⁹² Σ. Μαθίας, Γ. Κτιστάκης, Λ. Σταυρίτη, Κ. Στεφανάκη (επιμέλεια), «Η προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη με βάση τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου», Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα, 2006, σελ 22.

ατομικών αξιών προάγει και τις κοινωνικές αξίες, τους θεσμούς και τον πολιτισμό. Μέσω της κατοχύρωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των ανθρώπων μπορεί να αναπτυχθεί και μια κοινωνία δικαίου, η οποία σέβεται τον άνθρωπο και είναι ανοιχτή στην πρόοδο και διαφορετικότητα του, μια κοινωνία ελευθερίας και αλληλεγγύης.

Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου προβλέπονται από νομικά κείμενα με δύναμη ανώτερη του νόμου: στα πλαίσια της εθνικής έννομης τάξης, από το Σύνταγμα του κράτους και σε υπερκρατικό επίπεδο από διεθνείς Συνθήκες που έχουν συνυπογράψει τα κράτη – μέλη και επικρατούν έναντι του απλού νόμου στην εθνική έννομη τάξη.

Γ1.2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου του 1950 μεταξύ των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης και τέθηκε σε ισχύ τον Σεπτέμβριο του 1953. Ο πρωταρχικός σκοπός ήταν να ενισχυθούν ορισμένα δικαιώματα, τα οποία είχαν διατυπωθεί στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1948 στο Παρίσι.⁹³

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε ως κύρια αποστολή την εδραίωση και προαγωγή των δημοκρατικών αρχών και τη διασφάλιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τα δικαιώματα αυτά συμπεριλήφθηκαν στην ΕΣΔΑ, η οποία εμπλουτίστηκε σταδιακά με 14 πρωτόκολλα.⁹⁴ Στο Συμβούλιο της Ευρώπης και, κατ' επέκταση, στην ΕΣΔΑ, προσχώρησαν και όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία σήμερα είναι 46 κράτη – μέλη.

Μέσα από την ΕΣΔΑ προβλέπονται τα όργανα και οι διαδικασίες εκείνες που είναι απαραίτητες για την προστασία αυτών των δικαιωμάτων. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) αποτελεί το όργανο στο οποίο ανατέθηκε η τήρηση των διεθνών κειμένων.

Η διεθνής σύμβαση αποτελεί ένα κείμενο θεμελιώδες και καταστατικό για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο χώρο της Ευρώπης. Ο σκοπός της σύμβασης είναι η στενότερη ένωση των μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, μέσω της

⁹³ Α. Μαγγανάς, Λ.Χ. Καρατζά, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σελ 19.

⁹⁴ Σ. Ματθιάς, Γ. Κτιστάκης, Λ. Σταυρίτη, Κ. Στεφανάκη (επιμέλεια), όπ.π., σελ 17.

διαφύλαξης και ανάπτυξης της προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου. Η προστασία αυτή τονίζεται ως «πρωταρχικό θεμέλιο της δικαιοσύνης και της ...ειρήνης». Η προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών του ανθρώπου προϋποθέτει «πολιτικό σύστημα πραγματικής δημοκρατίας... και ενιαία αντίληψη και σεβασμό της» από όλα τα κράτη – μέλη.⁹⁵

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης «Τα Υψηλά συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν, εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των πρόσωπα, τα καθοριζόμενα εις το πρώτον μέρος της Συμβάσεως δικαιώματα και ελευθερίες». Τα πρόσωπα που προστατεύονται δηλαδή, είναι όλοι οι άνθρωποι που βρίσκονται στη δικαιοδοσία οποιουδήποτε από τα κράτη – μέλη, του οποίου δηλαδή τα δικαιώματα εξαρτώνται ή κρίνονται από τις αρχές ή τα δικαστήρια κράτους – μέλους. Επίσης η προστασία αυτή παρέχεται, σύμφωνα με το άρθρο 14 της Σύμβασης, το οποίο αναφέρεται στην απαγόρευση των διακρίσεων, ανεξάρτητα από την ιθαγένεια, το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τη γλώσσα ή άλλη ιδιότητα.

Γ1.3. Η προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε σχέση με την προστασία της «ασφάλειας».

Ενώ κατοχυρώνεται το δικαίωμα όλων των ατόμων να προστατεύονται, μέσω της επικύρωσης της ΕΣΔΑ από όλα τα κράτη – μέλη, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η προστασία όλων των ατόμων δεν υφίσταται όταν η ασφάλεια κάποιων πολιτών προέχει. Όπως έχουμε αναφέρει στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας, η ασφάλεια αποτελεί κύριο μέλημα των πολιτικών που σχηματίζονται στην ΕΕ για τη δημιουργία ενός «χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης». Οι πολιτικές ασφάλειας αναφέρονται στη διατήρηση της «εσωτερικής ασφάλειας» και αναπτύσσονται για την προστασία των πολιτών που είναι κάτοχοι της ευρωπαϊκής ιθαγένειας μόνο, περιορίζοντας από την άλλη τα δικαιώματα των ατόμων που δεν έχουν ευρωπαϊκή ιθαγένεια.

Η ελευθερία της μετακίνησης και το δικαίωμα στην ασφάλεια άλλου ή άλλων, ιδίως του κοινωνικού συνόλου έρχονται σε σύγκρουση, λόγω κυρίως της εμφάνισης και

⁹⁵ Σ. Ματθιάς, Γ. Κτιστάκης, Λ. Σταυρίτη, Κ. Στεφανάκη, όπ.π, σελ 25-26.

ανάγκης καταστολής της «τρομοκρατίας». Τα δικαιώματα των ατόμων περιορίζονται χάριν της «ασφάλειας».

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι στην παράγραφο 2 των άρθρων της ΕΣΔΑ περί άσκησης ιδιωτικής ελευθερίας, όπως αποτελεί και η ελεύθερη μετακίνηση, προβλέπονται κάποιοι περιορισμοί. Εάν λοιπόν η άσκηση της ιδιωτικής ελευθερίας θέτει σε κίνδυνο την εθνική ή τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την τάξη ή την πρόληψη του εγκλήματος, την υγεία ή την ηθική ή τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των άλλων, η ιδιωτική ελευθερία του προσώπου αυτού περιορίζεται αντίστοιχα.⁹⁶

Παρατηρούμε ότι στις υπέρτατες αξίες, οι οποίες οριοθετούν την «ιδιωτική ελευθερία», περιλαμβάνεται η εθνική και η δημόσια ασφάλεια. Σ' αυτό το σημείο λοιπόν, μπορούμε να κατανοήσουμε πως η κατασκευή της απειλής και αναγωγής των πληθυσμιακών μετακινήσεων σε επικίνδυνους πληθυσμούς οι οποίοι θεωρούνται ως απειλή για την «εσωτερική ασφάλεια» της Ευρώπης αποτελεί αιτία για τον περιορισμό των ελευθεριών τους. Μάλιστα, οι περιορισμοί αυτοί νομιμοποιούνται μέσω της 2^{ης} παραγράφου των άρθρων που αφορούν την ιδιωτική ελευθερία των προσώπων.

⁹⁶ Σ. Μαθίας, Γ. Κτιστάκης, Λ. Σταυρίτη, Κ. Στεφανάκη, όπ.π, σελ 30-31.

Γ2. Η προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά την εγκαθίδρυση του «χώρου Σένγκεν» και της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων.

Ενώ, τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν μία από τις γενικές αρχές όπου στηρίχθηκε η κατασκευή και η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συχνά αυτά τα δικαιώματα περιορίζονται και καταπατούνται. Η άρση των συνόρων στο εσωτερικό έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των δικαιωμάτων των προσώπων και αυτό φαίνεται μέσα από τη διαχείριση των εισροών των ατόμων, των πρακτικών που ακολουθούνται στα σύνορα, σχετικά με τους όρους εισόδου και της διατήρησης της ασφάλειας, την αναγωγή των πολιτών τρίτων χωρών σε «εχθρό» για τη δημιουργία τεχνολογιών ελέγχου και τέλος την ανταλλαγή πληροφοριών εντός και εκτός Ευρώπης.⁹⁷

Έχει ασκηθεί αρκετή κριτική γύρω από τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται για τον περιορισμό των πληθυσμιακών μετακινήσεων, αφού τα μέτρα που λαμβάνονται για τη φύλαξη της Ευρώπης έρχονται σε αντίθεση με τις διαβεβαιώσεις της Ε.Ε για δίκαιη και ίση μεταχείριση των πολιτών τρίτων χωρών και με τις αρχές της απαγόρευσης των διακρίσεων και αλληλεγγύης προς αυτούς τους πληθυσμούς. Οι πολίτες που επηρεάζονται άμεσα από όλες αυτές τις πολιτικές και μέτρα ασφάλειας είναι, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, κυρίως μετανάστες και αιτούντες άσυλο. Σ' αυτούς τους πληθυσμούς προσανατολίζονται οι πολιτικές ασφάλειας με αποτέλεσμα τον περιορισμό των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους.

Γ2.1. «Ευρωπαϊκή ιθαγένεια».

Η ευρωπαϊκή ιθαγένεια αποτελεί βασικό κριτήριο, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, για να μπορέσει κάποιος να μετακινηθεί ελεύθερα στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής επικράτειας. Μέσω αυτού του κριτηρίου εισόδου όμως, δημιουργείται αναπόφευκτα η διάκριση μεταξύ του πολίτη και του αλλοδαπού, μεταξύ του εθνικού υπήκοου και του ξένου. Η είσοδος ή ο αποκλεισμός εξαρτάται από την υπηκοότητα με αποτέλεσμα να τονίζονται οι

⁹⁷ D. Bigo, S. Carrera, E. Guild, "The CHALLENGE Project: Final Policy Recommendations on the Changing Landscape of European Liberty and Security", CEPS CHALLENGE programme, Research Paper No. 16, September 2009, σελ 6.

διαφορές σχετικά με την εθνικότητα μεταξύ των πολιτών της Ευρώπης και των πολιτών τρίτων χωρών καθιστώντας εντονότερο τον αποκλεισμό των εξωκοινοτικών αλλοδαπών.⁹⁸ Η διάκριση που γίνεται βάσει της υπηκοότητας περιορίζει τους πολίτες των τρίτων χωρών όσον αφορά της άσκησης του δικαιώματος της ελεύθερης μετακίνησης.

Ενώ, η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε επίπεδο διακηρύξεων ακολουθεί τις φυσικοδικαιικές αντιλήψεις, δηλαδή ότι τα δικαιώματα είναι σύμφυτα με την ανθρώπινη ιδιότητα, εντούτοις, κατά την εφαρμογή της αποκαλύπτεται «το ρήγμα που υπάρχει στη σύγχρονη φιλελεύθερη-αστική σκέψη ανάμεσα στη γέννηση ενός προσώπου και στα δικαιώματα που του αντιστοιχούν σε ένα ορισμένο εθνικό-κρατικό έδαφος ανάλογα με το εάν είναι πολίτης ή αλλοδαπός».⁹⁹

Γ2.2. Συνοριακοί έλεγχοι και βάσεις δεδομένων (SIS, SISII, VIS).

Σχετικά με τους συνοριακούς ελέγχους έχει παρατηρηθεί η άυξηση της παρακολούθησης με τεχνολογικά μέσα και η δημιουργία βάσεις δεδομένων (SIS). Το ζήτημα γύρω από τους συνοριακούς ελέγχους έχει ως συνέπεια την καταπάτηση των προσωπικών δεδομένων. Η συλλογή και φύλαξη των προσωπικών δεδομένων, όπως είναι τα δακτυλικά αποτυπώματα, αυξάνει τις ανυσυχίες σχετικά με το κατά πόσο μπορούν οι αρμόδιες αρχές να εγγυηθούν ότι δεν θα διαρρεύσουν τα δεδομένα, δεν θα υπάρξουν λανθασμένα αποτελέσματα και τέλος δεν θα υπάρξουν οδυνηρές συνέπειες για τα άμεσα ενδιαφερόμενα πρόσωπα.¹⁰⁰

Ενώ, η διαθεσιμότητα των δεδομένων και η παρακολούθηση των προσώπων μπορεί να έχει φέρει αρκετά θετικά αποτελέσματα στο επίπεδο των Ευρωπαϊκών πρακτικών, δεν παύει να αποτελεί μια πρακτική η οποία είναι αντίθετη με την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της προστασίας της ιδιωτικής ζωής.

⁹⁸ Γ. Νικολόπουλος, «Εισαγωγικές Σημειώσεις ...όπ.π, σελ 35-36.

⁹⁹ H. C. Silveira Gorski, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι πρόσφυγες και οι «παράνομοι» μετανάστες», Μετ. Δ. Δημούλη, Θέσεις-, 1999, τ.68, σελ 116 στο Γ. Νικολόπουλο, όπ.π, σελ 35.

¹⁰⁰ E. Guild, S. Carrera, “The European Union’s Area of Freedom, Security and Justice ten years on” στο E. Guild, S. Carrera, A. Eggenschiller (ed.), “The Area of Freedom...όπ.π, σελ 7.

Επίσης η ανταλλαγή των πληροφοριών μέσω των διαφόρων αστυνομικών σωμάτων στα κράτη-μέλη και η πρόσβαση στις βάσεις δεδομένων από τις αρμόδιες υπηρεσίες για την φύλαξη των συνόρων είναι ένα θέμα που ανεβάζει τις ανησυχίες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και δημιουργεί ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο αυτό είναι νόμιμο και αξιόπιστο. Η χρονική περίοδος όπου αυτά τα δεδομένα φυλάγονται και υπάρχουν στη διάθεση των ελεγκτικών μηχανισμών αποτελεί ένα ακόμη πρόβλημα όσον αφορά στην προστασία των προσωπικών αυτών δεδομένων. Οι πληροφορίες θα πρέπει να καταστρέφονται αμέσως μετά από τον έλεγχο τους εάν δεν υπάρχει λόγος να αποθηκευτούν στις βάσεις δεδομένων.

Οι μηχανισμοί που τοποθετούνται για να προστατεύσουν τα άτομα από κακή διαχείριση των προσωπικών τους δεδομένων είναι πολύ αδύναμοι και δεν λειτουργούν σωστά.¹⁰¹

Η φύλαξη των συνόρων και η παρακολούθηση των μετακινήσεων από ιδιωτικές εταιρίες ασφάλειας δημιουργεί έντονο προβληματισμό για το εάν αυτές οι πρακτικές της ιδιωτικοποίησης του ελέγχου έχουν νόμιμο υπόβαθρο και μπορούν να διενεργούν ελέγχους χωρίς να καταπατούν τα δικαιώματα των προσώπων που ελέγχονται. Ο σεβασμός και η μεταχείριση χωρίς διακρίσεις των ατόμων που θέλουν να περάσουν στο «εσωτερικό» θα πρέπει να χαρακτηρίζει τις συμπεριφορές των συνοριακών φυλάκων και τελωνιακών υπαλλήλων, ανεξάρτητα από την υπηκοότητα, εθνικότητα και λόγος μετακίνησης των ατόμων.

Γ2.3. Νέοι τύποι εγκλεισμού.

Οι νέοι τύποι εγκλεισμού όπου κρατούνται σε ημι-κράτηση άτομα τα οποία περιμένουν απάντηση στο αίτημα τους για έκδοση θεώρησης ή άτομα τα οποία αναμένουν απάντηση για το αίτημα ασύλου μας φανερώνει ότι η πρακτική του εγκλεισμού έχει ξεπεράσει την ποινική καταστολή. Ο εγκλεισμός ενός ατόμου, βάσει νόμου, προϋποθέτει την παραβίαση κάποιου ποινικού νόμου και στη συνέχεια την καταδίκασή του ατόμου σε

¹⁰¹ E. Brouwer, "Digital Borders and Real Rights: Effective Remedies for Third-Country Nationals in the Schengen Information System", Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2008(b) στο E. Guild, S. Carrera, A. Faure Atger, "Challenges and Prospects for the EU's Area of Freedom, Security and Justice: Recommendations to the European Commission for the Stockholm Programme", CEPS working document, No. 313/April 2009, σελ 9.

ποινή φυλάκισης. Στους νέους χώρους εγκλεισμού κάτι τέτοιο δεν υφίσταται. Κρατούνται μέχρι να εξεταστούν τα αιτήματα των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο, όπως επίσης κρατούνται άτομα τα οποία περιμένουν την απέλαση τους. Η στέρηση της ελευθερίας μέσω της κράτησης αυτών των πληθυσμών συνιστά ξεκάθαρα την παραβίαση των ατομικών τους ελευθεριών.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ, όλοι έχουν δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια.¹⁰² Σύμφωνα με την αρχή αυτή κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια, άρα κανένας δεν επιτρέπεται να στερηθεί την ελευθερία του παρά μόνο στις προβλεπόμενες περιπτώσεις και σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία, έχει δε δικαίωμα, αν συλληφθεί, να αχθεί το ταχύτερο ενώπιον του δικαστή, ο οποίος και θα κρίνει αν η σύλληψη του είναι νόμιμη και δικαιολογημένη. Το δικαίωμα αυτό, στις περιπτώσεις κράτησης των μεταναστών και αιτούντων άσυλο, παραβιάζεται ξεκάθαρα. Η κράτηση τους δεν συμβαίνει λόγω παραβίασης του νόμου και η κατάσταση στην οποία βρίσκονται, της ημι-κράτησης, δεν βασίζεται στη συμπεριφορά τους αλλά στην κατάσταση στην οποία βρίσκονται. Δεν κρατούνται σε μία συνηθισμένη φυλακή, αλλά σε προσωρινά κέντρα κράτησης μέχρι να διευθετηθούν οι υποθέσεις τους.

Οι συνθήκες διαβίωσης στα ευρωπαϊκά κέντρα κράτησης είναι όμοιες μ' αυτές των φυλακών, περιορισμός της ελεύθερης μετακίνησης, επικοινωνία με άτομα εκτός του κέντρου κράτησης δεν επιτρέπεται εκτός από κάποιες συγκεκριμένες ώρες της ημέρας, συνεχή παρακολούθηση και έντονη παρουσία αστυνομικών δυνάμεων. Σύμφωνα με κάποιες κριτικές, λέγεται ότι οι συνθήκες στα κέντρα κράτησης μεταναστών είναι χειρότερες απ' αυτές των φυλακών. Επίσης, το γεγονός ότι αυτά τα κέντρα κράτησης δεν είναι συνηθισμένες φυλακές και οι μετανάστες δεν είναι «επίσημα» κρατούμενοι, νομιμοποιεί τις περαιτέρω παραβιάσεις των ατομικών τους δικαιωμάτων. Στα κέντρα αυτά πολλά άτομα πεθαίνουν είτε γιατί αυτοκτονούν, είτε από κακή μεταχείριση και ξυλοδαρμό από τους αστυνομικούς ή στην προσπάθεια τους να δραπετεύσουν.¹⁰³

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μέσα από το τρίτο της άρθρο, απαγορεύει τα βασανιστήρια, όπου «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπων ή εξευτελιστικές». Μέσα από αυτή τη διάταξη

¹⁰² Σ. Μαθιας, Γ. Κτιστάκης, Λ. Σταυρίτη, Κ. Στεφανάκη, «Η προστασία των δικαιωμάτων...όπ.π, σελ 50.

¹⁰³ Α. De Giorgi, "Re-thinking the Political...όπ.π, σελ 135.

καθιερώνεται απόλυτη και ανεξάρτητη απαγόρευση, για τη διαφύλαξη της αξίας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Βασανιστήρια ή κακομεταχείριση ή ευτελισμός ανθρώπου δεν συγχωρείται ούτε σε περιπτώσεις κινδύνου, κρίσεων ή πολέμων, ούτε σε βάρος υπόπτου ή ανακρινομένου για οποιοδήποτε έγκλημα, ούτε αν προηγήθηκε εγκληματική ή προκλητική δράση ή συμπεριφορά του.¹⁰⁴

Η κράτηση και η απέλαση εκτελούνται ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά των ατόμων, αλλά βασίζονται στην κατηγοριοποίηση της κατάστασης τους ως «αλλοδαποί», «μετανάστες», «μη ευρωπαίοι», με αποτέλεσμα το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ να παραβιάζεται μέσα από τη μεταχείριση αυτών των πληθυσμών από τους φύλακες των κέντρων κράτησης.

Συμπεράσματα

Όσον αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη, φαίνεται ότι ενώ υπάρχουν προβλέψεις για την προάσπιση των ατομικών ελευθεριών μέσω της ΕΣΔΑ και ενώ έχει υπογραφεί και επικυρωθεί αυτή η σύμβαση από όλα τα κράτη – μέλη, οι ατομικές ελευθερίες και δικαιώματα κάποιων ατόμων δεν τηρούνται.

Αυτό που μας κάνει εντύπωση είναι το γεγονός ότι η ασφάλεια και η ανάγκη για να καταστεί εφικτή εντός της Ευρωπαϊκής επικράτειας έχει ως αποτέλεσμα να μην λαμβάνεται υπόψη από τα κράτη – μέλη, και κατ' επέκταση από την Ευρώπη, η αρνητική συνέπεια που έχει σε κάποιες κατηγορίες ατόμων και στα δικαιώματά τους.

Το γεγονός ότι η άσκηση της ιδιωτικής ελευθερίας μπορεί να περιοριστεί, σύμφωνα με την ΕΣΔΑ, εάν αποτελεί κίνδυνο για την εθνική ή τη δημόσια ασφάλεια, μας δείχνει ότι η ασφάλεια φαίνεται να έχει πρωταρχικό ρόλο όσον αφορά και στην άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Έτσι λοιπόν με αυτή τη διευκρίνιση σχετικά με την άρση της προστασίας της ιδιωτικής ελευθερίας όταν διακινδυνεύει η ασφάλεια σε εθνικό ή

¹⁰⁴ Σ. Μαθιας, Γ. Κτιστάκης, Λ. Σταυρίτη, Κ. Στεφανάκη, «Η προστασία των Δικαιωμάτων...όπ.π, σελ 40-41.

δημόσιο επίπεδο δίνεται και η ευκαιρία ανάπτυξης πολιτικών γύρω από την ασφάλεια μέσω της αναγωγής πληθυσμών σε «απειλές» για την «εσωτερική ασφάλεια» στην Ε.Ε.

Οι πληθυσμοί των τρίτων χωρών, κυρίως μετανάστες και αιτούντες άσυλο, στιγματίζονται ως «απειλή» για την ασφάλεια των κρατών – μελών με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους αφού και η ΕΣΔΑ, μέσω της συγκεκριμένης παραγράφου όπου γίνεται λόγος για τον περιορισμό της άσκησης της ιδιωτικής ελευθερίας, νομιμοποιεί τους περιορισμούς.

Ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει τονίσει ότι η Ε.Ε «θα πρέπει να παραμείνει ανοιχτή και προσβάσιμη στους άλλους εάν θέλει να μοιραστεί τις αξίες της και να στηρίξει την οικονομική ανάπτυξη»¹⁰⁵, εν τούτοις βλέπουμε ότι κάτι τέτοιο, όχι μόνο δεν συμβαίνει, αλλά μέσω των πολιτικών «αποκλεισμού» που αναπτύσσονται γύρω από τα σύνορα, περιορίζει την πρόσβαση στους πληθυσμούς τρίτων χωρών παραβιάζοντας θεμελιώδη δικαιώματα αυτών των πολιτών.

Η ΕΣΔΑ είχε ως στόχο την ενίσχυση κάποιων δικαιωμάτων που είχαν διατυπωθεί στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ) όμως, οι συντάκτες της ΕΣΔΑ προχώρησαν σε επιλεκτική υιοθέτηση δικαιωμάτων της ΟΔΔΑ με αποτέλεσμα κάποιοι πληθυσμοί να μην προστατεύονται. Το δικαίωμα για ελεύθερη μετακίνηση εντός και εκτός της χώρας (άρθρο 13 ΟΔΔΑ) και το δικαίωμα ασύλου (άρθρο 14 ΟΔΔΑ) δεν συμπεριλαμβάνονται στην ΕΣΔΑ.¹⁰⁶ Το γεγονός ότι αυτά τα δικαιώματα δεν προστατεύονται από την ΕΣΔΑ έχει ως αποτέλεσμα οι πληθυσμοί οι οποίοι αναζητάνε άσυλο στην Ευρώπη όχι μόνο να μην προστατεύονται αλλά και οι αυστηροί συνοριακοί ελέγχοι, που στρέφονται, κυρίως, προς αυτούς τους πληθυσμούς, να τους δυσκολεύουν όλο και περισσότερο να φτάσουν σε ένα κράτος – μέλος για να καταθέσουν την αίτηση τους.

Σύμφωνα με το άρθρο 14 της ΟΔΔΑ, «Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο από άλλες χώρες».¹⁰⁷ Ενώ το δικαίωμα να ζητά κανείς καταφύγιο από διωγμό είναι κατοχυρωμένο στο διεθνές δίκαιο, στις

¹⁰⁵ E. Guild, S. Carrera, F. Geyer, “The Commission’s New Border...όπ.π, σελ 5.

¹⁰⁶ Κ. Χ. Χρυσογόνου, «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μισό αιώνα μετά», Το Σύνταγμα, Διμηνιαία Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξης, τεύχος 5, 2001

¹⁰⁷ www.amnesty.org.gr/universal-declaration-of-human-rights

διατάξεις περί ασύλου και τις προκλήσεις της μετανάστευσης, οι κυβερνήσεις συνεχίζουν να δίνουν έμφαση στον έλεγχο και την αποτροπή και όχι στην προστασία.¹⁰⁸

Οι πολιτικές της Ευρώπης στηρίζονται στην ενίσχυση της ασφάλειας (securitisation) και στην ενίσχυση του αισθήματος της ασφάλειας στους πολίτες της με αποτέλεσμα οι πολίτες τρίτων χωρών που χρειάζονται άμεση βοήθεια και προστασία να μην προστατεύονται αλλά να θεωρούνται επίσης και «απειλή» για την ασφάλεια των κρατών – μελών και έτσι να δικαιολογείται και ο αποκλεισμός τους από την Ευρωπαϊκή επικράτεια.

Σύμφωνα με τον Μπάουμαν¹⁰⁹, «Οι πρόσφυγες..., είναι δέκτες αντιφατικών μηνυμάτων. Εκδιώκονται με τη βία ή εκφοβίζονται για να φύγουν από την ιδιαίτερη πατρίδα τους, αλλά τους αρνούνται την είσοδο σε κάποια άλλη. Δεν αλλάζουν χώρους. Χάνουν το χώρο τους πάνω στη Γη και πετιούνται στο πουθενά...».

Ο «χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολιτικών που αποκλείουν και απομακρύνουν ανθρώπους οι οποίοι πρέπει να προστατευθούν. Οι «μη προνομιούχοι» έχουν κάθε δικαίωμα να προστατευθούν από τους «προνομιούχους» αλλά αυτό δεν συμβαίνει, αφού οι πολιτικές κατασκευάζονται γύρω απ' αυτούς τους πληθυσμούς ανάγοντας τους πρόσφυγες σε «απειλή» και «κίνδυνος» για την εσωτερική ασφάλεια. «Μέσω αλληπάλληλων συσχετισμών, ο όρος «αναζητών άσυλο» έχει αποκτήσει μια υποτημητική χροιά. Οι κρατικοί άντρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφιερώνουν όλο και περισσότερο από το χρόνο και τη φαιά ουσία τους σχεδιάζοντας ακόμα πιο εκλεπτυσμένους τρόπους για να στεγανοποιήσουν τα σύνορα και πιο πρόσφορες διαδικασίες για να ξεφορτώνονται αυτούς που αναζητούν ψωμί και άσυλο...»¹¹⁰.

Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στην Ευρώπη και η προστασία τους εξαρτάται από το κατά πόσο ένας άνθρωπος αποτελεί απειλή για την ασφάλεια των κρατών - μελών. Η απειλή, είναι εξωτερική και αποτελείται από ανθρώπους τρίτων χωρών. Ο στιγματισμός αυτών των πληθυσμών και η εγκληματοποίηση τους που στηρίζεται μόνο στην κατάσταση τους ως «μετανάστες» ή «πρόσφυγες» δικαιολογεί και την μη προάσπιση των

¹⁰⁸ Διεθνής Αμνηστία, «Η μεταχείριση των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη», 25 Μαΐου 2010, www.amnesty.org.gr/the-treatment-of-refugees-and-asylum-seekers-in-europe

¹⁰⁹ Ζ. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί...όπ.π, σελ 82.

¹¹⁰ Ζ. Μπάουμαν, όπ.π, σελ 79.

δικαιωμάτων τους. Η Ευρώπη προστατεύει μόνο τους ευρωπαίους, σφραγίζοντας τα σύνορα της με τη βοήθεια των νέων τεχνολογικών μέσων καταγραφής και παρακολούθησης για να μην μπορέσουν οι «εξωτερικές» απειλές να εισέλθουν στην επικράτεια της.

Σύμφωνα με το 1^ο άρθρο της ΟΔΔΑ, «Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφότητας». Στις ευρωπαϊκές πολιτικές όμως, η ελευθερία και η ίση μεταχείριση όλων των ανθρώπων μπαίνουν στο περιθώριο για να εξασφαλισθεί η ασφάλεια των ευρωπαίων υπηκόων, αγνοώντας την τήρηση της προστασίας των δικαιωμάτων των πληθυσμών τρίτων χωρών.

Δ' ΜΕΡΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις αποτελούν ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο εξελίσσεται μέσα στο χρόνο, ανάλογα με τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές. Οι αλλαγές στην Ευρώπη και η ανάγκη επέκτασης της μαζί με την άρση των συνόρων στο εσωτερικό της, οδήγησαν στην λήψη μέτρων για τον περιορισμό της ελεύθερης μετακίνησης. Ενώ τα κεφάλαια και τα αγαθά μπορούν να κινούνται ελεύθερα στο χώρο της Ευρώπης, το γεγονός ότι η μετακίνηση των προσώπων θεωρήθηκε ως πηγή διακινδύνευσης για το εσωτερικό των κρατών - μελών, είχε ως επακόλουθο τη δημιουργία περιορισμών σχετικά με την ελεύθερη μετακίνηση των ατόμων.

Η δημιουργία του «χώρου Σένγκεν», είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός χώρου όπου στο εσωτερικό οι άνθρωποι μπορούν να μετακινούνται, να διαμένουν και να εργάζονται νόμιμα χωρίς περιορισμούς, αλλά οι πολίτες οι οποίοι δεν ανήκουν στις χώρες της Ευρώπης, για να ασκήσουν αυτό το δικαίωμα θα πρέπει να συντρέχουν κάποιοι ειδικοί λόγοι. Η ιθαγένεια έχει σημαντικό ρόλο στην άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης μετακίνησης. Οι ευρωπαίοι πολίτες έχουν δικαίωμα να μετακινούνται ελεύθερα και να εργαστούν σε οποιοδήποτε κράτος – μέλος επιθυμούν. Τα σύνορα αποκτούν μία άλλη σημασία πλέον αφού δεν υπάρχουν στο εσωτερικό της Ευρώπης.

Μετά τη δημιουργία του χώρου του Σένγκεν, οι άνθρωποι χωρίζονται σε «ευρωπαίους» και «μη ευρωπαίους», αφού η άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης μετακίνησης εξαρτάται από την ιθαγένεια των προσώπων. Η μη κατοχή ευρωπαϊκής ιθαγένειας αποτελεί τον λόγο αποκλεισμού από αυτόν τον χώρο. Οι «αποκλεισμένοι» είναι οι πολίτες τρίτων χωρών, κυρίως, μετανάστες και αιτούντες άσυλο.

Η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων είναι αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών στα εσωτερικά σύνορα της Ευρώπης. Οι πολίτες τρίτων χωρών βρίσκονται στιγματισμένοι ως «μη ευρωπαίοι» ως οι «άλλοι» και είναι οι πολίτες που περιορίζονται

στα εξωτερικά σύνορα. Η άρση των συνόρων προκάλεσε φόβους και ανησυχίες σχετικά με τη διατήρηση της «εσωτερικής ασφάλειας». Η εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων, των πολιτών τρίτων χωρών, εμφανίζεται ως απόρροια όλων των πολιτικών της ΕΕ που αναπτύσσονται γύρω από τη φύλαξη των συνόρων και της διαφύλαξης της εσωτερικής ασφάλειας. Οι πολιτικές έχουν ως στόχο την διατήρηση της ασφάλειας, κρατώντας μακριά από το εσωτερικό της Ευρώπης την «απειλή». Κατασκευάζεται η έννοια της «νέας» απειλής η οποία αναφέρεται στις πληθυσμιακές μετακινήσεις συσχετίζοντας τις με την εγκληματικότητα και χαρακτηρίζοντας τις μετακινήσεις αυτών των πληθυσμών ως «επικίνδυνες». Στην κατασκευή της εικόνας του «μετανάστη-εγκληματία» και κατ' επέκταση της επικινδυνότητας των μετακινήσεων πολιτών τρίτων χωρών, σημαντικό ρόλο έχει ο δημόσιος πολιτικός λόγος και στη συνέχεια η παραγωγή και αναπαραγωγή αυτής της εικόνας μέσω των ΜΜΕ.

Οι πολιτικές της ΕΕ αναπτύσσονται γύρω από την καταπολέμηση της απειλής των μετακινήσεων των πολιτών τρίτων χωρών. Ο χώρος του Σένγκεν είναι μεταφορικός για τους διαχωρισμούς του κόσμου μας, όπου η παγκοσμιοποίηση της παρακολούθησης τώρα προσανατολίζεται προς τον έλεγχο των ατόμων, προς τον έλεγχο των φτωχών που μετακινούνται, ειδικά εάν είναι πολίτες τρίτων χωρών.¹¹¹

Η δημιουργία ενός «χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης», όπου εκφράστηκε ως αναγκαίο μέσα από το πρόγραμμα του Τάμπερε, σύντομα άλλαξε πορεία και η δημιουργία ενός «χώρου Ασφάλειας» ήταν πλέον το ζητούμενο. Η ασφάλεια είναι συνώνυμη με την έννοια του εξαναγκασμού, της παρακολούθησης, του ελέγχου και μία σειρά πρακτικών άσκησης βίας και αποκλεισμού.¹¹²

Οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο είναι αυτοί οι οποίοι παρακολουθούνται, ελέγχονται, καταγράφονται και αποκλείονται. Η εγκληματοποίηση τους και η νομιμοποίηση όλων των μέτρων ελέγχου που χρησιμοποιούνται εναντίον τους βασίζονται στο γεγονός ότι αυτοί οι πληθυσμοί θεωρούνται «εχθροί» της εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ. Σύμφωνα με μία άποψη, «Η σύγχρονη ανασφάλεια δεν πηγάζει από έλλειψη προστασίας αλλά από την «ασάφεια του εύρους της» σε ένα κοινωνικό σύμπαν

¹¹¹ D. Bigo, E. Guild, "Controlling Frontiers...όπ.π, σελ 9.

¹¹² D. Bigo, S. Carrera, E. Guild, "The Challenge Project...όπ.π, σελ 3.

που «έχει οργανωθεί γύρω από την αέναη αναζήτηση προστασίας και τη μανιώδη αναζήτηση ασφάλειας»¹¹³.

Η μανιώδη αναζήτηση ασφάλειας έχει οδηγήσει στη μανιώδη ανάπτυξη κατασταλτικών μέτρων εναντίον μεταναστών και αναζητούντων άσυλο με αποτέλεσμα αυτοί οι πληθυσμοί να εγκληματοποιούνται ακόμη και πριν φτάσουν στα σύνορα για να υποβάλλουν αίτηση για θεώρηση. Αυξάνονται τα μέτρα ασφάλειας και καταστολής και εμφανίζονται νέοι τόποι εγκλεισμού όπου αυτοί οι πληθυσμοί κρατούνται σε μία κατάσταση «ημι-εγκλεισμού», η κράτηση τους δεν συμβαίνει λόγω παράβασης κάποιου ποινικού κανόνα αλλά γιατί περιμένουν την απάντηση στα αιτήματά τους, είτε είναι για είσοδο ή για άσυλο εντός των συνόρων της Ευρώπης. Επίσης, στα νέα κέντρα κράτησης κρατούνται και όσοι περιμένουν να απελαθούν.

«Η διαδικασία ποινικοποίησης των μεταναστών που παρατηρείται σήμερα στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη φαίνεται να είναι απόρροια τόσο των πρόσφατων πολιτικών και κοινωνικο-οικονομικών μεταβολών, όσο και της αλλαγής του αντικειμένου και του σκοπού του κοινωνικού ελέγχου...»¹¹⁴. Ο κοινωνικός έλεγχος μετατοπίζεται και σκοπός του είναι να διαχειρίζεται τους κινδύνους. Οι προσυνοριακοί έλεγχοι, οι διασυνοριακές αστυνομικές συνεργασίες και η παρακολούθηση γενικότερα βρίσκεται σε απόσταση προβλέποντας το έγκλημα πριν καν συμβεί. Ο κοινωνικός έλεγχος φαίνεται να λειτουργεί περισσότερο προληπτικά, αποκλείοντας όμως και στοχοποιώντας πληθυσμούς βάσει της μη κατοχής ευρωπαϊκής ιθαγένειας.

Ο κοινωνικός έλεγχος μετατοπίζεται στα σύνορα και οι νέες τεχνολογίες ελέγχου προσπαθούν να προβλέψουν το μέλλον για να αντιμετωπιστεί η απειλή πριν προλάβει να περάσει τα σύνορα.

Όλες αυτές οι πολιτικές έχουν ως συνέπεια την εγκληματοποίηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων καταπατώντας ταυτόχρονα τα θεμελιώδη δικαιώματά τους.

Η Ευρώπη θέλει να προστατεύσει την ασφάλεια στο εσωτερικό της επικράτειας της και να εξασφαλίσει στους πολίτες της το αίσθημα της ασφάλειας αυξάνοντας τους περιορισμούς και τα κατασταλτικά μέτρα απέναντι στους πολίτες τρίτων χωρών. Η

¹¹³ Ζ. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί...όπ.π, σελ 100.

¹¹⁴ Α. Τσουκαλά, «Μετανάστευση και...όπ.π, σελ 16.

ασφάλεια και οι ελευθερίες των ευρωπαίων φαίνεται να αποτελούν προτεραιότητα, από την άλλη όμως δεν υπολογίζονται τα αντίστοιχα δικαιώματα των πολιτών τρίτων χωρών.

Στο νέο πρόγραμμα της Στοκχόλμης, δεν γίνεται πλέον λόγος για την ανάγκη «ισορροπίας» μεταξύ της ελευθερίας και της ασφάλειας, όπως αναφερότανε στο πρόγραμμα της Χάγης, αλλά γίνεται λόγος για μία «Ευρώπη των δικαιωμάτων» η οποία θα αποτελεί την προϋπόθεση για την ανάπτυξη οποιωνδήποτε μέτρων ασφάλειας. Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης αναφέρει ότι «η πρόκληση θα είναι η διασφάλιση του σεβασμού για τις θεμελιώδεις ελευθερίες και ακεραιότητα, ενώ, ταυτόχρονα να διασφαλίζεται η ασφάλεια στην Ευρώπη. Υψίστης σημασίας είναι, τα μέτρα επιβολής του νόμου και τα μέτρα προστασίας των δικαιωμάτων του ατόμου, ο νόμος, (και) οι διεθνείς κανονισμοί προστασίας, να αναπτύσσονται ταυτόχρονα προς την ίδια κατεύθυνση και να ενισχύονται αμοιβαία».¹¹⁵

Την τελευταία δεκαετία έχουν δημιουργηθεί νέα σώματα ασφαλείας, όπως το κολλέγιο ευρωπαϊκής αστυνομίας («CEPOL»), το κοινό κέντρο διαχείρισης θεμάτων ασφαλείας («Sitcen»), η επιτροπή για την εσωτερική ασφάλεια («COSI») κλπ., και θα πρέπει αυτά τα σώματα και οι προτάσεις να μπορέσουν να λειτουργήσουν δημοκρατικά και υπεύθυνα όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου. Θα πρέπει να εργάζονται σύμφωνα με ένα ενοποιημένο πλαίσιο όσον αφορά στη διαχείριση της ανταλλαγής των πληροφοριών και των προσωπικών δεδομένων, και να συνεργάζονται με σώματα όπως τον Ευρωπαϊκό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων (European Data Protection Supervisor – «EDPS») και το σώμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου (European Agency for the protection of fundamental human rights – «FRA»).

Επίσης, αν και το πρόγραμμα της Στοκχόλμης αναφέρεται σε μία «Ευρώπη των δικαιωμάτων», η πραγματικότητα είναι ότι αυξάνονται τα μέτρα παρακολούθησης και ασφάλειας στα σύνορα και αυτοί που επηρεάζονται άμεσα από αυτά τα μέτρα είναι κυρίως οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, εγκληματοποιημένοι ως «παράνομοι» και

¹¹⁵ E. Guild, S. Carrera, “The European Union’s Area of Freedom, Security and Justice ten years on” στο E. Guild, S. Carrera, A. Effenschiller, “The Area of Freedom...όπ.π, σελ 5.

¹¹⁶ E. Guild, S. Carrera, όπ.π, σελ 11.

στοιχειωμένοι από τους εθνικούς φύλακες των συνόρων και την «FRONTEX».¹¹⁷ Με το νέο πρόγραμμα ο στόχος είναι η εξασφάλιση των δικαιωμάτων των ευρωπαίων πολιτών, και όχι όλων των ανθρώπων που θέλουν να εισέλθουν ή βρίσκονται στην Ευρωπαϊκή επικράτεια.

Το κόστος του ερευνητικού προγράμματος της Ευρώπης για την ασφάλεια ανέρχεται στα 1.4 δισεκατομμύρια ευρώ¹¹⁸, το οποίο ξοδεύεται για την ανάπτυξη μέσω τεχνολογικής παρακολούθησης. Σύμφωνα με τον Ματίεσεν, «ποτέ στην ιστορία της ανθρωπότητας έχει υπάρξει μία τεχνολογία η οποία είχε τόσο ξεκάθαρο ‘διπλό χαρακτήρα’,..., μία ‘σκοτεινή πλευρά’ που περιλαμβάνει «τη χρήση εξελιγμένης και προηγμένης τεχνολογίας για σκοπούς παρακολούθησης, μιας παρακολούθησης η οποία απειλεί με ταχύτατους ρυθμούς τις δημοκρατικές ίνες των κοινωνιών μας».¹¹⁹

Οι πολιτικές της ΕΕ φαίνεται να αρθρώνονται όλο και περισσότερο γύρω από την έννοια της ασφάλειας, στηριζόμενες στην έννοια της ελευθερίας και των δικαιωμάτων των ευρωπαίων πολιτών. Αναπτύσσονται εξελιγμένα τεχνολογικά μέσα και η βιομηχανία της άμυνας αυξάνει τα κέρδη της εις βάρος ανθρώπων που στιγματίζονται ως «απειλή» και αποκλείονται από την «Ευρώπη των δικαιωμάτων». Οι πολίτες των τρίτων χωρών, μετανάστες και πρόσφυγες, δεν έχουν δικαίωμα να αναζητήσουν τα δικαιώματά τους στην Ευρώπη. Η Ευρώπη επεκτείνει όλο και περισσότερο τα μέτρα ασφάλειας για να μην μπορέσουν αυτοί οι πληθυσμοί να απειλήσουν την «εσωτερική ασφάλεια» και τις ελευθερίες των ευρωπαίων πολιτών.

Η Ευρώπη έχει μετατραπεί σ’ ένα κράτος «αποκλεισμού», όπου επεκτείνεται και κλειδώνει λόγω της «ψυχαναγκαστικής ανησυχίας για την ασφάλεια»¹²⁰. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μία κοινωνία κλειστή, η οποία δεν συμμορφώνεται ως προς τα Θεμελειώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου. Δεν αποτελεί μία κοινωνία ελευθερίας και αλληλεγγύης, αντιθέτως, στιγματίζει, αποκλείει και κλειδώνει τα σύνορα της επιθετικά και βίαια, με αποτέλεσμα να εγκληματοποιούνται πληθυσμοί οι οποίοι την έχουν πραγματικά ανάγκη.

¹¹⁷ “Next month in Brussels: Stop another 5 year programme of death and detention”, 2 Νοεμβρίου 2009, www.noborder.org/item.php?id=459

¹¹⁸ P. Hobbing, “The management of the EU’s external borders...όπ.π, σελ 69.

¹¹⁹ T. Mathiesen, “On globalisation of control: Towards an Integrated Surveillance System in Europe”, Statewatch, London, 1999, στο “Neonopticon: EU security-industrial complex”, www.statewatch.org/analyses/neonopticon-report.pdf, σελ 7.

¹²⁰ Z. Μπάουμαν, «Ρευστοί Καιροί...όπ.π, σελ 95.

Το δικαίωμα στην ασφάλεια και στην ελευθερία δεν αποτελούν δικαιώματα που μπορούν να μοιραστούν με σειρά προτεραιότητας. Όλοι οι άνθρωποι είμαστε ίσοι και κάθε ανάπτυξη πολιτικής θα πρέπει να ξεκινάει απ' αυτή την θεμελιώδη αρχή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αναστασία Τσουκαλά, Μετανάστευση και Εγκληματικότητα στην Ευρώπη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

Αντώνης Δ. Μαγγανάς και Λίλα Χ. Καρατζά, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, Νομική Βιβλιοθήκη, β' έκδοση, 2005.

Γιώργος Νικολόπουλος, Κράτος Ποινική Εξουσία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Μια εγκληματολογική προσέγγιση, Κριτική, Αθήνα, 2002.

Γιώργος Νικολόπουλος, Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής, το «Πρόγραμμα της Χάγης» και η εφαρμογή του, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.

Γιώργος Νικολόπουλος, Εισαγωγικές Σημειώσεις για την Αντεγκληματική Πολιτική και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας-Τομέας Εγκληματολογίας, ΠΜΣ Εγκληματολογίας «Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπιση της», β' εξάμηνο ακαδημαϊκού έτους 2006-2007.

Γιώργος Νικολόπουλος, «Πέρα από το κράτος»: Όψεις και αντινομίες του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ελέγχου, στον Τιμητικό Τόμο για τον Ι. Μανωλεδάκη, τ.ΙΙ, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007, σελ 1129-1144.

Έφη Λαμπροπούλου, Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, Κριτική, Αθήνα, 2001.

Έφη Λαμπροπούλου, Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999.

Ζίγκμουντ Μπάουμαν, Ρευστοί Καιροί - Η ζωή την εποχή της αβεβαιότητας, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2008 (για την ελληνική γλώσσα).

Ηλίας Δασκαλάκης, Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης (Παραδόσεις), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.

Στέφανος Ματθίας, Γιάννης Κτιστάκης, Λουκία Σταυρίτη και Καλλιόπη Στεφανάκη (επιμέλεια), Η προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη, Με βάση τη

Νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα, 2006.

Φωτεινή Τσαλίκोगλου, Μυθολογίες βίας και καταστολής, Παπαζήση, Αθήνα, 1996.

Ξενόγλωσση.

Alessandro De Giorgi, Re-Thinking the Political Economy of Punishment perspectives on post-Fordism and Penal Politics, Ashgate, Aldershot, 2006.

Anastasia Tsoukala, Looking at Migrants as Enemies στο Didier Bigo and Elspeth Guild (επιμέλ.), Controlling Frontiers Free Movement into and within Europe, Ashgate, England, 2005.

Didier Bigo and Elspeth Guild, Policing in the name of Freedom στο Didier Bigo and Elspeth Guild (επιμέλ.), Controlling Frontiers Free Movement into and within Europe, Ashgate, England, 2005.

Didier Bigo, Liberty, Whose Liberty? The Hague Programme and the conception of Freedom στο Thierry Balzacq and Sergio Carrera (επιμέλ.), Security versus Freedom? A challenge for Europe's Future, Ashgate, England, 2006.

Didier Bigo, From Foreigners to 'Abnormal Aliens', How the Faces of the Enemy Have Changed Following September the 11th στο Elspeth Guild and Joanne van Selm (επιμέλ.), International Migration and Security, Opportunities and challenges, Routledge, London and New York, 2005.

Didier Bigo, Sergio Carrera and Elspeth Guild, The CHALLENGE Project: Final Policy Recommendations on the Changing Landscape of European Liberty and Security, CEPS, CHALLENGE Liberty & Security, Research Paper No. 16, September 2009.

Elspeth Guild, Sergio Carrera and Florian Geyer, The Commissions New Border Package Does it take us one step closer to a 'cyber-Fortress Europe'?, CEPS policy brief, No. 154, March 2008.

Elspeth Guild and Sergio Carrera, Towards the Next Phase of the EU's Area of Freedom, Security and Justice: The European Commission's Proposals for the Stockholm Programme, CEPS policy brief, No. 196/20, August 2009.

Elspeth Guild, The Legal Framework: Who is entitled to move? στο Didier Bigo and Elspeth Guild (επιμέλ.), Controlling Frontiers Free Movement into and within Europe, Ashgate, England, 2005.

Elspeth Guild, Sergio Carrera and Anais Faure Atger, Challenges and Prospects for the EU's Area of Freedom, Security and Justice: Recommendations to the European Commission for the Stockholm Programme, CEPS working document, No.313, April 2009.

Jelle Van Buuren, Security Ethics A thin blue-green-grey line, INEX policy brief, No.1, November 2009.

Johannes Vos, Police Cooperation on an EU-wide level 1998-2010, Developments and Challenges στο Elspeth Guild, Sergio Carrera and Alejandro Eggençiller (επιμέλ.), The Area of Freedom, Security and Justice ten years on Successes and Future, CEPS, Brussels, 2010.

Neil Walker, In the Search of the Area of Freedom, Security and Justice A constitutional Odyssey στο Neil Walker (επιμέλ.), Europe's Area of Freedom, Security and Justice, Oxford, UK, 2005.

Peter Hobbing, The Management of the EU's External borders from the customs Union to FRONTEX and E-Borders στο Elspeth Guild, Sergio Carrera and Alejandro

Eggenschiller (επιμέλ.), The Area of Freedom, Security and Justice ten years on
Successes and future challenges under the Stockholm Programme, CEPS, Brussels, 2010.

Thierry Balzacq and Sergio Carrera, Migration Borders and Asylum trends and
vulnerabilities in EU Policy, CEPS, Brussels, 2005.

Δικτυακοί τόποι

www.frontex.europa.eu

www.amnesty.org.gr

www.noborder.org

www.statewatch.org

Κ. Χ. Χρυσογόνου, «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μισό αιώνα
μετά», Το Σύνταγμα, Διμηνιαία Επιθεώρηση Συνταγματικής θεωρίας και πράξης, τεύχος
5, 2001 www.tosyntagma.ant-sakkoulas.gr